

Mehmet FARAC

KÖTÜLER MAHALLESİ

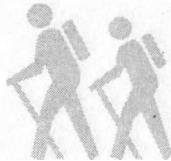
Öykü

Mehmet FARAÇ

Kötüler Mahallesi

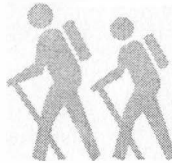

Günizi Yayıncılık
İstanbul, Aralık/2002

Mehmet FARAÇ

Kötüler Mahallesi

**Günizi Yayıncılık
İstanbul, Aralık/2002**

Bu kitabın yayın hakları Günizi Yayıncılık'a aittir.

Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında, tüm alıntılar Kültür Bakanlığı Telif Hakları Sözleşmesi hükümleri gereği, yayınevinin izni gerektirir.

Kapak resmi: Kötüler'de Gülle Oynayanlar

Kitabın adı: © Kötüler Mahallesi

Yazarı: Mehmet FARAÇ

Editör: A. DEMİR

Kapak tasarımı: Günizi Grafik/Tasarım

Montaj ve baskı: Kurtiş Matbaası

Mücellit: Güven Mücellit

ISBN 975-8731-9-5

GÜNİZİ YAYINCILIK

EKO YAYINCILIK Ltd. Şti. kuruluşudur.

Cağaloğlu yolu, Evren han, Kat 3, No: 62,

Cağaloğlu/İstanbul

Tel: 512 42 19 Fax: 512 11 72

e-mail: guniz@superposta.com

*Çocuklarına ve torunlarına yiğitliği ve onuru
miras bırakan Hasano'nun anısına...*

Biyografi

Güneydoğu kaynaklı sosyal-siyasal ve toplumsal araştırmalarıyla tanınan Mehmet Faraç, 1965 yılında Urfa'da doğdu. Gazeteciliğe 1983 yılında Urfa'da Cumhuriyet muhabiri olarak başladı. Yerel gazete ve radyolarda yöneticilik yaptı.

1985 yılında Çağdaş Gazeteciler Derneği'nce (Fotoğraf), 1986'da da Güneydoğu Gazeteciler Cemiyeti'nce (Haber) dalında Yılın Gazetecisi seçildi.

Mehmet Faraç, 1995 yılından bu yana İstanbul'da, Cumhuriyet Gazetesi'nin Yurt Haberleri Servisi Şefi olarak görev yapıyor.

Yazar, Cumhuriyet Gazetesi'nde özeti yayımlanan "Töre Kıs-kacında Kadın" adlı incelemesiyle, 1997 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nce Yılın Başarılı Gazetecisi seçildi. İnceleme ilk kez 1998 yılında Çağdaş Yayınları'nca kitap olarak basıldı, ikinci baskısı ise 2002'nin ortalarında Günizi Yayıncılık'tan çıktı.

Kadın örgütleri arasında ve kamuoyunda yankı bulan kitap, Güneydoğu kadının içinde bulunduğu durumun tartışılmasını sağlarken, İngiliz The Independent ve ABD'deki The New York Times ile Herald Tribune gazetelerince töre araştırmalarında kaynak olarak gösterildi.

Mehmet Faraç, Türkiye Hizbullahı'yla ilgili ilk kitap olan "Kod Adı Hizbullah"ı da Faik Bulut'la birlikte kaleme aldı.

Yazarın "Töre-Terör-Toprak" üçlemesinin son kitabı olan ve otoritelerin "Bir destan" diye tanımladığı "Suyu Arayan Toprak,

Harran ve Fırat'ın Bin Yıllık Dramı" ise 2001 yılı içinde yayımlandı.

Mehmet Faraç'ın dördüncü kitabı olan "Batman'dan Beykoz'a, Hizbullah'ın Kanlı Yolculuğu" da, 2001 yılının sonunda piyasaya çıktı. "Kod Adı Hizbullah"ın ikinci cildi sayılabilecek bu kitabın özeti, Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlandı ve yazarı "Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 2000 Yılı Araştırma Ödülü"nü kazandı.

"Kötüler Mahallesi" yazarın beşinci kitabı.

Mehmet FARAÇ
mfarac@cumhuriyet.com.tr

Bu bir gerçek öykü...

Mehmet Faraç, çocukluk ve gençlik yıllarının geçtiği Urfa'yı anlatıyor "Kötüler Mahallesi"nde...

Binlerce yıllık geçmişin hala izlerinin yaşadığı, Mezopotamya kültürüyle yoğurulmuş topraklarda hayatın sayfalarını karıştırıyor Mehmet Faraç...

Urfa'da, Şeyh Mesud Tepesi'nin yamacında kurulmuş "Kötüler Mahallesi"nde hayatın sayfalarını çevirdiğe önce Mahmut Usta'yı tanıyoruz...

Tarihin gölgesi düşüyor önümüze...

Islak bir gecenin içinde sanki kaybolan yıldızları arıyoruz, umutla umutsuzluğun birlikte yeşerdiği topraklarda...

Peki ya Kazancı Bedih?..

70 yaşında ünlü olan Bedih, aşkın, hüznün, acının türküsü olurken, engin müzik kültürü içimizin derinliklerinde alevleniyor...

Kaçakçılığın boy verdiği topraklarda "iyiler-kötüler" ayrımı yaşam gücü olarak gölgeli düşleri oluşturuyor; yasak aşklar, bas-kılar genç kızların gözlerinde ölümcül bakışları andırıyor...

Dönüşü olmayan yolculuklar, mayın döşenmiş tarlalar bilinçsizliğin karanlık ormanına sürüklüyor insanları...

Yaşam acımasız!..

Yaşam korku bahçesi!..

Sonra ceylan gözlü Sara'nın öyküsü...

"Berdel"

Ve ölüm...

Uygarlığın izlerini, kör bıçakla yok etmek isteyen düşünce!..

Ay ışığında parlayan genç kızlar, kaçakçılar "Kötüler Mahallesi"nin yorgun savaşçıları...

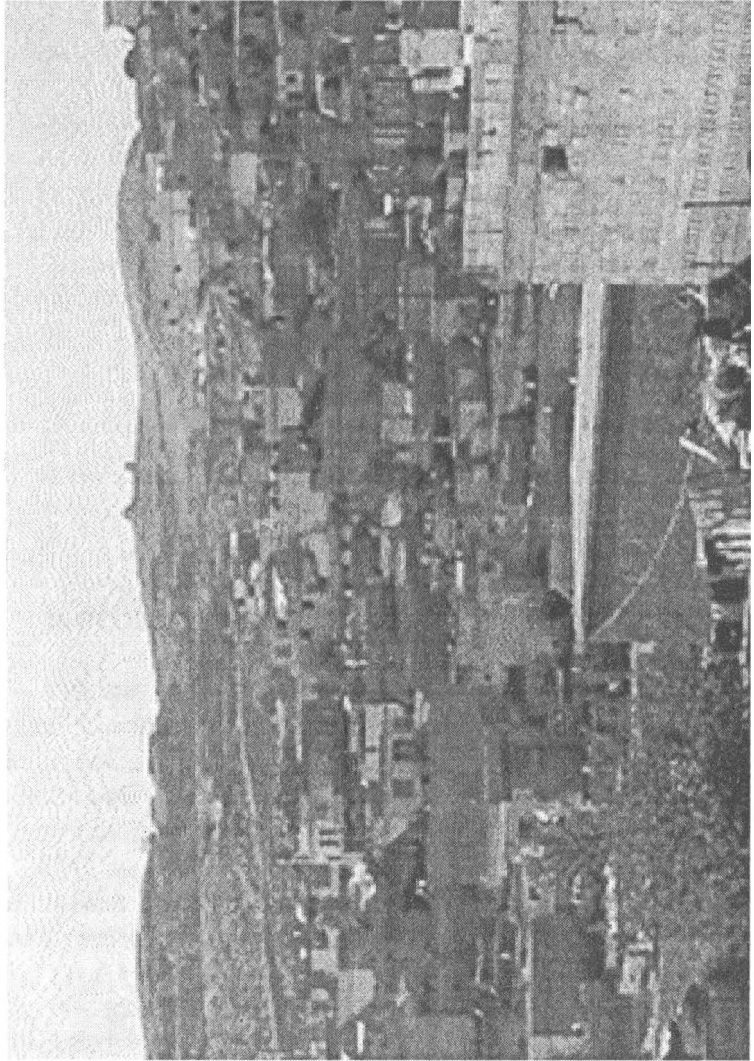
Çocukların limonlu şekerler aldığı kör bakkal Mengulo...

Yaşam bu işte...

Sanırım "Kötüler Mahallesi" günümüzde "iyiler sınıfı"nın başka bir yüzü...

Yaşamın ta kendisi!..

Hikmet ÇETİNKAYA

Urfa'da Ehber Dağı'nın eteklerinde kurulmuştu Kötüler Mehlesi... Arkada bir beşik gibi Deyr Yakub Manastır

*Kirveyiz, kardeşiz, kanla bağılyız
Karşıyaka köyleri, obalarıyla
Kız alıp vermişiz yüzyıllar boyu,
Komşuyuz yaka yakaya
Birbirine karışır tavuklarımız
Bilmezlikten değil,
Fıkıralıktan
Pasaporta ısınmamış içimiz
Budur katlimize sebep suçumuz,
Gayri eşkiyaya çıkar adımız
Kaçakçıya
Soyguncuya
Hayına...*

Ahmed Arif

Kötüler Mahallesi...

Urfa'da, Şeyh Mesud Tepesi'nin gölgesinde kurulmuştu Kötüler Mahallesi... Yöre insanı mahalleye "Mehle" derdi... Kötüler'in arkasında tarihin görkemli bir anıtı vardı... Ehber Dağı... Ehber öyle sıradan bir dağ değildi... Soylu bir dağdı... Krallar yatıyordu bağrında...

Urfa'nın ünlü mevlüthanlarından Tenekeci Mahmut bir yaz günü kent kültürü üzerinde araştırmalar yapan bir ekiple Ehber ve çevresinde geziye çıkmıştı. Rehberlik yapıyordu... Uzun boylu, zayıf bedenli, soluk benizliydi Mahmut Usta... Asık suratlıydı, pek gülmezdi. Kalp hastasıydı... Harran Üniversitesi öğretim üyelerinden sanat tarihçisi Cihat Kürkçüoğlu'nun da aralarında bulunduğu gruba Ehber'i anlatıyordu:

- Bili misiz buraya niye Ehber deyiler?...

- Bilmiyoruz Usta...

- Ağam burası aslında Ehber degıldır... Doğrusu Abgar'dır...

Bozularak dilimize yerleşmiştir. Abgar Osroene krallarının adıdır... I.Abgar... II. Abgar gibi...

Tenekeci Mahmut Usta, elinde mendiliyle Ehber'in eteklerinde ilerlerken kan ter içinde kalmıştı. Kimsenin adını, yerini bilmediği, ıssız bölgelerde, viranelere gizlenmiş mağaraları, kuyuları, karlıkları eliyle koymuş gibi bulurdu. Çocukluğu, gençliği bu dağlarda geçmişti... İnanılmaz güçlü bir hafızası vardı. Okula gitmemiş, okuma yazmayı kendi kendine öğrenmişti. Yüzlerce mani, gazel, hoyrat, hikaye ve türküyü ezbere bilirdi. Ünlü türkücüler ve derlemeciler için önemli bir kaynaktı. Yaşamını Urfa müziğine adanmış, besteler yapmıştı. O da Kötüler Mehlesi'nde doğmuştu.

Mahmut Usta, Ehber'in eteklerinde biraz ilerledikten sonra kendisini Urfa tarihinin gizemine kaptıran Cihat Hoca ve yanındakilere döndü:

- Gelin bahın size ne göstereceğam...

Az sonra hep birlikte bir mağaraya yöneldiler. Mahmut Usta, sakın, diğerleri şaşkındı. Özellikle kentle ilgili çok sayıda kitap yazan Cihat Hoca, şaşırmıştı:

- Nedir Mahmut Usta burası?...

- Abgar'ın mezarı...

Cihat Hoca hemen mağaranın içini fotoğraflamaya başladı. Burası gerçekten bir kaya mezarıydı. İçinde birkaç lahit bulunan muhteşem bir kaya mezarı... Keşfedilmemiş bir hazine bulmuşlardı. Heyecanla mağaranın her yerini incelediler. Cihat Hoca, bu bölge ve çevresinde Neolitik Çağ'dan kalma mağaralar olduğunu anlattı. Mimarlık tarihi kadar eskiymiş bunlar. Aslında Urfa'da ilk yapılaşmanın başladığı dönemden itibaren açılan taş ocaklarıyla oluşmuştu bu mağaralar... Buralardan çıkan taşlar Urfa mimarisinin ana malzemeleriydi. Bölge insanı bu taşlara

"Hevara" diyordu. Yumuşak, kolay işlenebilen bu beyaz taşlardan inşa edilen evler yazın serin, kışın sıcak tutuyordu. Kimi Urfa evlerinde yapı süslemelerinin nakış gibi işlenmesi de bu taşın güzelliğinden kaynaklanıyordu. Evliya Çelebi Urfa evlerini anlatırken boşuna mı, "Orada yüzlerce saray vardır" demişti...

Cihat Hoca bunları anlatırken Ehber'de bir kayanın gölgesine oturdular. Kumanyalarını açıp yemeye hazırlanırken, ünlü gazelhan Mahmut Usta elini kulağına atmış, davudi sesiyle söylemeye başlamıştı:

"Atıma verdiler sarı samanı...

Vurdular ağamı da öğle zamanı...

Vah ölüm...

Belimi sen бүktün, belimi...

Salıver kolumu...

Yüce dağ başında unum elendi,

Sırma bıyıklarım da kana bölendi..."

O kadar güzel okuyordu ki... Herkes sessizce ve hayranlıkla dinledi onu. Tarihin gölgesinde, mistik bir mekanda, bir müzik abidesi en etkileyici yorumuyla, bir divan hoyratını seslendirmiş, herkesi mest etmişti... Az mı bu dağlardaki mağaralarda ya-tıya gelmiş, sabahlara kadar gazel, hoyrat okumuş, arkadaşlarıyla edebi sohbetler yapmış, engin müzik kültürünü yeni yetişen gazelhanlara aktarmıştı...70 yaşında şöhreti yakalayan çırağı Kazancı Bedih bu mağaralarda feyz almıştı ondan?...

Yemeklerini yedikten sonra gezmeye devam ettiler...

Abgar'dan konuşuyorlardı. Abgar, Süryanice'de "Topal" ve "Aksak" anlamına geliyordu. Abgarların içinde en önemlisi V. Abgar Ukkama olarak biliniyordu. Kaynaklar, MÖ. 4 - MS. 7 ve 13-50 yılları arasında onun iki saltanat döneminden söz ediyordu. Efsaneye göre Abgar adlı bir kral Hz. İsa'yla mektuplaşmıştı. Bu kişi ilk Hristiyan kral olan V. Abgar Ukkama'ydı. Hz. İsa'nın tebliği üzerine Hristiyanlığı kabul etmiş, halkını da ona inandırmıştı.

Abgar, cüzzam hastalığına yakalanmıştı... İsa'nın hastalıkları iyileştirdiği konusunda duyumlar alıyordu. Durumu çok kötüydü, yataktan kalkamıyor bu yüzden Kudüs'e de gidemiyordu. Yetenekli bir ressam da olan elçisi Hannan'ı bir mektupla İsa'ya göndermişti. İsa'yı Edessa'ya (Urfa) davet etmişti. Hannan mektubu İsa'ya sunmuş sonra da onun bir portresini yapmaya kalkışmıştı. Ancak heyecanlanmış, başaramamıştı. İsa bunun üzerine yüzünü yıkamış, bir mendille kurulamıştı. Yüzünün görüntüsü mendile yansımıştı. Hannan, bu mendille İsa'nın Abgar'a yazdığı bir mektubu alıp Edessa'ya dönmüştü. O gün, Edessa'da bayram coşkusu yaşanmıştı. Hannan'ın dönüşü heyecan yaratmış, o da mektubu hemen Abgar'a iletmişti. Kudüs'ten Mezopotamya Ovası'nın önemli kentine ulaşan ve Grekçesi, Urfa'da antik çağdan kalma bir mağaranın girişine de kazınan mektupta şöyle diyordu İsa:

"Ne mutlu sana Abgar ve Edessa adındaki kentine. Ne mutlu, beni görmeden bana inanmış olan sana. Çünkü sana devamlı sağlıklılık bahşedilecektir. Senin yanına gelmem hususunda bana yazdıklarına gelince, bilesin ki, görevlendirilmiş olduğum her şeyi burada tamamlamak ve bu işi bitirdikten sonra beni göndermiş olana, Baba'ya dönmem gereklidir. Sana ızdıraplarını (hastalıklarını) iyileştirmek, sana ve seninle olanlara ebedi yaşam ve barış bahşetmek, ayrıca senin şehrine dünyanın sonuna kadar düşmanlar tarafından boyun eğdirilmemeyi sağlamak üzere havarilerimden birisini, Thomas da denilen Adday'ı göndereceğim. Amin. Efendimiz İsa'nın mektubu..."

Edessa Kralı Abgar, İsa'nın Urfa'yı kutsadığına ilişkin mektubundan çok mutlu olmuştu. Onun yüzünün nakşolduğu kutsal mendil (Hagion Mandilion) sayesinde iyileşmiş ve bu mendili bir tahtaya gerdirerek kentin giriş kapısına astırmıştı... Artık Edessa'da herkesin boynunda İsa'nın mektubundan oluşturulan muskalar asılıydı.

Ve artık M.Ö. 306'da krallığını ilan eden Makedonyalı Gene-

ral Seleukos'un M.Ö. 302'de geldiği ve Makedonca'da "Suları bol" anlamında olduğu için "Edessa" adını verdiği kent hiçbir düşman ordusu tarafından işgal edilemiyordu... Düşman orduların kentin kapısına dayandığında Kutsal Mendil surların üzerine asılıyor, kimse Edessa'ya girmeye cesaret edemiyordu. İsa, Edessa'yı kutsamıştı. Hristiyanlığı dünyada ilk kabul eden krallık olan Edessa, artık tüm dünyada "Kutsanmış Şehir" (The Blessed City) diye adlandırılıyordu. Kutsal mendil, M.S. 944 yılında, Bizans İmparatoru'nun doğudaki kuvvetlerinin komutanı Ioannes Kurkuas'ın Edessa'yı kuşatması sırasında alınmış, büyük bir törenle İstanbul'a götürülmüştü... Söylencelerde Fatih, 1453'te İstanbul'u fethetmeye çalışırken, mendilin Urfa'da olduğu gibi surlara asıldığı anlatılıyordu. İtalya'da Torino Müzesi'nde "Kutsal Kefen" diye adlandırılan bez, "Hagion Mandilion" muydu?

Krallara mezar olan Ehber'in başucunda bir çardak vardı... V. yüzyılda yapılmış bir manastırdı bu... Kaçakçıların çocukları bölgeye pikniğe gittiğinde bir dönem inzivaya çekilmiş keşişlerin yaşadığı bu Çardak Manastırı'nda saklambaç oynuyorlardı. Korku ve gizem birbirine karşıyordu bu çardakta... Yeşil çimlerin ortasında beyaz taştan oyulmuş çardak, hayalet bir yapı gibi duruyordu ortada... Birçok insan yanına bile yaklaşmıyordu. Hele geceleri çevredeki taş ocaklarından merkepleriyle malzeme taşıyan hamallar ürkerek geçiyorlardı bu kasvetli yapının önünden. Sanki keşişler siyah elbiseleriyle çardağın penceresinden onlara bakıyorlardı!.. Ay ışığında ya da yağmurlu, şimşeklerin çaktığı kış gecelerinde en küçük hayvanın gölgesi, duvarlarda büyüyor, çardak, korku şatosuna dönüşüyordu...

Kimler yaşamıştı yüzyıllar boyu bu beyaz ama karanlık yapıda?.. Çakalların, kurtların yılanların yuva yaptığı, baykuşların konduğu bu manastır harabesi, geceleri yaşlıların, torunlarına anlattığı ürkütücü hikayelerin ana mekanıydı...

İlkbaharda Çardak Manastırı'nın çevresindeki mağaralara, "Dağ Yatağı"na gidenlerin gazelleri yankılanırdı...

Tenekeci Mahmüt Usta, biraz soluklanmak için manastırın yakınlarındaki Ehber'den vadiyi seyrederken kulağı Cihat Kürkçüoğlu'ndaydı. İlginç bilgiler sıralıyordu Kürkçüoğlu. Ehber'den Kötüler Mehlesi'ne bakarken, bölgedeki mağaralardan yola çıkarak insan yerleşmelerinden söz ediyordu. Mahmut Usta'nın dikkatini çekmişti:

- Ağa, bu mağaralarda insan yaşar mı dı acaba?...

- Çok araştırdım usta... Hıristiyanlığın ilk başlarında bazı mağaralar kilise olarak kullanılmış...

-Çoh mu kilise varmış buralarda?...

-Usta, beşinci yüzyılda Edessa bir Hıristiyan şehriymiş... Şehrin dışındaki dağlarda, manastırlarda ve mağaralarda 90 bin keşiş yaşarmış...Tektek Dağları'ndaki Kasr-ül Benat, Senem Mağara, Çatalat, şehir merkezinin güneyindeki tepelerde yeralan Deyr Yakub, güney batısındaki Çardak Manastırı ve antik taş ocağı mağaralardan dönüştürülen kiliseler günümüze ulaşan keşiş mağaralarıdır...

- Allah Allah!..

- Evet; çünkü mağaraların bir duvarında papazların durması için oyuk açmışlar.Tapınak olarak kullanılmış bazıları... Keşişler et,ekmek yemezmiş...Ot ile beslenir, dağlarda oturur, Allah'a dua edip ilahiler söylerlermiş...

- Başka kimse oturmamış mı?..

- Şu Kötüler var ya Usta?.. Bu çevredeki mağaralarda bir zamanlar sefil, hasta, cüzzamlı, meczup, kötürüm insanlar yaşamış!.. Kaderlerine terkedilmişler yani... Hani böyle yapılacak bir şey kalmaz ya bir hasta için?.. Hani ölüme terk edilir ya!.. İşte öyle... "Kötürüm" anlamında "Kutiler" derlermiş bunlara!..

Aralarında ilginç bir tartışma yaşanıyordu. Bölgedeki Kürtler, Kurmanç lehçesiyle konuşurdu. Kötürüme "Kuti" derlerdi... Bu saptama bölgenin adı ve geçmişiyle ilgili çok önemli işaretler de veriyordu.

Sabrın timsali Hz. Eyyüb'un makamı da Kötüler'in arkasın-

da değil miydi? O da uzun yıllar hastalıklarla mücadele etmemiş miydi? Sonunda Kötüler'in arkasındaki Makam Mağarası'na sığınarak orada bir kuyudaki suyla yıkanıp şifa bulmamış mıydı?.. Antik mağaralarda kaderlerine terk edilen meczuplar, kötürümler, cüzzamlılar da bu kuyudan yararlanmamışlar mıydı?.. Bölgede bu yüzden termal kaplıcalarının düzeneklerini andıran su yollarına rastlanmamış mıydı?..

Bizans döneminde M.S.460'ta Piskopos Nona bu kuyunun suyunun cüzzam, fil ve gut hastalıklarını iyileştirdiğini keşfince, buraya bir hastane ve hamam yaptırmıştı. Aynı dönemlerde buraya yapılan şifacı azizler Cosmos ve Damianus manastırlarında, kuyunun şifalı sularıyla hastalar tedavi edilmişti...

"Hz. İsa ile Urfa Kralı Abgar arasında cereyan eden bir vaka" olarak nitelenen bir başka söylencede ise şifalı su ve kutsal mendil olayı birlikte şöyle irdeleniyordu:

"Cüzzamlı Kral Abgar İsa'ya bir elçi göndererek ondan derdine deva bulmasını diler. İsa da ona bir elçi vasıtasıyla yüzünün hatlarının tecessüm ettiği bir tül (nikabı-İsa) gönderir. Elçi, Urfa'ya dönerken susuz bir kuyu başında Arapların tecavüzüne uğradığı zaman ilk işi koynunda sakladığı kutsal tülü kuyuya atmak olur. Saldırganlar gittikten sonra elçi, tülü attığı yerden tekrar almaya gelir. Fakat kuyunun su ile dolmuş olduğunu hayretle görür. Koşarak karşılaştığı manzarayı cüzzamlı krala anlatır. Abgar, bu haber üzerine derhal kuyunun başına gelip bu kutsal su ile yıkanır yıkanmaz hastalığının birdenbire geçtiğini görür. Bunun üzerine tahtını terk ederek Urfa civarındaki bir mağaraya (takavvur mağarası) çekilir ve kalan hayatını İsa'ya ibadetle geçirir. Bu mağaranın bitişiğindeki bir mağarada Kral Abgar'ın mezarı bulunmaktadır. Kuyu gerek Hristiyanların gerekse Müslümanların müştereken ziyaret ettikleri mukaddes bir yer olmuştur. Elden ele dolaşan İsa'nın mendili (Nikab-ı İsa) günün birinde Ermeni papazların eline geçmiş, daha sonraları İstanbul patrikleri 200 Müslüman kölesi vermek, sayısız paralar ödemek suretiyle onlardan bu tülü almaya muvaffak olmuşlardır."

1145 yılında Urfa'yı Haçlılar'dan alan İslam komutanı İmadeddin Zengi, Eyyüp Peygamber kuyusunun şifalı suyu ile yıkanmış, romatizma hastalığından kurtulmuştu. Zengi bu bölgede büyük bir hayır evi yapılması için emir vermiş, çevredeki tarlaları bu iş için vakfetmiş ancak ölünce proje gerçekleşmemişti...

Tüm bu söylencelerin kaynağındaki şifalı su, Kötüler'in arındaki Hz. Eyyüb'ün mağarasının yanındaki kuyuda mıydı?

Cihat Hoca hastalıklardan söz edince Tenekeci Mahmut'un içi sızlamış, geçmişe gitmişti. 1939 yılının Eylül ayının başlarına... O zamanlar sıtmaya yakalanmış... Onu anımsamıştı:

- Evde yatıdım. Gazelhan Hacı Nuri Hafız Efendi, Suudi Arabistan'dan gelmiş. Ağaçlı Mağara'da yatıya çıkmıştı... Bir ara beni sormuş, oradakiler hasta olduğumu söylemişler. Bir öğlen vakti eve merkepli bir hamal gelerek bana bir mektup verdi... Hacı Nuri Hafız Efendi göndermiş.

Mahmut Usta sustu, cebinden kaçak bir sigara çıkardı. Yanındakiler saygıda kusur etmiyordu. Çakmakla sigarasını yaktılar. Derin bir nefes aldı vadiye doğru baktı. Cihat Hoca meraklanmıştı:

- Ne istiyordu o zaman Hacı Nuri Hafız?..

- Beni mağaraya çağırıyordu..."Yatağı yorğani merkebe yükle buraya gel. Temiz havada eyileşirsen" diye yazmıştı.

Usta o dönemde annesinden izin almış merkebe binmiş ve Ağaçlı Mağara'ya gitmiş. Dört ay dağda kalmış... Hacı Nuri Hafız'dan usul öğrenmiş, "Çalıp söylememiz gün boyu devam ediydi" diye anlatıyordu.

Cihat Hoca, Usta'yı deşmek istiyordu:

- Peki iyileştin mi Usta?..

- Eyileştim... Dağ Yatısı sürerken, Hacı Nuri Hafız'ın arhadaşlarından Mamoların Hacı Şükrü bir kaç hamalla beraber gelmişti. Meğersem 2. Cihan Harbi başlamış... Haberimiz yoh...

- Ne yaptınız peki?..

- Dağ Yatısı'nın dadı kaçtı... Hacı Şükrü bize Aslanlı Han'da bir oda tutmuş gidip orada kaldıh...

Tenekeci Mahmut'un "oda" dediği meşk ve sohbet yeri idi... Urfa'nın meşhur "Sıra Geceleri" genellikle bu odalarda yapılırdı. Edebi ve dini sohbetler için insanlar buralarda toplanır, sonra müzik yapar, çığköfte yer, memleket sorunlarını konuşurlardı... Odalar genellikle kışın tercih edilirdi. Dağ Yatıları için ise yazın mağaralara gidilirdi...

Tenekeci Mahmut, Cihat Hoca ve beraberindekiler tarihin derinliklerinde gezilerine devam ettiler...

Eski Edessa'nın, Roma ve Bizans dönemlerine ait yüzlerce kaya mezarı, antik taş ocakları, sarnıçlar ve karlıkların bulunduğu Kurt Deresi, Koçviran Deresi, Kasarcı Deresi ve dahası Ehber Deresi'nin çevresinde her gece meşklere sahne olan mağaraları gezdiler. Antik mağaralardaki tahribatları dehşet içinde gördüler. Mahmut Usta mağaraların zeminlerinde, duvarlarında paha biçilmez mozaiklerden söz ediyordu. Üzerinde Süryanice yazılar bulunan Zümrüd-Anka, 2. veya 3. yüzyıl başlarında yapılmış Aile Portresi, M.S. 278 tarihli Cenaze Töreni ve Üçayak mozaikleri hep bu mağaralardan yağmalanmıştı. İngiliz tarihçi Judah Benzion Segal, 1952'de Urfa'ya ilk geldiğinde bu mağaraları süsleyen mozaikler ve kabartma heykellere hayran kalmıştı...

Segal, o mağaraların çok sonraları ahır olarak kullanıldığını, bazen de tuvaletlerin fosseptik çukuruna dönüştürüldüğünü duysaydı hayranı olduğu Urfa'ya küsmez miydi?... Bu sorunun yanıtını Cihat Hoca vermişti:

- Segal 1970'lerin sonunda Urfa'ya geldiğinde mağaralardaki yağmayı görünce ağlamıştı. "Ne yaptınız bunlara" diye sitem etmişti.

Tenekeci Mahmut'un merakı daha da artıyordu:

- Devlet kurtaramaz mıydı bunları Cihat?..

- Arkeolojik kazı yapılsaydı kurtanırdı Usta... Ancak yapılmamış. Kaçakçılar yağmalamış burayı. 1970'lerin başında buradan çalınan 7 sandık mozaik İstanbul Kapalı Çarşı'da satılırken ele geçirilmiş, Arkeoloji Müzesi'ne konulmuş...

Mahmut Usta derin bir iç çekti:

- Tarihimizi çalmışlar Cihat!..

- Haklısın usta, binlerce mağara koruma altına alınabilseydi, Urfa dünyanın en büyük mozaik müzesi olurdu... Hem kaçakçılar hem gecekonducular el birliğiyle yok ettiler burayı...

Bunları tartışırken moralleri bozulmuştu.

.Gezilerine devam ettiler. Delikli, Şakşak, İpek, Direkli, Dabak, Göncü, Ceylan, Şekerli, Savuh, Damlaca, Merkefe, Nalbant ve Tenekeci Mahmut'un sözünü ettiği Ağaçalı Mağara'yı dolaşırken geçmişe gittiler... Mahmut Usta'nın tek tek gezdirdiği mağaralarda her gece meşk eden müzik takımlarına (grup) rastlanmış... O da Aslanlı Han'da kurduğu takımla bu mağaralarda sık sık yatıya kaldığını, günlerce müzik yaptığını anlatıyordu.

"Hele kırve çıh bir gazel"

Hem Kötüler'in sakinleri hem de Ehber'deki ocaklardan taş taşıyan merkepler tanık olurmuş mağaralardan vadilerde yankılanan müziğe. Bu yüzden demiyorlar mıydı, "Urfa'nın merkebi bile makamla anılır!.."

Kötüler'in yakınlarında bulunan ve müziğin ilahı olarak bilinen Orfeus'u dinleyen hayvanların tasvir edildiği Miladi 228 tarihli mozaik de bu tezi haklı çıkarmıyor muydu?..

Ehber'deki mağaralarda Tenekeci Mahmut'un dışında bazen Kazancı Bedih, kimi zaman da yerel müziğin ünlülerinden Bekçi Bako'nun, Kel Hamza'nın, Keçeci Emin'in, Mustafa Savaş'ın, İzzet Çullu'nun, Damburcu Derviş'in nağmeleri yükselirdi. Keman, bağlama, cümbüş, kanun ve tef sesleri arasında Ziya Paşa'nın bir gazeli yankılanırdı:

Asaf'ın mikdarını bilmez Süleyman olmayan...

Bilmez insan kadrini alemde insan olmayan...

Zülfüne dil vermeyen bilmez gönül ahvalını

Anlamaz hal-ı perişanı perişan olmayan

*Rızkına kani olan gerduna minnet eylemez
Alemin sultanıdır muhtac-ı sultan olmayan...*

Bazen hoyrata Mukım Tahir asılırdı... Hani şu çok sonraları Tılıfındır Tepesi'nde (Tell Futur-İftar Tepesi) bir mağarada doğan İbrahim Tatlıses'i meşhur eden "Ayağında Kundura" türküsünün bestekarı... Kader, Mukım Tahir'e de sonraları kötülük etmişti. O, kendisinin bir türküsüyle şöhreti yakalayan ve mağaralardan zirveye çıkan ciğer kebabçısı Ahmede Zemme'nin oğlu İbrahim kadar şanslı değildi... Müzik yaşamının en güzel çağında, şöhretinin zirvesinde kötü olaylar gelmişti başına. Adam vurmuş, sefil olmuştu... Gurbete düşmüştü... Zonguldak'ta, hiç bilmediği bir kültürün ortasında, hiç tanımadığı bir çevrede yaşamaya mahkum olmuştu. Yenice ilçesinde bir fırında çalışırken kahrından ölmüş, gurbette toprağa verilmişti. Ünlü türküsü hep dillerdeydi:

*Ayağında kundura
Yar gelir dura dura
Genç ömrümü çürüttüm
Göğsüme vura vura...*

Kötü adamlara sitem ederdi onun da türküleri, gazelleri!.. Kadir kıymet bilmeyen kötülere!..

Dağ yatılarına gidilen mağaralarda güneşin batışıyla başlayan müzik, sabah ezanına kadar devam ederdi. Urfa eşrafından insanlar, kentin yakıcı sıcaklığında bu mağaraları mesken tutardı. Yazın serin, kışın sıcak olan mağaralar, acem halıları, sap yastıklarıyla döşenir, haftalarca, bazen de aylarca buralarda kalınırdı. Urfa'nın asfalt eriten sıcaklığında başka nerede yaşanabilirdi?..

Top Dağı ve Ehber Vadisi'ni çevreleyen mağaralardan gece yarıları yatıya gelenler arasında atışmalar da yaşanırdı. Kırşehirli ozanlar gibi karşılıklı değil, vadiden vadiye yankılanırdı onların gazelleri, hoyratları, manileri... Bir mağaradan yükselen hoyrata, vadinin karşı yakasındaki mağaradan yanıt verilirdi. Dağ yatısının önderi olan kişi gece ortalığı karıştırmak isterdi:

- Hele kırve çıh bir gazel...

Gazelhan elini kulağına atar, kanun nağmeleri arasında tenorları kıskandıracak güzel ve güçlü sesiyle karşı mağaradaki gazelhana yem atardı:

- Karşıııdaaa oturanlaaaarrrrr... Az derdim arttıranlar...

Karşıdaki gazelhan yanıt vermekte gecikmez, vadide çınlayan sesiyle gazele asılırdı:

"Ya bülbül güle kon dikene konma

Ya göğsün açıp hare inanma

Ya eski dost düşman olur sanma..."

Yanındakiler bazen zılgıt çalar bazen de, "Anay öle... Kırve anay öle..." diye bağırırdı.

Gazelhanların atışması uzun sürerdi. Ehber'in, Top Dağı'nın, Dedeyin Sernıcı'nın çevresindeki mağaralarda kimi zaman gazeller öyle yükselirdi ki, gece yalnızlığında Urfa Ovası'nda çınlardı:

"Yaz gelince yaylaları gezmeli,

Kalem alıp güzelleri yazmalı,

Toppuğu da halhallı...

Burnu da hızmalı...

Çeker gider yaylasına eline..."

Karşıdan hemen yanıt gelirdi. Ses öylesine inlerdi ki, Edessa Kralı Abgar'ın mezarında çınlar, bir yılanın kuru çalılar arasında süzülmesi, kar sularının kaya yarıklarında uzanması gibi Eyyüb'ün Sabır Mağarası'na uzanır, notalar Harran Ovası'nın çatlamış topraklarına yayılırdı:

"Gel beni bir hal eyle,

Kes dilimi lal eyle,

Yolcuyam durmak olmaz

Tuz ekmek helal eyle...

Kibar elinden vay...

Esmer elinden vay... vay..."

Sonra bir kelime atılır ortaya ve onun üzerine maniler dizilir-

di. Atışma, Urfa'nın sarı sığağında ter döktürürdü gazelhanlara. Çiğköftenin damaklarda bıraktığı acı lezzetten beslenen bir sesle "Kara..." diye bağırdı biri... Ve hançereleri yırtan sesler ortalığı inletirdi:

"Kara ben

İz bıraktım kara ben

Yar elleri pamuktan

Gözü çifte kara ben..."

Karşı vadiden insan sesinin yükselebileceği en tiz perdeden bir yanıt verilirdi:

"Kara göz

Kara kirpik kara göz

Ateş beni yakmazdı

Yaktı beni kara göz..."

Dağ yatısındakilerin sesleri derin vadinin yalnızlığını bölerdi...

Hele gece kırıldığında, sessizlik tarihi mağaraların derinliği-ne, Nişaburlu mutasavvuf, din bilgini Şeyh Mesud'un yattığı türbenin duvarlarına işlediğinde...

Antik mağaralarda gizlenmiş tavşanlar uyandığında...

Koko Dağı'nın yamaçlarındaki şakşakolar (Gelincik) titrerdi serin esen rüzgarla birlikte...

Gazelhanlardan biri sustuğunda onlarca hoyratın, maninin dillendirildiği, mızrapların sazlarda köreldiği atışma biterdi. Bir sonraki akşamın çiğköftesini de atışmayı kaybeden taraf üstlenirdi.

Bir omuzu yıkık çocuklar!'

Dağ yatılarının otantik mekanları Koko'yla Ehber'in arasındaki derin vadide Abdike'nin de bağı vardı. Badem ağaçları çiçek açtığında burası çocukların oyun alanıydı. "Deleme" (Topaç) çevirirlerdi, "kolçu-kaçakçı" oynarlardı. Hafta sonları çevresine

alçak taştan duvarlar örölmüş bağda piknik yapılırdı. Çığköfte, yaprak sarması, peynirli helva... Dedeler nargile fokurdattırdı asma altında... Gençler mırra kaynatırdı kömür ateşinde...

Bölgenin tek ağaçlı alanı bu bağdı... Çoğu zaman yalnızlık bir yoldaş arardı kendine orada... Fıstık ağaçlarının gölgesinde barınan tavşanlar, yolunu şaşırmış tilkiler günlerce boşuna yol gözlerdi bağın çevresinde... Ne gelen, ne giden olurdu...

Yalnız ama yalnız... Kötü adamların rol alamadığı filmlere plato olurdu orası...

Türkmen Sineması'ndan eve aç dönlüdüğünde, kovboy, avatür ve karate filmleri bu bağın çevresinde canlandırılırdı. Tüm çocukların, Ali'nin, Bahri'nin, Mahmut'un, Ahmet'in, Kemal'in, Arif'in büyük bir sorunu vardı... Filmlerden esinlenerek ayakta acelece yazılan senaryolarda en zor konu, rollerin dağıtımı olurdu. Kötü adam kim olacaktı?..

Herkes Yılmaz Güney, Cüneyt Arkın, Kartal Tibet, Tamer Yiğit olmak için can atardı... Herkes başrolü kapmak isterdi...

Başrol!..

Sinemadan çıkıp eve dönünceye kadar hiç kimse filmlerin etkisinden kurtulamazdı. 5 kilometrelik yolda herkes Yılmaz Güney gibi, Cüneyt Arkın gibi konuşmaya, yürümeye çalışırdı.

Ya kötü adam?..

Erol Taş, Behçet Nacar, Kazım Kartal, Hayati Hamzaoglu, Bilal İnci, Ahmet Tank Tekçe, Hüseyin Baradan, Danyal Topatan kim olacaktı?..

Kötü adam!..

Çocukların hepsi kötü değil miydi aslında?.. Onlara bu damga vurulmamış mıydı? Onlar, adı "kötü" olan bir mahallenin çocukları değil miydi?..

"Kötüler Mehlesi!.."

Kaçakçı Hasano mu kötüydü, kardeşi Mıço Elike mi?.. (Elif'in Mustafa), Hiseni Hasano mu, (Hasan'ın Hüseyin) Ali Hasano mu?.. (Hasan'ın Ali) Ya Sülo Adulle (Adile'nin Süleyman), Ah-

mede Arap (Arap Ahmet), Müso Kurmanç (Kürt Müslüm), Ümo Rihano?... (Ruhan'ın Ömer)

Onlar mı kötüydü?.. Bu yüzden mi Kötüler Mehlesi'nde oturuyorlardı?..

Ya kadınlar?.. Üzerine kendir parçası atıldığında "yılan" diye çığlık atan Elike mi (Elif), onun gözleri pek görmediği için 70 yaşına kadar evlenmeyen kızı Hıde mi (Emine), akrabası Eşşave mi (Ayşe), kızları Fatte Abo mu (Abdullah'ın Fatma), Kude Eşşave mi (Ayşe'nin Kudret), Gerhe mi, İso Parlo mu?..

Ya da üç kızını henüz kundakdayken kaybeden, ölmesin diye dördüncü kızını 7 yıl boyunca başkalarının aldığı elbiselerle giydiren, 7 oğlanın anası Fadile mi?.. Kim?..

Gariban, ekmeğini ateşte arayan çaresiz insanların, biçare kadınlarıydı onlar... Onları kötülük doğurmamıştı... Kötülüğü de onlar doğurmuştu... Ne "kötü" ana olmuştu onlara, ne onlar "kötü"ye ana!.. Peki kim yazmıştı bu kara yazıyı doğar doğmaz alınlarına?.. Kötülük madalyasını kimler asmıştı boyunlarına... Bu bir kara leke miydi?..

Dünyanın en yoksul, kainatın en zengin mahallelerinde, bekler nasıl doğduysa onlar da öyle doğmuştu...

Eyyübiye bilinirdi mahallenin adı...

Peki neden "Kötüler Mehlesi" derlerdi?..

Toplumdan dışlanmış, acımasız, öfkeli, bela, iyilik bilmez insanlar mı yaşırdı burada?.. İnsanları vebalı mıydı?..

Sınır kaçakçılığının dışında bir yasadışılıklarına rastlanmamıştı...

Mahallenin insanları horlanırdı... Çocuklar öğretmenleri sorduğunda mahallelerinin adını söylemekten çekinirlerdi. Çoğu yalan söylerdi:

"Eyyübiye'de otunuyğ..."

Aslında Eyübbiye bölgenin adıydı. Kötüler ise o bölgenin en eski yerleşim birimi ve mahallesi idi. Adından utanılan bir mahalle!..

Mahallenin adına yönelik önyargı ve aşağılama en çok çocukları yaralardı.

Henüz 10 yaşlarındayken bile sorgulamaya başlar, ancak mahallenin neden "Kötüler" diye adlandırıldığı konusunda tatmin edici bir yanıtı kimseden alamazlardı.

Çocukların içindeki bu yara sürekli kanadı... Bu durum onları kahrederdi...

Nedenini bilemedikleri bir utancın, sebebini anlayamadıkları bir ızdırabın, çaresizliğini gideremedikleri bir acının kölesi olmuşlardı... Boyunları eğikti, bir omuzları her zaman yıkıktı...

Onlar iyi çocuklardı. Adının anlamını bilemedikleri, çözemedikleri bir mahallede, kaçakçı babaların gariban çocuklarıydı...Yoksullukları, yamalı pantolonlarından, lastik "cankurtaran"ların ayaklarına vurduğu pulların izinden belli değil miydi? Babaları salt kaçakçılık uğruna kent merkezinden uzak, yolsuz, susuz Kötüler'e vurmamış mıydı kendilerini?..

İki odalı, geniş avlulu betonarme evleri, yılanların ve akrep-lerin yuva yaptığı mağaraları, hastalık merkezi su depoları, işsizlik ve topraksızlığın egemen olduğu geri kalmışlıkları, yüzlerini oyan şark çibanları, bakır kazanlarda aşların piştiği tandırklıkları ve korkuları vardı...

Evet korkuları!..

Babaları mı yakalanmıştı Suriye sınırında?..

Sınır boylarında kaçak taşıyan atlarına ne olmuştu?.. Ya Eher'e doğru giden polis cipi?.. Bir ihbarcı mı görmüştü onları?..

Gece daha da artardı korkuları. Eski püskü elbiselerle yükseltilmiş minderleri, çaputlarla dolu yorganları ve saman sertliğinde koca yastıkları. Briket duvarlarda, misafir yataklarının doldurulduğu camhanaları, Suriye sınırında kaçağa giderken jandarmanın öldürdüğü dedelerinin, amcalarının fotoğrafları, annelerinin gelinlik çeyizinden arta kalanlar...

Köşede kışlık yiyeceklerin gizlendiği sandıklar...

Çekçek, bastık, kara üzüm ve ceviz dolu sandıkları küçük be-

denleri aralayamazdı... Minik parmakları sandığa güçlkle girdiğinde, küçük bir cevizi iyice kavrarken, gözleri pencerede değil miydi:

"Ahaaa... ana geliy!.."

Babalarının jandarma namlusunun ucunda eve getirdiği ekmeklerinde hep korku vardı. Mayasına endişe bulaşan ekmekler... Yoksuldular... Kendi evlerinde, kışa saklanmış bir cevizi çaldıkları küçük elleri, karınlarını doyuracak kadar ekmeği hiçbir zaman avuçlayamamıştı... Kaçakçı çocuklarıydı onlar...

Bir yaz mevsimini "Balcan" (patlıcan) yemekleriyle geçiriyorlar mıydı?.. Aşağı Çarşı'da, döküntü sandıklardan seçilen iri patlıcanlar şişlere saplanıp, acı isotların eşliğinde fırınlara gönderilmiyor muydu?.. 8 patlıcan, 16 kırmızı isot!..

Annesinin çeyiz sandığından ceviz yürüten her çocuğun gözlerinin önünde, patlıcan, biber götürülen fırınların telaşı yok muydu?...

Eyyübiye'de, Hacı Ayıb'ın fırınında... Sıcak yaz akşamlarında, onlarca çocuk patlıcan, biber şişlerinin ocaktan çıkmasını beklemez miydi?... Sonra yoksulluğun diyaloglarının çınladığı bir telaş başlardı:

-Benim balcanım 5 değil, sekiz tanedir!..

-Benim isotlarım büyüktü!..

-Benim balcanlarım niye eksik?..

Patlıcanlar, biberler alınır, açık ekmeklerin üzerine konulur ve Kötüler'in karanlık ve kayalık sokaklarından evlere birer çocuk süzülürdü...

Analar patlıcanların kabuklarını soyar, bir tepsiye koyardı. Sofrada birkaç baş kuru soğan bir de iri taneli tuz olurdu...

Herkes eşit yemeye çalışırdı "ölü balcan, acı isot yemeği"nden... Her evde aynı manzara vardı. Herkese birer balcan, ikişer isot, birer ekmek...

Çocuklar, işte bu yoksulluğa gizlemişlerdi korkularını. Hele pecc?.. Betonun soğukluğu duvardaki kireç boyasına karıştığı-

da, içlerini ürperten sessizliği kaçakçı atlarının nalları bozardı... Yüreklerinde endişeyle karışık bir sevinç. Avlunun tahta kapısından nefes nefese giren atlar ve panikle çuvalları mağaraya yuvalayan hamallar...

Geçici göreve giderdi korkuları. Ekmek kapıdan girmişti artık.

Gece ayazında üç beş kardeş yatay uzatılmış yataklara sığdırmaya çalışırken bedenlerini, ayaklarının derdine düşerlerdi. Yerdeki eski palas imdatlarına yetişirdi.

Kötüler Mehlesi...

Yaşam hiç bir evde farklı değildi... Kiminde biraz daha zengin, kiminde biraz daha yoksul... Kimi Suriye sınırından belinde taşıdığı bir küçük çuval, kimi bir sürü atın sırtında evine yığdığı balyalarla... Herkes bir ucundan tutmuştu yaşamın. Barut kokulu bir yaşam...

*Gördüler
Yedi cihan,
İn, cin, Kaf dağının ardındakiler,
Kıtlık da kıran da olsa
Gördüler analar neler doğurur
Aman aman hey...*

Ahmed Arif

Hasano!

Kötüler Mehlesi!..

Çok gerilere, 1920'lere gitmek gerekiyordu bu garip mahalle ve kökleri derinden gelen insanların öyküsü için.

Ve tabi ki Hasano... Kötüler'i kuran, yerleşime açan Hasano'nın...

Bela bir adamdı Hasano... Bir kardeşi vardı Hüseyin... Baba-ı Ali'nin çoban olduğu söylenirdi. Hayvan tacirlerinin yanında çalışmış, bazen 5-6 ayda bir eve gelirmiş. Arap kökenliymiş, genç yaşta basurdan ölmüş.

Kötüler'in eskileri anlatıyordu... Çoban Ali ölünce Hasan ve Hüseyin (Hüsen) yetim kalmıştı. Dayıları "Aboyu Köse" sahip çıkmıştı onlara. Ancak Hüseyin de fazla yaşayamamıştı.

Hasano'nun anası Elike önce koca sonra da evlat acısıyla sarılmıştı. Tek çocuğu Hasano'ya bir şey olmasından çok korkuyordu. Hasano da yalnızlığına sitem ediyor, henüz çok küçük olmasına karşın annesini sürekli sorguluyordu:

- Aney, Hüsen niye öldü?..
- Abo'yu Köse evde tufengini temizliymiş... Tufeng patlamış,

Hüsen de korhmış... Çocuğı kızdırma tuttu. Yakup dohtor vardı... Gavurdu bu dohtor... Fayda etmedi... Bir kuş nasıl uçar, o oğlan da öyle uçtı getti!.. 39 gün sonra öldü... Hüsen'in ahı tuttu, Abo'-yu Köse de sonra Fırat'ta boğuldu.

Elike tamamen çaresiz kalmış, sonunda akrabaları onu başgöz etmeye karar vermiş, Beskiler'den Reşit'le evlendirmişler di...

Kardeşi ölünce henüz 7 yaşındayken ekmek kavgasının kucağına atılmıştı Hasano.

Suriye'den getirilen sigara kağıtlarını satıyordu çarşıda, pazarda. Kısa bir süre sonra üvey babasından bir çocuğı olmuştu anasının... Adını Mustafa koymuşlardı... Sonra Ayşe ve Emine gelmişti dünyaya... Tek odalı virane bir evde yaşam savaşı veriyorlardı. Üvey babası iyi davranıyordu ona; ama Hasano çok çekmişti. Güçlkle büyümüştü büyümesine, ele avuca sığmaz bir delikanlı olmuştu. Bir gün 16-17 yaşlarında elinde kaçak kibrit ve sigara kağıtlarıyla, gün batışında polislerle kovalamaca oynamış, Abdike'nin Bağı'na gizlenmişti. 3-4 ay firar gezmiş ama sonunda yakalanarak hapse atılmıştı.

Üvey babası Reşit, kağıt-kibrit işini batıran Hasano'nun borçlarını ödemek için çırpınıyordu. Birkaç yatak yorganın dışında evinde ne varsa Elike'ye vermiş satmasını istemişti.

Cezaevinde de başı derde girmişti. Eyyübiye'de süvari kışlasında bir askerin tüfeğı gasp edilmek istenmiş, tüfek o sırada yere düşmüş dipçığı kırılmıştı. Asker, Divan-ı Harbe verilmiş, o da Hasano'yu suçlamıştı. Hasano haberi cezaevinde almış, isyan etmişti. Anası Elike ağlayarak avukat Tahir'e koşmuştu:

- Tahir, kurban, Hasano'yu kurtar... Hasano garip, Hasano kimsesiz...

Hasano'nun işi bu kez gerçekten çok zordu. Avukat Tahir onu karşısına almıştı:

- Söyle Hasano, tüfeğı sen mi almaya çalıştın?..

- Vallahi almamışam, billahi almamışam!.. Ben hapisteyem...

Avukat Tahir inanmıştı ona. Mahkeme kısa sürmüş, Hasano 10 yıl hapse mahkum edilmişti. Elike kendini yerden yere atmıştı:

- Oğluma, garibime iftira atmışlar...

Dosya temyizden dönmüş, Hasano biraz sevinmişti. Yeniden hakim karşısına çıkmışlardı. Mahkeme Hasano'ya benzeyen üç kişiyi askerin karşısına dizmişti:

- Söyle bakalım hangisi?

Asker biraz tereddüt etmiş, tarif etmeye başlamıştı:

- Elinde dövme vardı...

Bu dövme onu kurtarmıştı. Hakim gece karanlığında bu dövmenin görülemeyeceğinden yola çıkarak beraat kararı vermiş, Hasano 3 ay bu davadan yattıktan sonra cezaevinden çıkabilmişti.

Hasano genç yaşta 6 kez hapse girmişti. Çoğu kaçak eşya uğrunaydı. Kaçakçılığı meslek edinmeye başlayınca kamu düzenini bozmakla suçlanmıştı. Mahkeme kararıyla bir süreliğine Suluç ilçesinde zorunlu ikamete tabi tutulmuştu... Sürgündeydi artık...

Hasano okumamıştı ama yasaları çok iyi biliyordu. Haksızlığa gelemiyordu.

18 yaşında, akrabalarından Zeliha'yla evlenmişti. Jandarmaların baskı görünce bir gün tepesi iyice atmıştı. İntikam için bir oyun oynamaya karar vermişti... İlk çocuğu Hecan'ı önüne çöktürmüş, usturayı kafasının üzerine koymuş üstüne kaşıkla vurmuştu... Kan havaya fışkırmıştı... Kanlı elbisesi içinde genç kızı savcılığa götürmüş, jandarmadan dayak yediklerinden yakınmış, uzatmalı çavuşun elbisesini soydurmuştu.

Polisle, yargıyla işi bitmiyordu.

Kaçak çay yakalatınca mahkemeye çıkarılmış, orada bile haksızlığa sitem etmişti. Duruşmaya takım elbisesiyle katılan savcı, Hasano'ya "şapkanı çıkart" diye bağırılmıştı. Pervasızdı, "Sen get önce cüppeni gey" diye yanıt vermişti.

Şapka inmiş, cüppe giyilmiş kendisi de hapsi boylamıştı... Hasano karizmatik bir adamdı. Sert görünüşü vardı, güldüğü pek görünmezdi. Bu deli dolu genç Tuncel Kurtiz'e de benziyordu...

Artık sokaklarda kaçak çay, sigara kağıdı satarak evini geçindiremeyeceğini anlamıştı. Büyük oynamak istiyordu. Dönemin eski kaçakçılarıyla ilişkiye geçmiş, elinde avucundaki birkaç kurusu sermaye edip Suriye'ye gitmeye karar vermişti. Artık kendi malını getirip, "ayakçılar"a dağıtacak, çok para kazanacaktı.

Bir "mehle" kuruluyor

Eyübbiye'den bakıldığında uzaktan mağaralar, kayalıklar görünürdü. Ondan sonrası zaten Top Dağı'ydı, Ehber'di... Hasano gözünü o tepeye dikmişti...

Genç adam, o sıralar Miskinler Camii'nin yanında bir evde kirada oturuyordu annesi, eşi ve kızıyla...

Halep'e gidiyor kumaş getirip satıyordu.

Bazen kaçak eşyalarını camiye saklardı. Polisin, askerin, kolçunun, (İnhisar İdaresi-TEKEL- memurları), ihbarcının aklına gelmezdi camiye kaçak sağlanacağı...

Kısa bir süre sonra Hasano'yu askere aldılar, Antep'e gönderdiler.

Hasano askerdeyken Urfa'da kaçakçılık "Mayından önceki" ilk dönemlerini yaşıyordu...

1940'larda başlayan bu dönemde kaçakçılıkta tek tehlike askerlerdi. Bu dönemdeki sınır kaçakçılığında uygulama "emir"le yapılıyordu. Kaçakçılar öyle diyordu. Emir dedikleri bayağı rüşvetti... Yani al gülüm ver gülüm... Akçakale'nin doğusunda, Yapsa, Topçu, Kırmıtlı, Harapnaz karakollarının bulunduğu mevkiiler en uygun geçiş noktalarıydı. İki karakolun arasında gece yarısından sonra jandarma uyur ya da sızarsa geçiş kolay olurdu... Yoksa jandarma çavuşu önceden ayarlanır, "beygir başına 100 lira" verilir, sınır boyundaki askerlerin silahları alınır ve hayvan-

lar Suriye'ye geçirilirdi. Kaçakçılar ve hayvanlar karşıya geçtiğinde silahlar, Suriye köylerindeki bir aracıyla yeniden askerlere götürülürdü.

Rüşvetin bedenine gizlenen canlar!.. Devlet ekmeğe ferman istiyordu!..

Kötü adamlar kimlerdi?..

Kaçakçılar işlerini böyle yürütürken, Miskinler Camii'nin yanındaki tek odalı evde Hasano'nun anası Elike garip kalmıştı. İkinci kocası da fazla yaşayamamıştı... Evinde ekmeği yoktu. Hasano bir gün Antep'ten haber göndermişti annesine:

- Biye bir şişe kaçağ koku getir, komutan beni Urfa'ya göndereceğ!..

O, babasının ölümüyle, annesi ve kardeşlerinin yalnız kalmasına üzülüyor, bir an önce onların yanında olmak için çabalıyordu.

Ancak Elike çaresizdi. Ekmeğin bir kuruş olduğu dönemde, Hasano'nun istediği parfüm çok pahalıydı, Urfa'da da bulamıyordu. Yapacak bir şey yoktu. Yatağı yorganı sattı, kadın haliyle bir kamyonu atladi Suruç'a gitti. Oradan da kaçakçıların yardımıyla Suriye sınırını geçti, Arappınar'dan parfümü alıp 2 gün sonra geri döndü.

Parfüm Antep'e ulaştırıldıktan sonra Hasano Urfa'ya gelebilirdi. Artık askerliğini memleketinde yapacak, anasını da istediği zaman görebilecekti.

Hasano'nun gelişi pek hayırlı olmamıştı. Hasano kudurdu, memleketin başına bela oldu. Kumar oynamaya başladı. Anasına çok çektiirdi...

Hasano "ali kıran başkesen" olmuştu. Üzerindeki askeri elbiseyle terör estiriyordu. Memleketi haraca bağlamıştı. Annesinin değirmene gönderdiği unu ve değirmencinin eşğini kumara basmıştı. Eşek o zaman çok para edermiş. Anası çıldırmıştı... Sürekli beddua ediyordu:

- Hasano sen olasan, parça tüke olasan... Kanlı pıçağlara gele-sen... Tahtalarda doğranasan!..

Öyle beddualar ediyordu ki, duyanlar korku filmi senaryosu yazdığını düşünüyordu.

Hasano'nun umurunda değildi. O, bildiğini okuyordu. Bilmeyen, jandarma kumandanı olmuş sanıyordu... Yalnızlığı, kimsesizliği, yoksulluğu canına tak etmişti. Güçlü olmak istiyordu. Asker elbisesiyle her şeyi yapabileceğini düşünüyordu.

Komutanıyla pikniğe gideceğini öne sürerek evden bakır çığköfte leğeni almış, onu da kumarda kaybetmişti. Urfalının çığköfte leğeni gitti mi, evi yıkılmış demektir!.. Evin çatısını alıp gitse daha iyiydi!.. Bakır dövmeli leğenler kıymetli, evlerin baş köşesinde. Leğenin gittiğini duyan Elike saçını başını yoluyordu. Önüne gelene isyan ediyordu:

- Hasano bu defa pınarın gözüne sıçtı...

Hasano, kardeşi Ayşe'nin çeyizindeki hamam leğeni ve halısını da satıp kumarda kaybetmişti. Kardeşi Emine, 4 yıl süren askerliği boyunca Hasano'dan neler çektiğini o zamanlar komşularına ağlayarak anlatıyordu:

- Anam artık hahoo deyiydi... Şivan ediydi... En son arkadaşı Hacı Tefvik'in elbisesini istemiş resim çekirtmeğ için... O zaman takım elbise çok değerli... Sen get onu da kumarda kaybet!..

Memlekette o zaman pek kimsede takım elbise yok. Takım elbisesi olan parmakla gösterilmiş. Bir insanın üzerinde takım elbise varsa, bilinir ki resim çekirtmeye gidermiş!

Elike çaresiz kalmış, önce valiliğe sonra da jandarma komutanına gitmişti:

- Kurban olım, kurtarın beni bu oğlandan!.. Bizi talan etti!.. Evimizi başımıza yıhtı... Otıracağ çulımız, yiyeceğ ekmegımız kalmadı... Devlet devletliğini yapsın...

Jandarma komutanı da illallah etmişti Hasano'dan... Urfa, Moğol saldırılarında, Fransız işgalinde bile böyle zulüm görmemişti. Derhal Adana'ya sürdüler onu. Jandarma komutanı Konyalıydı. Hanımı da Adanalıymış. Elike kapıdan çıkarken kumandan ardından seslenmişti:

- Biraz da Adana çeksin!..

Hasano Adana'da askerliğini sürdürürken de uslanmamıştı. İşi daha da ileri götürmüş kadın kız peşinde koşmaya başlamıştı. Aliye adlı bir kadına sevdalanmıştı. Urfa'da eşi Zeliha onun yolunu gözlerken Hasano, Aliye ile evlenmiş, askerlik bittiğinde de kadını Adana'da bırakıp Urfa'ya dönmüştü...

Askerlik dönüşü kaçak işine iyice girmişti. İyi para kazanıyordu. Miskinler Camii'nin yanındaki ev küçük geliyordu ona. İlk çocuğuna babası Ali, ikincisine bebek yaşında kaybettiği kardeşi Hüseyin'in adını koymuştu.

Demokrat Parti'nin iktidar yıllarıydı. "Demırkırat" diyordu partiye. Gidip üye olmuş, sonra da ocak başkanlığına getirilmişti. Geniş bir çevresinin olmasını arzuluyordu. Urfa gibi feodal gücün egemen olduğu bir kentte, kimsesiz kalmak istemiyordu...

Kısa süre sonra da Urfa Belediyesi'ne harç memuru olarak girmişti. Bir taraftan kaçakçılık, bir taraftan partililik diğer taraftan da memurluk!..

Kaçakçılık işi büyüyünce çevresi de genişlemişti. Kardeşi Mıço Elıke ile birlikte çok sayıda adam çalıştırmaya başlamışlardı. Artık bürokrasiden de dostları vardı. Kentin zenginleri ve ağalarıyla ahbap olmuşlardı.

Sonunda polis, asker, kolçular ve ihbarcılardan iyice uzaklaşmak için dağlara çekilmeye karar vermişlerdi. Hasano, Ehber Vadisi'nin hemen bitişiğinde, Abdike'nin Bağ'ının yakınlarındaki tepeyi çoktan gözüne kestirmişti. Kıraç bir araziydi, kayalıkta burası. Taş ocakları, dev mağaralar da çok yakındı. Kaçaklar ve atlar buralara gizlenebilir, hareket alanı genişleyebilir, dikkat de çekmezdi. Öyle düşünüyordu. Şeyh Mesud'un eteklerinde çamurdan ve taştan iki odalı bir ev yaptı. Çocukları büyümüşü artık. Sonradan kızları Kadriye ve Birsen doğmuştu... Birkaç yıl burada yaşamak zorunda kalmıştı. Çevrede onunkinden başka bir tek ev yoktu. Bir Kangal köpeği almış, adını "Kulah" koymuştu... Aileyi koruyordu... Kaçak eşyaları rahatça mağaralara

gizleyebiliyor, geceleri de Kaçakçı Pazarı'na sevk ediyordu.

Sonraları kaçak işi iyice ilerleyince aşâğılara inmeye karar vermişti. Bu karar Kötüler Mehlesi'nin de temellerini atıyordu.

Mıço Elike'yle sırt sırta verip Bire Meydane'nin(Kuyu Meydanı) yukarısında hevara taşlardan bir konak yapmaya başladı. 8 oda, ahır ve tandırlık... Arkadaşları ona gülüyordu. Memlekette o kadar güzel yerler varken, Hasano dağ başına ev yapmıştı...

"Deli Hasano!.."

Oysa o ekmeği için, kaçakçılık için dağlara çekilmişti.

Kötüler'de evi yaparken zabıta karşı çıkmıştı. Hasano öfkelenmişti, zabitanın üzerine yürümüş önce onlara sonra da belediye başkanına ağza alınmayacak küfürler savurmuştu.

Başkan da olayı duyunca Hasano'yu işten atmıştı. Tüm çevresi, sevenleri araya girmiş ancak başkanı sözünden geri döndürememişlerdi. Belediye başkanı iki hafta sonra kaza geçirince Hasano'nun evine kadar gitmiş, işe başlamasını istemişti:

- "Ahi tuttu Hasano..." demişti.

Hasano, kabadayılığını, pervasızlığının gücünü biraz da partiden alırdı. Arkadaşı Hacı Tevfik Demokrat Parti'de güçlü bir adamdı. Suriye'den ona değerli parfümler, giysiler getiriyordu.

Hasano'nun belediyedeki forsu da artınca, kardeşi Mıço Elike, çardaklı evini hemen bitişikte inşa etmişti. Artık Urfa'dan bakıldığında çardaklı iki ev vardı Kötüler'in tepesinde.

Para verip kaçağa gönderdiği insanlar, sonra da eski kaçakçılar çardakların yakınlarında evler yapmaya başlıyordu. Kaçakçılık bir mahalle yaratıyordu...

Ay ışığı korkuları!..

Kaçakçılığı meslek edinen Kötüler'in sakinleri Suriye'ye ya hayvan ya da halı, sade yağ götürür, elbise, kına, çay, boğma rakı, süs eşyası getirirlerdi...

Kaçakçılık o zaman "Emir" diye tanımlanan rüşvetin açtığı yol dışında bir de adı üzerinde "kaçığ!.." yöntemiyle yapı-lıyordu. Genellikle Akçakale ile Suruç arasındaki Silo mevkiin-deki bir köyden sürdürülüyordu bu işler...

Suriye'de Halep'te, Bab-ul Faraç'ta... Ermeni tüccarların Av-rupa'dan getirttiği ceketler, yelekler, takım elbiseler, paltolar... Kaçak denilen işte bunlardı... Bazen de kadın çorabı, parfüm, oyuncaklar... Eski Halep hanlarında balyalara dizilirdi. Üzerine çelik teller bağlanır sonra ver elini Urfa...

Balyalar dolusu kaçak eşyayı ülkeye nasıl sokar, Kötüler'e nasıl getirirlerdi?.. Özellikle çocuklar bilemezdi, çok merak ederlerdi. Ya Suriye'ye gidişleri?.. O daha çileliydi. Hasano özellikle gidişlerini ürpererek anlatıyordu:

"İyi kaçakçılar vardı, iyi atları... Akşam 6'da yola çıkardık. Kötüler'le Suriye sınırı arası 47 kilometre. Polisler, kolçular gör-mesin diye mahalleden iyice uzaklaştık. Atları yakındaki Eh-ber Dağı'nın mağaralarına gizlemek kolay olurdu Burada halıları, yağ tenekelerini yüklerdik... Suriye'ye hayvan götürür-sek işimiz daha zordu. O zamanlar hayvan götürür, kaçak eşya getirirdik. Ben diyeyim 100, sen söyle 200... Koyun ya da öküz... Hangisi rast gelirse... Yürüyerek, Eyüp Peygamber'i, son-ra köyleri aşip sınıra dayanırdık. Güneş doğmadan yetişmek zo-rundaydık tel boyuna. Ay ışığı varsa işimiz zordu. Jandarmalar rahat görürdü bizi. Korkardık, dua ederdik ay ışığı olmasın di-ye."

47 kilometrelik yolu, bir avuç ekmek uğruna, jandarma kor-kusuyla yürüyerek aşan kaçakçılar...

Hem de yıllarca... Hem de bıkmadan usanmadan...

Kötüler Mehlesi'nin kaçakçıları...

Bu yüzden mi kötü derlerdi mahalleye?..

Hasano kaçakçılığı ilerletirken politik yaşam da hareketleni-yordu.

Belediye seçimlerini Halk Partisi kazanınca sıkıntıya girmiş-ti. Kaçakçı Pazarı'nın yakınlarında Köroğlu Kahvesi'nin yanın-

da bir kahvehane açmış, burayı Demokrat Parti'nin ocak lokali olarak da kullanmaya başlamıştı.

Bitişikteki kahveyi Halk Partili Çayanlar işletiyordu. Hasano'yla kanlı gibiydiler. Çayanlar, CHP'nin de gücünü kullanarak kaçak yapı olduğu iddiasıyla dozerle kahvehaneyi yerle bir etmişlerdi. Olay CHP ile iktidardaki DP arasında büyük tartışmalara, kavgalara yol açmıştı... Hasano yılmamıştı. 4 direk üzerine bir kıl çadır kurmuş, Demokrat Parti'nin tabelasını da üzerine asmıştı.

Kavga Urfa sınırlarını aşmış, Ankara'da yankı bulmuştu. Dönemin ünlü dergisi AKİS, muhabirini Urfa'ya göndermiş, olayı haber yapmıştı.

Hasano, Demokrat Parti'ye müthiş bağlıydı. Hatta en büyük kızı Hecan'ı Demokrat parti tutkunu Ali Turan'a vermiş, o da çocuklarından birine Menderes adını koymuştu.

Hasano, parti için amansız kavgalara giriyordu. Kardeşi Mıço Elike iki polisi vurmuş, firardaydı. O dönemde CHP ile DP arasında kahvehane tartışması giderek büyümüş, çatışmaya az kalmıştı. Mıço Elike, ağabeyinin tehlikede olduğunu sezmiş, firardayken gizlice onun evine gitmiş, Hasano'nun kısa bir süre önce evlendiği ikinci eşi Saraçlar'ın kızı Hatice'den tüfeği istemişti:

- Tüfengi ver Haco, herifi vuracaklar...

CHP'liler 30-35 kişi Dergezenli Mahallesi'nde Hasano'yu ararken, o kardeşi Mıço Elike'yle birlikte tüfekle karşılına dikilmişlerdi. Ailenin kadınları korkmuş, arkalarına düşmüştü. Evin iki erkeği vardı, onlara bir şey olursa ne yapacaklardı?..

Mıço Elike yürekli adamdı. Hasano ise delinin teki...

CHP'lilere saldırırken Mıço Elike kadınlara dönmüş. "Zılgıt çalın" demişti...

Ana avrat küfür ederek iki kardeş CHP'lilerin üzerine yürümüş, püskürtmüşlerdi.

Kadınlar arkada, kimi de damlarda hep bir ağızdan zılgıt çalmıştı:

- Lililili lililili...

Demokrat Parti seçim kazandığında Hasano günlerce davul zurna çaldırırdı. O da yetmezdi, Miskinler Camii'nin minaresine çıkar, rakiplerin tek tek adlarını sayar sonra da ana avrat düz giderdi...

Hasano bela adam, Hasano kötü adam!.. Bulaşılmazdı. Kavgacıydı, cesaretliydi...

Herkes küfürleri sinesine çeker, kapısını penceresini kapatır evine girerdi. Demokrat Parti'nin iktidar gücüyle de birleşince uğraşılmazdı Hasano'yla.

Hasano kaçakçılık uğruna yapmıştı Kötülerde ilk evi... Çardaklı görkemli bir konak... Bitişğinde kardeşi Miço Elike'nin evi...

*Kalktığım yerde çığlık, düştüğüm yerde mayın
Kelepçenin çeliğine rehin düşen can benim
Aşk oduyla tutuşup göğsü döndüm bir zaman
Kurşunlarla delik deşik yama tutan ten benim!*

Yılmaz Odabaşı

Toprak altında Azrail gizli!..

Kaçakçılığın ikinci dönemi başlarken ekmeklerini sınır boylarında arayanlar ürkmüştü...

Yıl 1954...

1940'ta başlayan sınır kaçakçılığının boyutları öylesine artmıştı ki, 2. Dünya Savaşı'nın da yarattığı tedirginlikle devlet Suriye sınırına mayın döşeme kararı almıştı. Bu durum, geçim sıkıntısı çeken Kötüler Mehlesi'nin insanlarını daha da zora sokmuştu. Mayın, jandarma telaşıyla tel boylarında ekmeklerinin peşine düşenlere kabus olmuştu.

Antakya'dan Mardin'e kadar uzanan Suriye sınırında, 700 kilometre uzunluğunda, 500 metre genişliğindeki araziye mayınlama işi aylar sürmüştü. Bölgeye on binlerce mayın yerleştirilmişti... Artık Kıbrıs adasının iki katı büyüklüğünde 3.5 milyon dönümlük bir arazi mayınlıydı...

Kaçakçılığı meslek edinen Kötüler'in insanları mayınlama işini endişeyle izlediler. Toprağa korku yerleşmişti... Ekmek aslanın ağzına girmişti.

Yıllarca kaçakçılığı jandarma stresiyle de olsa yapabilmiş, sınır boylarında kan ter içinde çocuklarına bir parça ekmek götürebilmişlerdi... Tehlikeyi görebiliyorlardı önceleri... Jandarma

komutanına ulaşıp, askerlerin silahlarını alınca pek sorun kalmıyordu...

Ya şimdi?..

Korkunun nerede olduğu bile belli değildi... Ölüm neredeydi?.. Attıkları her adımda ecele gidebilirlerdi... Azrail her an ayaklarının altında olabilirdi!..

Suriye sınırındaki mayınlama işi Kötüler'de aylarca konuşuldu. Onlarca genç daha önceleri jandarma kurşununa hedef olmuştu. Kadınlar, çocuklar eşlerinden, babalarından endişe ediyordu...

Kötü kimdi?..

Kötü, ekmek uğruna canlarını siper edenler mi?... Yoksa ekmeğe mayınla tuzak kuranlar mı?..

Sonunda açlık, yoksulluk galip gelecekti. Mayının yarattığı endişe yerini bir süre sonra ekmek telaşına bırakacak, kanlı topraklarda amansız bir mücadele başlayacaktı...

Her şeyin bir yolu yöntemi vardı. Ekmek kumpasa sokulur muydu?..

Hasano, Mıço Elike, Müso Kurmanç, Faruzo, Şıraşo toplanıp nasıl bir yöntem bulacaklarını tartışılar. Hasano korkusuzdu:

-Yapacak başka neyimiz var, açlıktan öleceğ mısız?..

Herkes başını yere eğmiş dinliyordu. Mıço Elike, Hasano'yu onaylıyordu:

-Yolunu bulacağh... Merak etmeyin...

Sonunda birkaç yöntem üzerinde anlaşmaya vardılar. Hayvan kaçakçılığında yine hayvanlar kurban edilecekti. Mayınlı alanda yol açmak için sakat bir inek ya da bir merkep kullanılacaktı. Bir başka yöntem hayvanlardan birinin ardına yatay bir kalas bağlamak ve mayınlı alana sürmektir...

Üçüncü yöntem Faruzo'dan gelmişti:

-Araziye taş atağ ağalar... Sonra üzerlerine basıp karşıya geçeri..

Kaçakçı hamalları Aşçı Memet, Muhammet Zeydi, Ahmede

Arap ve Devlo öncü olacaktı. Mayınlı arazilere ilk onlar sürülüy-
cekti. Gönüllü olmuşlardı. Kötüler'de Hasano'nun verdiği arsa
üzerinde gecekondı yapan, bir kızına "Suriye" adını takan Ah-
mede Arap, başındaki puşusunu eliyle düzelttikten sonra kararı-
nı vermişti:

- Hadey ağalar, ha jandarma kurşunu, ha mayın?... Ölüm var
hepsinde...

Bir akşam saat 20.00 sıralarında ilk ekip yola çıkmıştı. 200
kadar davar, dört hamal Kötüler'den önce Eşşave'nin Bağ'ına
sonra da Yenice köyü üzerinden Harran Ovası'na doğru uzan-
mışlardı...

Damlardan herkes onları izliyordu... Dönüşü olmayan bir
yolculuk başlamıştı. Hamalların eşleri ve çocukları ağlıyordu...

Akçakale sınırının Silo mevkiine 5 saat sonra ulaşabilmişler-
di. Aşçı Memet sınıra birkaç yüz metre uzaklıkta durdurmuştu
herkesi. Mayınlı toprakları gösterirken Muhammet Zeydi'ye
seslenmişti:

- Hele kırve bah şu toprağlara... Ölüm var, Azrail var altın-
da!..

Ahmede Arap daha temkinliydi:

- Dur lo!.. Korhıtma bızı... Çoluk çocığ ekmek bekliy... Hade
bismillah..

İki gözü kör bir merkebi mayınlı sahanın başına getirdiler.
Arkasına toprakta yatay sürüklenebilecek şekilde bir kalas bağ-
ladılar. Jandarma kulesi çok uzaktaydı. Önlerinde 500 metre ge-
nişliğinde mayınlı bir arazi vardı.

Aşçı Memet merkebin sırtına kırbacı indirir indirmez bağır-
dı:

- Dehhhh!..

Hayvan can havliyle hızla koşmaya başladı. Bütün gözler
merkebin bacakları ve arkasında sürüklenen kalastaydı... 200
metreyi sorunsuz geçmişti. Merkep koşarken, hepsinin alnından
boncuk boncuk ter dökülüyordu... Mayınlarla dolu alanda, göz-
leri kör bir hayvan bilinçsizce, karanlıkta koşuyordu. Daha ne

kadar şanslı olabilirdi?.. Sınır 20 metre gibi bir mesafe kaldığında korkulan olmuştu. Mayın patlamasını ilk kez görmüşlerdi. Hayvanın bacakları çevreye saçılırken, manzara onları ürkütmüştü... Kötü adamlar, yalnız ve sahipsiz merkebe kötü bir oyun oynamıştı. Onların da sonu böyle olabilirdi...

Aşçı Memet şaşkınlığını atar atmaz harekete geçmişti:

- Hadey lo... Ne durisiz?.. Asker gelecağ!.. Asker!..

Davarları tek tek boyunlarından tutarak merkebin açtığı iz üzerinden karşıya geçirmeye başladılar... 2 saat boyunca ecel terleri dökmüşlerdi... Ya bir hayvan panikleyip kaçarsa?.. Bu endişeyle işlerini güçlükle bitirmişlerdi... Jandarmalar bölgeye gelene kadar onlar Arappınar'ın en yakınlarındaki bir köye ulaşabilmişlerdi... Davarları teslim ettikten sonra rahat bir nefes almışlardı.

Ahmede Arap kendi kendine söyleniyordu:

- Yav desenize bız her zaman bu çileyi çekecağ!h?..

Muhammet Zeydi, Arap kökenli bir kaçakçıydı. Suriye sınırını avucunun içi gibi bilirdi. Pervasızlığıyla nam salmıştı. Çevredeki karakollarda nöbet değişiminin ne zaman yaşandığını, kulelerde kaç askerin beklediğini iyi bilirdi. Dönüşü düşünüyordu, endişeliydi:

- Ne olacağ yani... Kaçağı mı bırahacağ!h?.. Kaderde ne varsa o olur...

Birer kaçak çay içerken, kaçak tütünden sigaralarını da tüttürdüler...

Zeydi, efkarlı bir adamdı. Sabahlayacakları handa atın semerini yere indirmiş, yaslanmış gökyüzünü seyrediyordu. Ahmede Arap düşüncelere dalan arkadaşının derdini merak ediyordu:

- Ne oldu Zeydi, derdi nedir?..

- Yoh bişey Ahmet Ağa...

- Yav hele söyle...

- Kızımı istiler... Amcamoğlu berdel yapacağmış...

- Eeee...

- Yav versey bi dert, vermesey bi dert...
 - Niye vermisen ki?..
 - Kızım çoh güzel... İstiyenü de çoh... Amcaoğlu sakat... Kız onu istemiy...

- Valla Zeydi, seni iş çoh zordur...

Muhammed Zeydi çaresizdi. Kızını amcasıoğluna verecek, onun kızını da kendi oğlu İsmail'e alacaktı. Buna zorlanıyordu. Töre böyleydi... Ceylan gözlü kızı Sara'yı sakat amcaoğlu istiyordu... Devlo ona moral vermek istedi:

- Yav Zeydi, sen bu kızı vermezsey ne olur?..

- Bilmisen mı Devlo, töre var, adet var, gelenek var. Kan davası çıkar... Senin kızının önünde amcanıoğlu durırsa, başkasına verebilir misen?..

- Kız istemiy desey ne olur?..

- Törede kız istemiy diye bi şey yohtur... Bilmisen mı Devlo?..

- Kızı ataşa atısan Zeydi ağa!..

Tilkiler dolaşıyordu yakınlarında... Ay ışığında gözleri parlıyordu. Biraz daha geride keklikler ötüyordu...

Söze bu kez Aşçı Memed girmişti. Bir öneri getiriyordu Zeydi'ye... Töreyi delip geçecek bir öneri:

- Yav Zeydi, seni Suriye'de akrabay yoh mı?..

- Var, dayzamoğlu var...

- Kızı götür onlara teslim et... Amcay oğluna da 'kız kaçtı' de...

Bu fikir Zeydi'yi düşünceye salmıştı. Herkes Aşçı Memed'in önerisinin gerçekleşebileceğini söylüyordu. Ceylan gözlü Sara belki kurtarılabilirdi...

Bu tartışma sırasında dinlenmişlerdi de... Devlo'yu Urfa'ya uğurladılar.

*Buradan bir atlı geçti...
Yarama bastı geçti...
Tabip yaramı elleme...
Yaramın vakti geçti...*

Bakır Yurtsever

Buradan bir atlı geçti...

Kötüler'in arkasında Ehber'in yamacındaki Kaçakçılar Mağarası'nda gözcüler sınırdan gelecek haberciye bekliyordu. Kötüler'de de herkes eli yüreğinde mayınlı arazideki bu ilk geçiş denemesinin sonucunu merak ediyordu. Mayın patlamışsa, birilerine bir şey olmuşsa?.. Saatler bir türlü geçmek bilmiyordu.

Haberci de bir türlü gelmiyordu. Oysa Devlo, sınırı aynı güzergahtan geçmiş, tam tersi bir tarafa zorunlu olarak sürmüştü atını... Süvari birliğinden görevlendirilen askerler onu fark etmiş kovalamaya başlamışlardı. Batı yerine doğuya yönelmiş "Soğ-matar" diye bilinen Arapça Suk el-Matar (Yağmur Çarşısı) Harabeleri'ne sığınmıştı. Önce tarihi kent kalıntısının kuzeyinde, bir Fransız'ın keşfettiği, içinde duvara kazılı, başının çevresinde gezegenleri gösteren insan kabartmalarının bulunduğu bir mağaya saklanmak istemiş sonra vazgeçmişti.

Sigarasını yakarken atı da yakındaki çamurlu göletten su içiyordu. Üzerinde Süryanice yazılar bulunan taşlara yaslanmıştı... Henüz 26 yaşındaydı...Göğsünden bir yazma çıkarmış, burnuna götürüp koklamıştı. Sevdiği kızın, Zemzem'in yazmasıydı bu... Askere gitmeden birkaç gün önce bir ilkbahar günü Koko Dağı'nda arkadaşlarıyla ilk gördüğünde, Zemzem henüz on altısın-

daydı. Üzerinde Suriye malı papatya desenli beyaz bir entari vardı. Elleri kınalıydı. Gözlerinde Halep sürmesi bir nakış gibi duruyordu. Arkadaşlarının içinde en güzeli, en edalıydı. Devlo, o gün çevreyi kolağan etmek için dolaşmaya çıkmıştı. Akşam yine kaçak gelecekti. Uygun bir mağara ararken görmüştü kızları.

İşte o gün vurulmuştu ince, uzun boylu bu güzele... Yanaklarındaki gamzelere hayran kalmış, laf atmıştı genç kıza:

- Gamzeleride su içim!..

Kızlar kahkaha atmış, utanarak uzaklaşmışlardı oradan. Devlo unutamamıştı güzeller güzeli bu kızı... Günlerce peşinden koşmuş, gerçeği öğrendiğinde dünyası başına yıkılmıştı... Zemzem Kötüler'in kaçakçılara kan kusturan, kolçularla, polislerle, jandarmalarla işbirliği yapan ünlü ihbarcılardan İnzibat Şeyho'nun kızıydı...

Devlo'nun babası tam altı yıldır bu kızı oğluna almak istiyor, Şeyho, "Ben kaçakçı hayınlara kız vermem" diye azarlıyordu... Devlo ise haber gönderiyordu Şeyho'ya, "Kaçıranı" diyordu.

Soğmatar'da bunları düşünürken sigarası sonuna gelmiş, elini yakmıştı... İrkildiğinde harabelerin önünde, ay ışığı altında gölgesi kayalıklara yansıyan küçük bir ceylan yavrusu da korkmuş, hızla geriye dönmüş Harran Ovası'nın ufuk çizgisine doğru kanat açmıştı!..

Biraz oyalanmak için çevreye bakınıyordu. Harabelerle ilgili bilgileri bir tütün kaçakçısı olan babasından dinlemişti. Efsaneye göre Mısır Firavunu'ndan kaçan Hz. Musa, Soğmatar'a gelmiş, mucizevi asasını da Şuayp Peygamber'den almıştı...Yaşlı babası çok anlatırdı bu söylenceleri... Bunları düşünürken çevrede kimsenin olmadığını da anlayınca yeniden yola koyulmuş, tam 3 saat at sürmüştü...

Koko Dağı'nda bekleyen Kötüler'in sakinleri, sabah ezanında Nemrut'un Tahtı'nın bulunduğu bölgede bir atın sülieti görününce heyecanlanmışlardı... Devlo'ydu bu... Atından iner inmez nefes nefese konuşmuştu:

- Tamamdır Miço Kırve... Hayvanlar geçti... Hamallar da eyidir...

Devlo 18 yaşından bu yana sırtında balyalar geçirmişti Suriye sınırlarından... Çok iyi ata binerdi. Kaçaklar sınırdan geçtiğinde o atına biner dörtnala şehre gelir haber verirdi. O gün de işini başarmıştı..

Miço Elike, Devlo'dan haberi alır almaz atına binmiş Kötüler'in yolunu tutmuştu. Hasano, Eşşave'nin Bağ'ında onu bekliyordu:

- İş tamamdır abey...

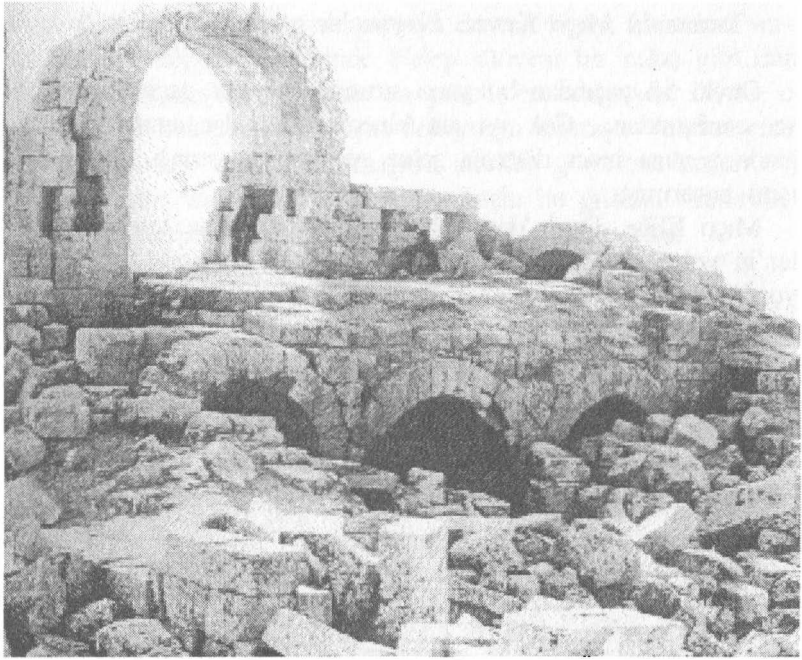
Hepsi rahat bir nefes almıştı...

Sonraları işe iyice alışmışlardı. Sınırdan en iyi ne zaman geçeceklerini, en rahat geçiş noktalarını, mayınların azaldığı bölgeleri zamanla iyice tespit etmişlerdi. Bu sırada kurban da vermişlerdi. Çok sayıda hamal mayınla ölmüştü. Arif'in, Faruzo'nun, Mehmet Ali'nin ve onlarca kaçakçının ayağı kopmuştu. Kopan her bacak, parçalanmış her ceset onları kaçaktan biraz daha soğutuyordu. Bir gün onların da başına böyle bir felaket gelebilirdi. Özellikle kadınlar kocalarının geleceğinden büyük endişe duyuyordu. Bu yüzden onlar kaçaktan döndüklerinde genellikle sevinç nidaları atar, zılgıt çekerlerdi...

Kaçakçılar stresle dolu yolculuklarında, Suriye'ye hayvan götürmediklerinde daha da rahat olurlardı. Atlarla sade yağ, tütün, kürk, halı götürdüklerinde mayınlı arazileri daha kolay geçerlerdi. Herkes bir atın yularından tutar, önceden açılmış mayınsız hattan karşıya geçerlerdi. Sonra da streslerini Halep pavyonlarında atarlardı...

Çocuklar, Halep'te Semira Tevfik'in sahneye çıktığı pavyonlarda, babalarının korkunun sindiği dolarları yediklerini kulak kabartarak duyarlardı. Pavyonlarıyla ünlü Halep'e gidip eğlenmemek olur muydu? Belki mayınlı tarlaların, jandarmaların yarattığı kasveti aşıyorlardı puslu pavyonlarda.

Öyle paralarını saçıp savuracak insanlar değillerdi. Küçük birer kaçamaktı işte..

Kötülerin arkalarında Deyr Yakub Manastırı (Nemrut'un Tahtı).

"Çağırın Hakko'yu!.."

Kötüler'in kaçakçılarının Suriye gezisi kimi zaman bir hafta, bazen de 15 gün sürerdi. Ancak bu işin bir de dönüşü vardı. Aynı yoldan, aynı endişelerle...

Hayvan götürüp, çay, kahve, elbise, kına getirirlerdi Suriye'den. Mayınlı araziye geçer geçmez önceleri hamalların sırtlarında sonraları da atlarla taşırlandı balyaları Kötüler Mehlesi'ndeki köhne evlere...

En tepedeki evlere... Daha çok "Kaçakçılar Kralı" Hasano ile kardeşi Mıço Elike'nin çardaklarına...

Mıço Elike çapkındı. Esrarı elinden düşürmezdi. İhsan adlı bir kadınla evlenmiş ilk çocuğuna babası Reşit'in adını koymuş, ikinci çocuğuna da ağabeyi Hasano'nun adını vermişti. Kısa boylu, esmer, kiloluydu, saçları dökülmüştü. Neşelendiğinde, siğarının koyulaştırdığı dudaklarında muzip bir tebessüm belirirdi... İnanılmaz şakacı bir adamdı... Herkes "Apo" diye seslenirdi ona... Kürtler amcaya "Apo"derlerdi... Onu anlatırken ise annesinin, herkesin "Elike"dediği Elif'in adıyla anarlardı: "Mıço Elike..."

Kötüler'de kaçakçıların piriydi ama valisi, emniyet müdürü her gece Urfa'ya bakan çardağında alem yapardı. Kötülerle mücadele etmesi gerekenler, Mıço Elike'yle kadeh tokuştururdu...

Bazen çardağında hoparlörler kurulur, acem halıları serilir, öylesine sofralar dizilirdi ki, Urfa'ya nam olurdu. Şark bülbülü Seyfettin Sucu, mikrofonu eline alır hoyrat okur, sesi Kötüler'in tepesinden Eyübbiye'ye, oradan da daha aşağılardaki mahallelere yayılırdı...

Hasano ve kardeşi artık Kötüler'in sahibiydi... Mahallenin en zengin kaçakçılarıydı. Emirlerinde onlarca kaçakçı ile hamal çalışır, bir çok insan onların verdiği paralarla Suriye'ye kaçağa girdi.

Urfa'nın en kuzeyinden görünürdü onların çardakları.

7 tepe sonrasında belli belirsiz bir görüntü de süslerdi iki çardak arasını. Herkesin "Nemrut'un Tahtı" ya da "Cin Değirmeni" diye bildiği bu yapı aslında Deyr-Yakup Manastırı'nın kalıntılarından başka bir şey değildi. M.Ö. I.yüzyıla ait bir putperest tapınağı ve aynı tarihte inşa edilmiş anıt mezardan oluşuyordu. Gizemli bir yerdi... Kötüler Mehlesi'nin 10 kilometre güneyinde iki katlı bir harabeydi. 4 blok taş Grekçe (Eski Yunanca) ve hemen altında Palmira harflerle kazınmış Süryanice yazıtlar vardı. Üzerlerinde,"Ma'nu oğlu Şaredu'nun karısı Amaşşamaş" yazıyordu. Amaşşamaş "Güneş'in hizmetçisi" anlamına geliyordu. Hristiyanlık döneminde Suruçlu Aziz Yakup (451-521) zama-

nında manastır olarak kullanılan yapının doğusunda, kayadan oyulmuş keşiş odaları bulunuyordu. Süryani rahipler yetiştirilmiş buralarda...

Çocuklar bölgeye pikniğe gittiklerinde bazen küreklerle çiğdem toplardı bu antik dağın yamaçlarında.

Öncüler, kaçakçı atlarının Deyr Yakup ya da Ehber'den gelişini haber verdiğinde müthiş bir telaş başlardı çiğdem toplayan çocuklarda ve Kötüler Mehlesi'nde. Toz toprak içinde bir çocuk koşardı yalın ayak aşığılara:

- Geliler geliler... Atlar geliyor!..

Kadınlar ise haberi alır almaz Bire Meydane'ye, Kulluke Kuhu'e'ye, (Öksürük deliği) Eşşave'nin Bağ'ına, Çemme denilen düzlüğe doğru koşuştururlardı.

Hepsinin görevi bölgede polis, kolçu ve ihbarcı olup olmadığını kollamaktı. Hele ihbarcılar... Hele İhbarcı Sülo varsa yamışlardı...

Sülo, ihbarcılığı meslek edinmişti. Bütün kaçakçılar düşmandı ona... Çok can yakmıştı... Bir kilo kaçak çaya 3 yıl hapis verilen dönemlerde nice canlar onun ihbarıyla hapislerde çürümüştü... Onu o kadar çok vurmak isteyen vardı ki...

Sülo, Eyübbiye'de, Kötüler'in aşağısında oturuyordu. Polislerle, kolçularla işbirliği yapınca ihbarcı olup çıkmıştı. Bazen at başına 20 lira alır ihbardan vazgeçerdi. Vermeyeni ihbar ederdi. 100 lira için ölümü göze alıp sefere çıkan kaçakçılar, yakalanıp hapiste çürümek için 20 lirayı gözden çıkarırlardı... Sülo yalnız değildi... Bir de ihbarcı Şükrü vardı... Tabi ki İnzibat Şeyho... Onların da onlarca ajanı bulunurdu. Kaçakçılığın merkezi Kötüler'i, çevresindeki mağaraları mesken edinmişlerdi. Sürekli pusuya yatar, kaçakçı atlarını gözlerlerdi...

Kadınlar özellikle Sülo'dan çok çekinirdi... Onun korkusuyla necekleri terlerine yapışmış bir halde pis suların açıkta aktığı sokaklardan, geçit vermez kayalıklardan tırmanarak çevrenin temiz olduğunu duyururlardı.

Ellerinde, Elvan, Yedigün meşrubatlarının, Yenice, Harman sigaralarının kapakları ya da Devlet Devrim, Türkan Şoray, Filiz Akın gibi artistlerin fotoğraflarıyla çocuklar sokaklarda oyun oynardı. Büyüklerinin sert taşlardan yonttuğu güllerle, yumuşak topraklar üzerinde oynarken anne ve babalarının telaşı da gözlerinden kaçmazdı. Oyunu kazanmanın ya da kaybetmenin verdiği heyecana, bu telaşın getirdiği belli belirsiz korku da karışırdı.

Kötü olanlar, çocuklara kanalizasyonların açıkta aktığı sokaklarda kumar stajı yaptırılanlar değil miydi?..

Kaçakçıların nasıl hareket edeceği konusunda son söz Hasano'ya kalırdı. O, çardağının bitişiğindeki toprak dama bir direk dikmişti. Çocuklar "mertek" derdi bu direğe. Üzerinde bir hoparlör vardı. "Dam loğlama"(Aktarma) bahanesiyle, siyah silindir taşı bir o yana bir yana çekerken aslında Ehber'i gözler, kulağı oradan gelecek haberde olurdu...

Eski bir pikapta Seyfettin Sucu'nun iki ünlü plağı pusudaydı. Ortama göre bu plaklardan biri konulurdu pikaba. Çevrede polis mi var:

"Buradan bir atlı geçtil yarama bastı geçti..."

Pikaptaki ses yankılanır Ehber'e akıp giderdi. Panik halinde, ter içinde bekleyen kaçakçılar bu türküyü duyduklarında iyice endişelenirlerdi. Atları yavaş yavaş geriye, mağaralara doğru çeker, saklanır, ortalığın sakinleşmesini beklerlerdi.

Ya da çevre temizse Hasano bir başka plak koyardı pikaba:

"Çağırın Hakko'yu/ geydirin sakkoyu/ Mübarek olsun anacığım/gelinle güveği..."

Bu türkü çalınırsa çevrede tehlike yok demektir. O gün herkes şanslıysa hoparlörden ikinci türkü yayılırdı. Kadınların zılgıtları çevredeki bağlarda, Ehber Vadisi'nde yankılanırdı. Az sonra Ehber'in tam tepesinde Arap atlarının sülietleri belirirdi. Sayıları öylesine artardı ki, ufukta, sanki bir kovboy filminde az sonra bir çiftliği basmaya hazırlanan Kızılderili kabilesinin görüntüsü be-

lirirdi. Zılgıt sesleri atların kişnemelerine karıştığında mahmuzlar vurulmuştur zaten...

Ehber'in beyaz kayalıkları arasında, "Hevara" taşların çevreye yaydığı tozlar atların nallarıyla bir bulut yarattırdı. Kızıl şakşakolar kaçakçı kervanının yarattığı rüzgarla dalgalanırken, nalların altında ezilmiş çiğdemlerin kokusu gökyüzüne yayılırdı.

Atlar Ehber'i kolay aşardı...

Akşamın alaca karanlığında Koko Dağı'ndaki taş ocaklarından son seferlerini yapan merkepler, daracık patikada hırslı atların ağır yükünü hissederdi. Merkeplerin başındaki yaşlı amca hepsini bir bir kenara çekerdi. İkinci bir toz bulutu da burada oluşurdu. Abdike'nin Bağı'na ulaşıldığında damlardan kervanı izleyenler rahat bir nefes alırdı.

Mağaraları barındıran dağlarda, Ehber'de, Koko'da, Düzkeme'de, Yıkık'ta, Hamido'nun Bağı'nda, Kurdo'nun Bağı'nda bekleyen gözcüler, kolçuların, ihbarcıların pusuya yattığı bölgeler geçildiğinde az da olsa endişeden arınırlardı. Tehlike bitmiş sayılırdı.

Kötüler kimlerdi acaba?..

Ekmeğini mayınlı toprakların kızıl ateşinde gezdirenler mi, bir kilo kaçak çay için bir delikanlıyı 4 yıl hapis yatıranlar mı?..

Atların teri, sırtlarındaki kına ve Seylan çayı kokusuna karışırdı. Çocuklar, kayalıklar üzerinde mermi izi bırakan nalları, atların zarif bacaklarını izlediklerinde çoktan bir duvar köşesine sinmiş olurlardı. Kötülerin ekmeğini mayınlı arazilerden, antik dağların yamaçlarından taşıyan küheylanlar, gidecekleri yeri bilirlerdi. Taş duvarlı evlerin derme çatma kapıları sonuna kadar açılır, atlar nefes nefese içeri girerdi.

O anda belki de pikaptan güzel bir türkü yankılanırdı:

- *Atımı bağladım iğde dalına... Oturdum ağladım yarin yoluna...*

Herkes son at girer girmez kapısını kapatır, balyalar son hızla avlulardaki mağaralara, kaya mezarlarına yuvalanırdı.

Mayınlı tarlalardan, kanlı topraklardan ekmek uğruna inanıl-

maz bir yolculuk yapan hamallar bir k   de; ter içindeki atları başka bir k   de soluk soluğaydı... Artık herkes evine çekilebilir, ezilmişliğin egemen olduğu ekmeklerini ayran çorbasına batabilirlerdi...

Mayınlı tarlalardan taşınırdı eski giysiler... Sonra kaçakçıların küçük çocukları polis korkusunda Sipahi pazarna g  t  r  d  ...

"Soyha bunlar Soyha!.."

Kaçakçılığın merkezi Kötüler'de bu manzara her hafta yaşanırdı... Küheylanlar yüzlerce sefer yapardı mayınlı arazilere... Kaçakçılar ve hamallar her seferde korkuyu kaçak balyalarının arasına gizler, yaşamak uğruna ölümün kol gezdiği sınır boylarında Azrail'le dans ederlerdi... Bu sıralarda Kötüler de giderek büyüyordu. Onlarca kaçakçı Hasano ve Mıço Elike'nin görkemli çardaklarının çevresinde evler yapıyordu... Kimileri kesme taşlalardan, kimileri de briketten... Hepsinin dikkat ettiği tek nokta vardı. Olabildiğince geniş avlulu evleri, kesinlikle bir kaya mezarı ya da mağaranın bulunacağı bir arsaya yapmak...

Kaçak onların yaşam biçimi olmuştu... Çok kaçağa gitmek, çok atla çok mal götürüp, çok eşya getirmek... Bu nedenle çok çocuk yaparlardı. Yeni kaçakçılar yetiştirmek için...

Onlar yıllar boyu kaçak balyaları bu evlere yığıp durdular...

Balyaları eve taşımakla her şey bitmezdi. Yalnızca mayınlı tarlaları geçmenin heyecanı, polisi atlatmanın rahatlığı vardı. İşin en zor yanlarından biri de eşyaları "Mezat"a ya da "Kaçakçı Pazarı" denilen çarşıya ulaştırmaktı. Bu iş çocuklara ve gençlere düşerdi.

Sabahın erken saatlerinde kaçakçı evlerinin avlularında telaş başlardı.

Büyükler, mağaralardan çıkardıkları balyaların çemberlerini tek tek keserdi... İçinde ne olduğunu onlar bilir, çocuklar ise heyecanla beklerdi. İlk balyanın içinden ceketler çıkardı. Öyküleri çok gerilere giden ceketler... Balyaların çözülmesi, antik mağaralardan, arkeolojik kazılardan çıkarılmış toz toprak içersindeki gizemli sandıkların açılmasını andırırdı. Kalpler heyecanla atar, gözler alabildiğine parlardı.

Kaçakçıların ta Halep'ten, Ermeni tüccarlardan aldığı ceket, takım elbise, yelek ya da paltolar nereden gelirdi? Bu kadar çok giysiyi nasıl toplarlardı?

Bunların büyük bölümü eskiydi, kullanılmış giysilerdi. İşleminde yenileri de vardı. Hem de ya hiç giyilmemiş ya da birkaç kez...

Her biri dünyanın bir ucundaki bir insanın kokusunu barındıran, naftalinin korumasına verilmiş giysiler gizemli gelirdi. Mahallenin kaçakçılarının "Soyha" (ölü giysisi) diye aşağıladığı ve bazılarının giymekten kaçındığı oldukça kaliteli, çoğu İngiliz kumaşından hatta kaşmirden üretilmiş bu giysilerin öyküsü ilginçti.

Hasano bir taraftan balyaların açılmasını izlerken, diğer taraftan ona "Babi Hasan" (Hasan Baba) diye seslenen küçük çocukların sorularını yanıtlardı:

- Bunlar eski mi Babi Hasan?

Hasano bunların çoğunun eski olduğunu, Halep'te Hanel Bağrur, Han-el Sabun, Han-el Gümrük'teki Ermeni tüccarlardan alındığını söylerdi. Hanlar bilinen Urfa hanlarıydı... Aynen Gümrük Hanı, Meçek Hanı, Yahudi Hanı gibi.. Mimarisi bile aynıymış bu hanların. Buralarda elbiseler, ceketler, paltolar tek tek seçilerek balyalanmış. Ermeniler'in bu kadar elbiseyi nereden getirdiğini kaçakçılar da merak edermiş...

Çocuklar anlatılanlarla yetinmez, sormaya devam ederlerdi:

- Suriyeliler mi giyer bunları Babi Hasan?..

- Suriye fakir bir memlekettir... Avrupa'nın, Amerika'nın lüks mağazalarından alınan marka elbiseleri geymeleri mümkün değildir...

- Tüccarlar nasıl almış bunları Babi Hasan?..

- Kızılhaç'tan alırlarmış bunları... Gavurlar bu soyhaları yarıdım olsun diye Kızılhaç'a verirlermiş. Hatta yılbaşı gecelerinde geydihları elbiseleri bir poşete koyup kapının önüne bırakırlarmış. Kızılhaç görevlileri bunları toplar, Suriyeli, Lübnanlı Ermeniler de Kızılhaç'tan satın alır. Bizim gibi kaçakçılar da alıp Urfa'ya getirir...

Kaçakçılara bu giysileri satan Ermeniler'in çoğunun da Urfa-

lı olduğu söylenirdi. Fransız işgali sonrası kenti terk eden Ermeniler'in büyük bölümü Suriye'ye kaçmıştı. Yaşlı kaçakçılar bu Urfalı Ermeni tüccarları tanırdı.

Hasano'nun oğlu Hüsen balyalardan çıkarılan pantolonların önce dizine bakardı, sonra iki elini önden sokar, arkasını güneşe tutardı:

- Yav bu herif heç kürsüden kahmamış!..

Pantolonun çok kullanıldığını, popo kısmının neredeyse eridiğini anlatırdı. Ceketlerin ise önce kollarına, sonra dirsek kısımlarına bakar, ardından da yakasını kontrol ederdi. Aynı sözleri çok sık tekrarlardı Hüsen:

- Gavur oğlu gavur, çeketı heç sırtından çharmamış... Pinti oğlu pinti!..

Belli ki ceket çok yıpranmıştı. Çok eskileri ayrı bir köşeye atardı.

Çok yıpranmış, defolu ceketler, paltolar, yeleklerin ayrı bir işlevi vardı. Anneler birer kılıf yapar bunları içine doldurur sonra da yatak, döşek olarak kullanırlardı. O zamanlar kimse öyle kolay kolay döşek için pamuk, yün bulamıyordu. Saman dolusu döşeklerde yatanlar bile vardı. Anneler senede bir kez bu döşekleri söker, içindeki gavur eskisi giysileri yıkar, kuruması için kayalıklara sererlerdi...

Yalın ayaklı küçük Memed de, Hasano'nun torunuydu. Kaçak balyalardan elbiseleri çıkartıp bir eksper gibi inceleyen babası Hüseni Hasano'yu dikkat ve hayranlıkla izlerdi.

- Babo bunlar nerden geliy?..

- Suriye'den Mehemet...

- Gavurlar 'mı geymiş?..

- Heee, gavurlar geymiş!.. Gavur soyhası bunlar!..

- Babo sen de gavurmısan?..

Memed haklıydı, babasının üzerinde de kaçak ceket vardı. Ama annesi tepki gösterirdi:

- Vış oğlım o nasıl söz?.. Heç insan babasına gavur dermi?..
Tövbe tövbe!..

Memed ikna olmazdı. Soru sormayı çok severdi:

- Babo gavur elbisesi haram değil mı?..

- Haramı geyinen düşünsün oğlım...

Hüseni Hasano, bir süre sonra bu sorulardan bıkarırdı:

- "Avukat olacağısan haa..Eşegoğlıeşek..." diye bağırırdı.

"Gavur eskileri"nden oluşan balyalar toprak avluda bir naylonun üzerinde açıldıktan sonra giysiler tek tek kontrol edilir, kalitesine göre bir tarafta istiflenirdi.

İşte burada çocuklara büyük iş düşerdi. Giysilerin ceplerini boşaltmak...

Yani hazine avcılığı!.. İçindekilere bir an önce ulaşmak için cepleri öylesine hızlı kontrol ederlerdi ki, görenler şaşardı.

Kötü olan çocuklar mıydı?..

Onları leş kargası gibi olmaya zorlayanlar mı?..

Bazen bir kolu kısa cekete rastlanırdı. Espri avlunun taş zemininde çınılardı:

"Rehmetlının de bir kolu kıssaymış haaa!.."

Çok ilginç şeyler çıkardı bu "gavur eskileri"nden. Mendiller, cüzdanlar, taraklar, sustalı bıçaklar, kadın fotoğrafları, çekler, senetler...

Mallar kaliteliyse "hazine" de iyi olurdu. En çok eşya takım elbiselerden çıkardı. Hem pantolonda, hem cekette, hem de yelekte bir şeyler bulunurdu. Hele yelekler?.. Köstekli bir saat çıktığında çocukların gözleri parlardı. Ya da bir tütün tabakası, bir çakmak... Bütün cepler boşaltıldıktan sonra hazine ortaya serilen bir mendilin üzerinde toplanırdı.

İpek mendil üzerinde gavur eskileri!..

Anneler mendilleri yıkar, ütüler istiflerdi. Ayaklarında yırtık lastik ayakkabılar, üstlerinde yamalı pantolonlar, rengi grileşmiş okul önlükleri vardı çocukların...

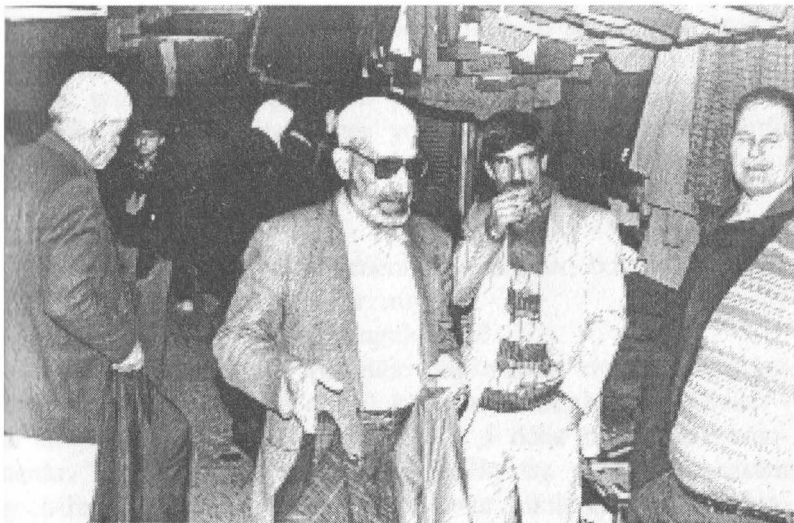
Ya ceplerinde?..

Kötüler'in bütün çocuklarının cebinde, köşelerinde kullananın adlarının yazılı olduğu ipek mendiller bulunurdu.

Yaman bir çelişki!..

Hazinedeki çakmakları, bıçakları, çocukların Amerikan parası olduğunu sonradan anladığı gavur banknotları, deri cüzdanları kemik tarakları babalar alırdı. Saat ceplerinde metal paralar ise çocuklara kalırdı.

Balyalardan çıkan giysilerin ceplerini boşaltma işi, her kaçak gelişinde sürüp giderdi. Kaçakçılığın çilesini babalar, en keyifli yanı olan cep boşaltma, "define arayıcılığı" işini de çocuklar sürerdi. Sonra yamalı pantolonlar içindeki onlarca çocuğun cebinde yabancı paralar birikirdi...

Kötülerden kaçak giysiler Sipahi pazarına taşınırdı... Dellallar çeketler gezdirir Kaçakçı pazarının kasvetli sokaklarında...

*Oysa bir düş bulsa yaslanacak çocuklar
Hayatın düşlere borcu vardır
Çünkü hayatın insana borcu vardır
Bir düş bulsa yaslanacak çocuklar...*

Yılmaz Odabaşı

Karlamaç çocukları

Kötüler çarşidan, pazardan çok uzaktaydı. Bir tek bakkalla köhne bir fırının olduğu bir viranede, limonlu şeker satan bakkal Mengulo'dan İngiliz, Amerikan bozukluklarıyla ne alınabilirdi?

Bir gözü kör Mengulo bu paraları tanımazdı. Kimi zaman Amerikan paraları beş kuruş yerine Mengulo'ya yutturulurdu ama, sonradan foyalar ortaya çıkardı. Mengulo haykırırdı:

"Gavur oğlu gavurlar!.."

Kötüler Mehlesi!...

Kötü olanlar, yoksulluk nedeniyle Amerikan bozuk paralarını kör bakkala yutturan çocuklar mıydı?..

Yoksa onları korkutan Mengulo mu?..

Amerikan paraları en iyi gülle (taş misket) oynarken işe yarardı. Babalardan beş ya da 10 kuruş zor alınırdı ama, Kötüler'in en yoksul çocuğunun cebinde en az 5 dolar bozuk para bulunurdu. Toprağa bu metal paralar dikilir, taş gülleler üzerinden geçirilirdi. Kötüler'in taş gülleleri gavur eskilerinden çıkan "gavur paraları"nı ezip geçirdi...

İsabet alan her para gülleği kullanan oyuncuya kalırdı. Bu paraların harcanacağı yerler fazla değildi. Yaz aylarında ilkel bir tezgahta sağlıklı bir ortamda üretilen, kahve, limon, portakalla tatlandırılmış "Eskimo" denilen buzlar alınırdu. Bazen üç teker-

lekli arabalarla Kötüler'in tepesine kadar getirilen ve yoğun buz nedeniyle baş ağrısı yapan sahte dondurmalara harcanırdı. Kimi zaman buz satıcıları ellerindeki metallerle buzları kazır, karları naylon bir tabağa koyar üzerine de şerbet dökerdi. "Karlamaç" derlerdi bunun adına. Kötüler'in çocukları göğüs kafeslerini sıkıştıran sıcaklardan karlamaç yiyerek kurtulmaya çalışırdı.

Parası biraz fazla olanlar daha lüks bir tatlı olan "Palza"ya yönelirdi. Nişastadan yapılan ve kazandibini andıran, küp şeker gibi dilimlenen bu katı maddenin üzerine renkli şerbet dökülür kaşıklanırdı.

Kışın daha şansızdı Kötüler'in çocukları. Kaçak işi azaldığından ceplerinde çok para da olmazdı. Bu yüzden kar yağmasını dört gözle beklerlerdi. Çevre biraz beyazlayınca sevinirlerdi. Damlardan, yüksek tepelerden kar toplayıp bir tabağa koyar üzerine pekmez dökerlerdi.

Mengulo'dan aldıkları, leblebi, pul biber ve bazı baharatların karışımından yapılan toz halindeki "Hemmemelik"i çok severlerdi. Avuçlarını ortasına döker, dilleriyle yalar, buruk acı tat veren bu toza bayılırlardı.

Bayramlar geldiğinde, cepleri bol para görür "Pata dabançası" dedikleri mantar tabancalarını alır, sokaklarda film çevirirlerdi. Bazen bu mantarları daire şekline getirdikleri kalınca bir telin arasına sıkıştırır kızlar geçtiğinde yere atar, patlatırlardı. Çocuklar, Abdike'nin Bağ'ında "kötü adam" rolünü kimsenin üstlenmek istemediği film canlandırmalarında da bu "Pata dabançaları"nı kullanırlardı.

Kötüler'de babalarının ter bulaşan ekmeğiyle beslenen çocuklar, daracık yaşamlarını kendi olanaklarıyla zenginleştirmeye çalışırlardı. Pislik içindeki bir çevrede yaşamaya çalıştıklarından sofralarından kara sinek, yüzlerinde Çeçe (Tatarcık) sineği eksilmezdi. Onlarca çocuk yaz aylarında ömür boyu yüzlerinde taşıyacıkları kanlı yaralarla dolaşır, cahil kadınlar bu yaraları tütünle, domates salçasıyla iyileştirmeye çalışır, yoksulluğun ibret ve sikası, bedenlerde daha da kangrenleşirdi.

Kötü kimdi? Yüzlerinde şark çıbanının açtığı yaralarla dolaşan çocuklar mı?.. Onları sağlıksız ortamda, geri kalmışlığın girdabında bocalatanlar mı?..

Yağmur dansı!..

Urfâ'da konfeksiyon işi, kaçak elbiseler yüzünden tutmazdı. Bir iki konfeksiyon mağazasının tek müşteri kesimi ise borçlarını "Harmana..." diye deftere yazdıran köylülerdi...

Kaçakçıların, mayınlı arazilerden balya taşıyan hamalların üzerinde ise hep Avrupa malı takım elbiseler, ceketler, yelekler vardı.

Kaçak işi böyle sürer giderdi. Yaşam, Kötüler'de mayın ve asker korkusuyla, özlemle beklenen at nalı seslerinin düşü arasında gidip gelirdi.

Büyükler kaçaktayken, kadınlar ve gençler değişik işlere yönelirdi. Kadınlar yaz sıcaklarında Suriye'ye kaçırılan hayvanların barındırıldığı çoğu Romalılar'dan kalma dev mağaralara "Kêrme"ye giderdi. Kêrme, kurumuş, katmerleşmiş tezektir... Binlerce davarın ayakları altında kuruyarak sertleşen tezekler sabah erken merkepleriyle yola düşen ve Ehber'i aşip mağaralara ulaşan kadınlar tarafından kazmalarla sökülür, mahalleye getirilirdi. Kêrmeler yemek yapma ve ısınmada kullanılırdı. Onlar, kocalarının atlarla kaçak balaylar taşıdığı Ehber'den Kêrme indirirlerdi...

Çocuklar pis sokaklarda, çamur içinde oynayıp kir içinde eve döndüklerinde hem dayak yer hem de "Kêrme tutmuş... Yerişip yetmiyese" diye azarlanırdı...

Kötüler'in kadınları çileliydi. Hepsinin en az 7-8 çocuğu vardı. Çok çocuk yapmak keramet sayılırdı. Bazen kaynanalarıyla aynı günde doğum yapan gelinlere rastlanırdı... Çoğu ev işlerini daha ağırlaştırırsa da daha çok erkek çocuk doğurabilmek için kaynanası ya da görümcesiyle gizli bir yarış sürerdi.

İş, bir tek Kêrme'ye gitmekle bitmezdi. En büyük sorunları susuzluktu. Eşegi olanlar su taşımada kullanıyordu. Ya olmayanlar?... Onların çilesi büyüktü. Elllerinde tenekeler ya da kovalar, kilometrelerce uzaktan su taşıyorlardı. Kötüler, yeni bir yerleşim birimi olduğundan orada kuyu ya da sarnıç da yoktu. Yaz aylarında su taşımaktan kadınların belleri kırılıyor, bazıları bebeklerini düşürüyordu. Çocuklar da kimi zaman annelerine yardım eder, bazen gece sabahlara kadar evlerindeki depolara su taşıyorlardı.

Sağanak yağışlarda çevredeki kayalıklardan süzülen sular kaya yarıklarından uzanıp, mahallelilerin "Selep" dediği Bizans'tan kalma kaya mezarlarına dolardı. Hasano'nun bir kızı bu Seleplerden birine düşüp boğulmamış mıydı?...

Kadınlar yağmura çok sevinirdi. Çocuklar ise dört gözle beklerdi. Yağmur onlar için biraz da oyundu. "Bereketin oyunu"nu oynarlardı yağmur yağması için. Yağmur için büyükler duaya çıkarken onlar adeta dans ederlerdi:

"Çömçegelin!.."

Kuraklığın Harran ve Urfa ovalarında toprağı çatlattığı dönemlerde oynanırdı bu oyun. Kötüler'in kayalık sokaklarında 7-8 çocuk bir araya gelir, iki tahta çubuğu birbirine çapraz bağlar üzerine de eski püskü bir kaçak elbise giydirebilirlerdi. Tarlalarda ürküten korkulukları andırırdı Çömçegelin... Bu ilginç oyuncacı eline alan çocuklar sokak aralarında koro halinde bağırarak dollaşırlardı:

*Çömçegelin nar ister
Allah'tan rahmet ister
Bir koyun kurban ister
Balıklara yem ister
Ver Allah'ım ver
Bir yağmurdan sel...*

Tekerleme sürüp giderken, damlardan kadınlar onları seyre-

derdi. Tarihin hangi noktasından geldiği saptanamayan bir batıl inanç, kaçakçı çocuklarının ellerinde, dillerinde can bulur, esrarlı bir oyun antik bir mahallenin platosunda kuraklığın hakim olduğu her dönemde sahnelenir, yaşam böylesine gariplikleri bünyesinde barındırırdı... Çömçegelin, Kötüler'deki gizemin bir sembolüydü...

Çömçegelin iki çocuğun elinde kapı kapı dolaşırken, diğerleri onların arkasında tekerlemeyi sürdürürlerdi. Yağmur suları Kötüler'in tepesinden çamurlu sokaklara, sonra da Eyübbiye ile Kötüler arasında bir sınır haline gelen "Neval"a (dere) dökülür oradan da yöre insanının "Hâs" diye adlandırdığı dev marulların yetiştiği bahçelere uzanırdı....

Çocuklar bu garip oyunun tekerlemesini hangi kapının önünde söylerse o kapı ardına kadar açılır, kadınlar Çömçegelin'in üzerine bir tas su döker, bereketin habercisi olarak düşünülen bu eylem çocukların neşesini artırır, onlar daha coşkuyla bağırırlardı.

Su dökülen evlerden çocuklar da bu garip oyuna katılır, 7-8 kişiyle başlayan oyun zaman zaman 30-40 çocuğun katıldığı gizemli bir eyleme dönüşürdü...

Kötüler'in bütün sokaklarına girilirdi Çömçegelin'le... Zikzaklar çizilerek kapı kapı dolaşılır, eylem diğer sokaklara yayılırdı. Mahallenin bütün evleri dolaşıldıktan sonra iyice ıslanan Çömçegelin, bereketin simgesi olan Halil-ür Rahman Gölü'ne atılırdı.

Çocuklar bu tür oyunlarla eğlenirken, Kötüler'in kadınları yazın "fırenk suyu" (domates salçası) ve isotla (pul biber) uğraşırlardı. Fırenk suyu ve isot tüm Urfa kadınlarının yaz aylarındaki en önemli uğraşıydı. 10 kişilik bir aile en az 10 kilo salça, 30 kilo da biber hazırlamak zorundaydı. Bunlar çiğköftenin ana malzemeleriydi.

Bazen yaşamını insanlar arasında haberleşmeyi sağlamak için geçiren Hazine kadın gelir, birinin kına gecesi, düğün ya da sünnetini duyururdu. Hazine, garip bir kadındı. Kötüler'in ilginç bir simasıydı. Güleç yüzlü, bebek çehreliydi. Güven veren bir

yapısı vardı. Birinin davetini duyurmak için kapı kapı dolaşır haber verirdi. Karşılığında davet sahibinden para alır, dolaştığı evlerden de kadınlar onun bohçasına bazen bir tas bulgur, bazen mercimek koyardı. Bazen de doğum yapmış kadınlara, zengin evlerine hizmete gider, bulaşıklarını, çamaşırlarını yıkar, isot ve frenk suyu çıkarmalarına yardım ederdi yaşlı kadın...

Kötüler'in kadınları Hazine'yi gördüklerinde "hazine" bulmuş gibi sevinir, eğlenmek için fırsat çıktığını düşünürlerdi.

Tüm yaşamları kaçakçı kocalarını gözlemek olan Kötüler'in biçare kadınları ancak bayram geldiğinde nefes alırlardı. Konken partileri, ev gezmeleri, altın günleri falan bilmezlerdi. Bayramlar geldiğinde kara çarşaflarını giyer salıncağa(!) giderlerdi. Kentlerde sadece küçük çocukların gittiği salıncaklara... Büyüklere büyük oyuncaklar vardı gariplikler diyarı Kötüler'de...

Bu oyuncaklar öyle çocuk parklarının derme çatma salıncakları değildi. Uzaktan görüldüğünde devlerin bindiği sanılırdı bunlara. En az 15 metre yüksekliğinde toprağa gömülmüş iki kalın direk... İki direğin tepesine yatay uzatılmış bir başka direkten aşağıya sarkıtılmış kalın kendirler... Ve bu kendirlerle dört ucundan bağlanmış, büyükçe domates sandığını andıran dikdörtgen bir kasa...

Bu hilkat garibesi dev oyuncaklara "Leyli" derlerdi... Bayramlarda bu leylilerin bulunduğu evler kadınların akınına uğrardı. İki kişi ayakta karşılıklı bu salıncaklara biner, kendirler kasayı apartman yüksekliğinde havalandırır, leyli en tepeye fırladığında kadınlar heyecanlarını gidermek için zılgıt çalarlardı...

Kötüler'in aşağısında Hacı Ayıb'ın fırınının hemen yanında "Hüsrümler'in Leylisi" vardı. "Ağzı Eğriler"in, "Abudel Hammadeler"in, "Kumarçılar"ın leylileri de gözdeydi... En meşhur leyli ise "Keddarelerin Leylisi"ydi. Keddare'nin yaşları bayağı ilerlemiş üç kızı vardı. Suriye'den getirilen ve mahalle kadınları arasında bayağı rağbet gören "Arap Kızı" marka kremler sürerlerdi yüzlerine. Esmer, şark çıbanının delikler açtığı yüzleri bu

kremlerle beyaza boyanırdı. Mahalleli kadınlar biraz da bu kızları görmek için Keddare'nin Leylisi'ne akın ederlerdi.

Çocuklar bu dev salıncakların altında, 15 metre yüksekliğe fırlayan anneleri için endişeye kapılır, korku içinde ağlar, ellerine horozlu ya da limonlu şeker verilerek susturulurlardı.

Bazen yeni gelinler bu leylilere götürülür eğlendirilir, kimi zamanda bekar kızlar, burada oğullarına kız arayan görücülerin önünde sallana salana yürürlerdi.

Leylilerin bulunduğu yerler, evde kalmış kızların başgöz edildiği mekanlara dönüşürdü. Bütün eğlenceleri bayramlarda leylie binmek olan Kötüler'in kadınları, bu evlerde akşama kadar vakit geçirir, dedikodu yapar, kollarındaki tahtalı bilezikleri, boyunlarındaki metrelerce uzunluktaki zincirlerle birbirilerine hava atarlardı.

Kadınların leyli sefası, çocukların çömçegelin oyunu kadar gizemliydi... Edessa Kralı Abgar'ın mezarının bulunduğu bölgede gariplikler silsilesi vardı...

Kötüler'de iki bayram boyu kurulan leyli evlerinde çocuklarına kız beğenmeyen kadınlar, kış aylarında Kaçakçı Pazarı'nın çevresindeki Velibey, Şaban ya da Sultan Hamamı'na gider burada gelin bulmaya çalışırlardı.

Hamamların soğukluk bölümlerinde tahtlar üzerinde açılan sofralarda mercimekli köfte ile portakal yenir, beğenilen kızın anasına da ikram edilirdi. Gelinlik kızlar da müstakbel kaynanelerinin gözüne girmek için hamamların en sıcak yerinde yanakları al al olana kadar yıkanır, "Haphap" diye tanımlanan takunyalarıyla edalı edalı yürümeye çalışırlardı.

Kötüler'in çok çocuklu kadınları hamam sefasına biraz çileli başlarıydı. "Kayme" denilen hamam görevlileri, içeri giden kadınların arkasında sıralanan çocukları tek tek baştan aşağı süzer, küçükleri alır, boyu biraz daha uzun olanlarda ise sorun çıkarırlardı. Kayme Zelo, Kötüler'in en belalı kadını Toppe'ye söyle-nirdi:

- Vış anam, babasını da getirseydi!..

Toppey di bu, yanıt vermeden duramazdı:

- Ne olmuş anam, bir kenş çocıh?..

Kayme daha da sinirlenirdi:

- Çocığ ha çocığ!... At gibi kaçıy, it gibi bahiy!...Anam bunun bıyığı çıhmış... Ne çocığı!..

Hamama girmelerinde sakınca görülen çocuklar bu tartışma sırasında annelerinin kara çarşafının gölgesinde içeri sıyrılır, anneler de işi karambole getirmenin keyfiyle hamama girerdi.

Bıyığı terlemeye yüz tutmuş, Kötüler'in ergenlik çağındaki çocuklarının hamamdaki kimi davranışları "Kayme"lerin duyarlılığını haklı çıkarırdı. Meraklı çocuklar "Zırnık"diye bilinen otun kireçle karıştırılmasıyla elde edilen "Dermen"in (Hamam otu) kokusuyla kuytu köşelere yönelir, kadınların ne yaptığını anlamaya çalışırlardı. Sonra da bazı kadınların bakır hamam taslarını neden bacakları arasına kapatarak yürüdüğünü kavramaya çalışırken, şikayet edilir, yarı çıplak dışarı atılırlardı...

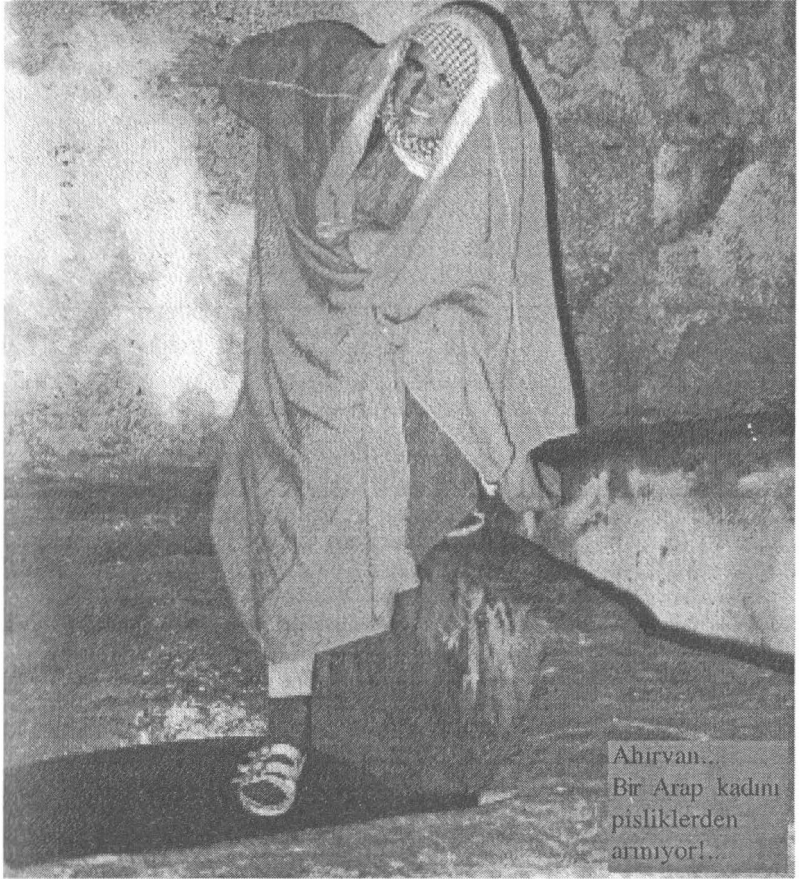
Kötüler'in kadınları çileliydi. Dar bir yaşamın kumpasına sığınmışlardı. İçine düştükleri sıkıntıları leylilerde, hamam sefalarında atamadıkları dönemlerde şeyhlere, şıhlara, yatırlara yönelirlerdi. Koca bulamayan kızlarının kısmetinin açılması, iş gücü sahibi olamayan çocuklarının berekete kavuşması için türbelerden, umut beklenen yapılardan ayrılmazlardı. Bahçelerle çevrili Kuyubaşı Mahallesi'nin yakınlarındaki Ahırvan da onların umut kapısı olurdu. Kötüler'in kadınları deri işleyen dükkanların pisliklerinin aktığı bal peteği görünümündeki deliklerin çevresinde dönerek üzerlerindeki kötülüklerden, uğursuzluklardan arınacaklarına inanırlardı. Ahırvan'da derilerin dinlenmeye bırakıldığı "Sile çukuru"ndaki "mazi kozalağı" ve köpek pisliği karışımından oluşan suyu bir şişeye doldurur, "pislik pisliği giderir" diyerek bunu büyülu yapılan evlerine, dükkanlarına serperlerdi. Bu işlem yapılırken şu maniyi okurlardı:

Dağda darı harmanı

İçinde değirmeni

*Kırk yıllık cadıların
Ahırvandır dermeni*

Bazen de Şeyh Mesud türbesinin içinde "Delikli daş" diye tanımlanan bir tünelden geçerek "Mırazlarına (muradlarına) ereceklerini" düşünürlerdi.

Ahırvan..
Bir Arap kadını
pisliklerden
arıyor!..

*Ekmeğe, aşka ve ömre
Küfeleriyle hükmeden
Ciğerleri küçük, elleri büyük
Nefesleri yetmez avuçlarına
-İlkokul çağında hepsi-
Kenar çocukları
Kar altındadır.*

Ahmed Arif

Kar atan kar atan!...

Kötüler Mehlesi'nde gençlerin işi de çoktu. Onlar kış aylarında zaman zaman damların tepesine kadar kar yağın dönemlerde, "Karlık"larda mesai yapardı. Karlıklar yüzlerce yıl önce Ehber ve çevredeki diğer dağların bağrında oyulmuş, içi taşlarla örülmüş dev kuyulardı. Dip Karlık, Kel Bedo'nun Karlığı, Savuğ Mağara Karlığı, Sinek Yaylası Karlığı, Develik Karlığı... Elektriğin henüz ulaşmadığı Kötüler Mehlesi'nin yakınlarındaki Ehber Karlığı ve Top Dağı Karlığı'na kışın tonlarca kar istiflenir, üzerine saman örtülürdü. Yoğun kar yağışının yaşandığı dönemlerde Şeyh Mesud Tepesi'nde karlıkları işletenler çalışmaya başlardı. Bir dellal yüksek tepeden "Kar atan... kar atan?" diye bağırır, kaçığa gidemeyen hamallarla, para kazanmak isteyenlere yol görünürdü.

Bir grup çevrede kar toplar, bir başka grup bunları karlıklara döker, diğer grup da karlar üzerinde yürüyerek sıkıştırdı. Bazı karların üzerinde zıplansın diye davul zurna çalınır, halaya tutuşanların teri karlıklara akardı...

Bu kuyulardan birine Zahterler'in Karlığı denilirdi. Zahterler, çalıştırdıkları işçilere hem yevmiye verir hem de tahin helvasıyla sıcak ekmek ikram ederdi.

Bölgedeki bütün karlıklar doldurulduktan sonra üzerleri saman ve toprakla kapatılırdı. Tüm Urfa için buz stoğu hazırdu artık.

Kötüler ve çevresindeki karlıklarda ikinci mesai de yazın yapılırdı.

İnsana nefes aldırmayan Urfa'nın sarı sığağında karlıklardan sökülen kar kalıpları atlara bindirilerek mahalleye, Haşimiye Meydanı ve İsoçu Pazarı'na indirilir, bıçkılarla kesilerek satılırdı. Akşam dükkanlarını kapatan esnaf karlıklardan indirilen saman karışımı buzlardan alır, mendiline sarar evinin yolunu tutardı.

Kar parçası bakır kovalardaki suya atılır içilirdi. Güneşin en amansız olduğu topraklarda, insanlar yüzyıllar boyu soğuk suları bu karlıklar sayesinde içebiliyorlardı.

Kötüler Mehlesi'nin dağlarındaki mağara ve kuyular hem Urfa'nın ayazı hem sığağına karşı bağrında derman barındırırdı. Buzdolabının ancak 1970'lerde girdiği mahallede yiyecekler tel dolaplarda korunurdu.

Kaçakçı Pazarı'nın yakınlarında, Aşağı Çarşı'da Önceller'in, Abamorlar'ın buz fabrikaları açıldıktan sonra karlıklar ikinci plana düşmüştü. Çarşıda, tüm mahallelerde olduğu gibi Kötüler'de de birkaç kişi domates sandıkları üzerinde buz satardı:

- Dolu buzzzz... Atom güllesi, kaya parçası...

Bıçkılar aynı zamanda ölçü aletiydi. Saticılar bıçkılarını buzun üzerinde yatay tutar, bir bıçkı, iki bıçkı ne kadar istenirse keser verirdi...

Elektriğin daha doğrusu buz fabrikalarının, karlıkları kaderine terk ettiği bu dönem, zor yaşamların yarattığı bir geleneği de tarihin çöplüğüne atıyordu... Karlıklar çok sonraları bir daha açılmamacasına bu kez yalnızca topraklar dolduruluyor, üzerleri kapatılarak ahıra dönüştürülüyordu...

Akrep avcıları

Yaz aylarında güneş, en zalim zamanlarında uğrardı Urfa'ya... Ateş topları dolaşırdı sanki Ehber'in, Şeyh Mesud'un tepelerinde... İnsanlar kaçak eşya sakladıkları mağaraların serinliğine sığınır, su sıkıntısının had safhada olduğu mahalleye, gölge uğramaz, zaman zaman Suriye'den yayılan çöl sıcakları Kerbala yılanlarını, siyah akrepleri sürüklerdi Kötüler ve çevresine... İnsanlar gece bile buram buram terleten sıcaklar nedeniyle "Hayat"larında (avlu) ya da toprak damlarına kurdukları "Taht"larla(ahşap yüksek sedir) yatarlardı.

Hava, gece yarısını çok geçtikten sonra yavaş yavaş serinlemeye başlar, cibinlikler içinde tuhaf ve hareketli gölgelere, "Taht" gıcırıltıları ses verir, komşular arasında sınır boylarına yeni kaçakçılar yetiştirmek için gizlice bir eylem sürerdi... Kötüler'in küçük çocukları anne ve babalarını yalnız bırakırken, Temmuz ve Ağustos aylarında, gece boyunca taş duvar diplerinde, harabelerde, sokak aralarında akrep avına çıkarlardı...

Ekmeklerini zehirde arayan çocuklar...

Kötü kimdi?..

Memed, Mahmut, Ali, Arif, Adnan, Abdullah ve diğerleri sıcak gecelerde, ellerine boş bir yağ tenekesi, bir kebab şişi ve bir el feneri alıp kötülerin virane sokaklarında sessizce ilerleyerek, duvar diplerinde ve deliklerinde akrep ararlardı... Fener ışığı ilk görülen akrebin üzerine tutulur, hayvan bir tarafa kıpırdayamazdı... Çocuklardan biri kebab şişini hayvanın göğsünün ortasına batırır sonra tenekesine atar ağzını da kapatırdı... Tüm çocuklar aynı işlemi yapardı... Gündüz cehennem sıcaklığında deliklerinden çıkamayan akrepler, gecenin bir vaktinde hava serinlediğinde yuvalarından fırladıkları anda kötü bir oyunla karşılaşarlardı... Çocuklar kutularını akreple doldurduktan sonra evlerine gider, damlardaki tahtlarına çekilir, gökyüzünü seyrederek uykuya dalarlardı...

Sabah erken saatlerde Kötüler'in akrepçi çocukları tenekele-

riyle yola koyulur, Tıfındır Tepesi'ndeki Sağlık Müdürlüğü'ne gider, akrepleri tanesi 50 kuruştan satarlardı... Akrepler panzehir üretilmek üzere Ankara'ya, Hıfzısıha Enstitüsü'ne gönderilirdi.

Abdike'nin Bağı'nda, film canlandırırken "kötü adam" olmaktan kaçınan Kötüler'in çocukları, zehirden kazandıkları paralarıyla Türkmen Sineması'nın yolunu tutar, bir seansta 8 film izler akşam geç saatlerde evlerine dönerlerdi... Başka filmler için, başka akrepler öldürmek üzere...

*Yalnızlığımı memelerinle emzir
 Hüznümü tut, hüznümü aşkın yamaçlarında gezdir
 Ben kaçagım, bunlar da yollara dağılmış gülüşlerim
 Yağmuruna sahip çık Züleyha içinden bir şarkı gibi geçerim
 Bir denizdim Züleyha, boğuldu sahillerim
 Bunlar da çok dövülmüş, çok sövülmüş günlerim
 Bunlar defolu sevinçlerim, bunlar sözlerim
 Ben kaçagım, bunlar da yollara dağılmış gülüşlerim
 Yağmuruna sahip çık Züleyha içinden bir şarkı gibi geçerim...*

Yılmaz Odabaşı

Kara gözlerinde Halep sürmesi...

Kötüler, uzaktan bir kapalı kutu gibiydi. Urfa'nın tamamı biliyordu ki, orada yasadışı işler yapıyordu... Kendine özgü bir yaşam tarzı olan mahalle, dışarıya ser verip sır vermiyordu. Bölge çok sık polis baskınlarına uğradığı için çevredeki mahallelerde yaşayan insanlar buraya pek çıkmak istemiyorlardı... Belki de bu yüzden "Kötüler" diyorlardı oraya... Gizemi adında gizli bu mahalle zaman zaman çok dramatik olaylara da sahne oluyordu...

Bir yaz günü öğleden sonra...

Kötüler'in tepesinde "Diyarbakırlılar"ın evinden yükselen ağıt kısa sürede tüm mahalleyi sarmıştı. Yankesici Bekiro'nun kız kardeşi kendini asmıştı. Zeliha mazlum, Zeliha garip, Zeliha kimsesizdi... Beş kardeşin içinde biçare Zeliha...

"Hatun" derdi herkes ona... Beyaz teni garip bir mahzunluğu gizlerdi. Kara gözlerinde Halep sürmesi, talihsiz bir yaşamın ba-

kışlarını süslerdi. Arkadaşları kapı önlerinde, Kötüler'in daracık sokaklarında "Puşkite" (toprakta boncuk arama), "Dello bir" oynarken o, bazen kapı aralığından, bazen kerpiç duvarın bir köşesinden, bazen de küçük dünyasının hapsedildiği pencereden onları izler, gözyaşları sürmesinden bir parçayla kara bir su olup, al yanağından süzülürdü...

Ekilmemiş topraklara düşen ak yağmurlar gibi temizdi geçmişti... Gökyüzüne asılmamış yıldızlar gibi... Beyaz güvercinlerin kanatlarında arardı geleceği... Mutluluk denen kelimeyi radyoda "Arkası Yarın"larda duyardı... Seveda denen olayı, komşu kadınların kerpiç evlerin köşelerindeki fiskoslarından iştirir, kır atlar üzerinde gelin giden kızları imrenerek izlerdi...

Evinden hiç dışarı çıkmamıştı... Çocukların limonlu şekerler aldığı kör bakkal Mengulo'ya bile göndermiyorlardı onu... Güzelliği başa belaydı, onu hapseden güzelliği...

Bir ceylan misaliydi... Güzelliği ateşe dönmüş ne kimse ona yaklaşabiliyordu, ne o kimseye gidebiliyordu...

Kötüler'in Zeliha... Güzelliği kötü bir kader olmuş, yakasına yapışmış, kurtaramıyordu kendini!..

Abileri yankesiciliği meslek edinmişti. Büyük kentlerde garip insanların cüzdanlarına dadanan abilerinden utanır, Kötüler'deki kara talihine sitem eder, bu ezilmişlikle küçük yaşında çocuk dünyasından uzaklaşırdı...

Anasına çok yalvarmıştı:

"Mektebe gıdım aney!.."

Diyarbakır'ın varoşlarından, Urfa'nın Kötüleri'ne göç etmiş anası yüzüne bir şamar indirir, yaz aylarında yılanların, akreplerin eksik olmadığı virane odasına kapatırdı...

Yaşlı kadın, Zeliha'nın güzelliğinden korkardı...

Rengarenk elbiseler içinde bu Kürt kızı kerpiç evin toprak damındaki bir direğe ince bir kendiri sardığında kimse görmemişti... Küçük çeyiz sandığını ayaklarının altından ittiğinde direk

gerilmiş, yaz sıcağında damdaki toprağa sığınan karıncalar irkilmişti... Bir kaç saat sallanıp durmuştu camhanalı, aynalı dolaplı evin ortasında...

Anası onu bulduğunda çoktan iş işten geçmişti... İşte ağıt o zaman yükselmişti toprak virane avluda, dut ağacının yapraklarında, komşu evlerin pencerelerinde...

Zeliha'ya, "Zelo" da derlerdi. Güzel mi güzel bir kızdı... Çocukluğu, zoraki gençliğinin bedeninde kaybolmuştu... Henüz on dördünde, genç kız gibi işe, aş'a koşulmuştu...

Bir sevdiği mi vardı?..

Hız. İbrahim'in ardından kendini ateşe atan zalim kral Nemrut'un üvey kızı Züleyha'dan almıştı adını... Kaderi de pek farklı olmamıştı... Kimseler neden intihar ettiğini bilememişti...

Yörede kızlar çocuk yaşta evlendirilirdi... Bazen bir kaçakçıya, bazen bir kaçakçı hamalına, bazen bir amele, bazen bir tü-tün satıcısına verilir... Damat beyin yaşı ve kim olduğu hiç önemli değildi. Zeliha böylesi bir sona sürükleneceğini mi düşünmüştü?... Ya da sürüklenmişti de, direniyor muydu?..

Ölümü bir kurtuluş olarak mı görmüştü talihsiz kız?..

Zeliha'nın ölüm nedeni çok sonraları öğrenilecekti. O, arkadaşlarını Suriye sınırında mayınlı topraklarda kaybeden, tanımadığı bir kaçakçı hamalına verilecekti. Gidişleri belli, dönüşleri belirsiz hamallar. Ölümüne mahkum bir kaçakçı hamalına verilmektense ölümü tercih etmişti... Çoluk çocuk sahipsiz kalmayı, mayınlı parçalanmış bir kocanın cesediyle karşılaşmayı istemişti.

Garip Zeliha, genç kızlığa adım attığı dönemi yaşayamamıştı. O, platonik sevdalar besleyebileceği bir genci seçememişti bile... Mahallenin diğer kızları gibi, yavuklularıyla Abdike'nin Bağ'ında, Ehber'deki antik mağaralarda, Şeyh Mesud'un yamaçlarındaki viranelerde buluşamamıştı... Törenin tüm girdaplarına karşın, sevdalıların buluşarak birbirlerine ancak sarılabildiği, mahcup erkeklerin, utangaç kızların yanaklarına küçük ısırıklar

indirdiği köhne mağaralarda, küçük heyecanlar da yaşayamamıştı...

Bir sevdiği olmamış, ona, "Seni seviyem, çok seviyem, ama söyleyemiyem..." diyememişti...

Kara kaşlı bir delikanlı da, "Ben de seni seviyem... Bahiyam... Bahiyam... Ama yaniya gelemiyem" diye söyleyememişti ona...

Zeliha, Kötüler Mehlesi'nde töre denilen kötülüğe kurban gitmişti...

Kara gözleri geleceğine tanık olamadan sonsuza kadar kapanmıştı... Üzerinde çiçek desenleri bulunan kırmızı entarisiyle ölümlü seçmişti.

Çok sürmemiştii ardından türküler yakıldığında... Evlerinin yakınlarında bir başka viranede kırık bir mızrap, aşınmış tellere değdiğinde, acı nağmeler gelip çarpmıştı mahallenin harap damlarına:

"Bir yalanca yaramaz...

Söz verir hiç aramaz...

Sen açtın bu yarayı...

Hiç kimseler saramaz...

Züleyha...Züleyha..."

*Vurulmuşum
Düşüm, gecelerden kara
Bir hayra yoranım çıkmaz
Canım alırlar ecelsiz
Sığdıramam kitaplara
Şifre buyurmuş bir paşa
Vurulmuşum hiç sorgusuz, yargısız*

Ahmed Arif

Kanlı gömleğinde kuru ekmeği!..

Dramlar bitmezdi Kötüler’de... Ekmek korku cehenneminde arandıkça, bu cehennem küçük dünyaları yaşanmaz kılarırsa dram, en eski Acem halılarının üzerinde en kök boyalarla kazınmış desenlere dönüşmez miydi?.. Izdırıp, Bizans mağaralarının duvarlarına, tavanlarına kazılan kabartma heykeller, yazılar kadar kalıcıydı orada... Her dramın kökeninde bir acı, her acının bittiği yerde bir efsane başlıyordu...

Zeliha bu dramın küçük bir oyuncusuydu...

Ya Reşit?... Onun dramı Zeliha’dan daha kötüydü...

Reşit de Zeliha’nın evlendirilmek istendiği o kaçakçılardan biri değil miydi?..

Hani şu 7 bacının tek kardeşi, Zeliha’nın komşusu Reşit...

Uzun boyunda, ince bedeni, sırma bıyıklarında alaycı bir öfke olan Reşit... Yiğitliği belayı bile korkutan, bakışlarıyla feran yazdıran Reşit... Az mı kurdun, kuşun bile korkusuna yenilerek mağaralara gizlendiği apansız gecelerde, atıyla koca ovaları aşp sınıra dayanan Reşit...

Askerden henüz gelmişti... Bir sevdiği olduğunu, toprak avluda kuru bir çul üzerinde hoyratlar okurken anlamıştı herkes... Tarif edemediği bir sevdanın mahkumu olan Reşit...

Kaçakçı ağasının hayvanlarını Suriye'ye geçirmiş, bacılarına birkaç eşarp, yakınlarına birkaç kilo çay ve tütün alıp geri dönmeye çalışırken jandarmaya yakalanan Reşit...

Ramazan ayında; bir yaz sıcağında, Arappınar'da, mayınlı arazide sıkışmış, üzerine jandarma namluları çevrilmişti. Endişe ve sıcağın yarattığı ter, bir yanardağın kor ateşi gibi alnından göğsüne inerken, derin nefeslerle sarsılan bedenini ve hızla çarpan kalbini frenlemeye çalışmıştı...

Kötüler'in Reşit...

Harran Ovası'nda, namludan fırlamayı bekleyen mermiyle, 7 bacısının kapkara gözleri arasında gidip gelen Reşit...

Jandarma aman vermemiştir.

"Durun ulan vurmayın!.. Yedi bacının tek kardaşıyam!.. Vurmayın beni!.." demiştir...

Reşit kötüydü!.. Yok edilmesi gerekiyordu. Filinta tüfeklerden fırlayan mermiler onun kaderi üzerinde birleşmiş, "Hahooo" diye yükselen feryadını delip geçmişti!.. Cüsseli bedeni sarsılmış, alnı toprağı çatlatan güneş ışınlarıyla parlamış, olduğu yere yıkılmıştı.

Suriye sınırında toprağı düşen beden bir vatan haininki değildir!.. Yedi boğaza ekmek yetiştirmeye çalışan, yüreğı Ehber kadar büyük Reşit'indi o can...

Reşit'in dramı Kötüler Mehlesi'nde yankılandığında, ağıtlar Ehber'de, Şeyh Maksut Türbesi'nde, Kulluke Kuhike'de, Bire Meydane'de tozu dumana katmıştı. Kötüler'in her metrekafe toprağı onun feryadını hissetmişti.

Artık bölgenin çamurlu her sokağında Reşit'in de dramı vardı. En koyu kaçak çaylar, en katı murrallar (acı kahve), en acı isotlar damaklara gitmeden onun yarattığı ızdıraptan geçiyordu. En efkarlı gazellerin nakaratında onun yarattığı acı vardı.

Kötüler'de 7 bacı kimsesiz kalmıştı. Reşit vurulmuştu...

Kaçakçıların önderi Hasano kır atına binmiş, yola çıkmıştı. Suriye sınırındaki Suruç'tan bir cip kiralamış, Reşit'in cesedini Kötüler'e taşımıştı. Yiğitler yiğidi delikanlının cansız bedeni Kötüler'in ortasındaki kayalığa bırakıldığında göğsünden karın-
caların taradığı kuru ekmekler çıkmıştı.

Terli göksünde kuru ekmekle can veren Reşit...

Mahallenin yiğidi Reşit... Kötü Reşit!..

Kadınlar şivan ediyordu. Hele bacıları, Fatma, İsmet, Kudret ve diğerleri kayalıklara vuruyorlardı kendilerini... Saçlarını yo-
luyorlardı:

- Reşit Reşit!.. Kurban Reşit!.. Heyran Reşit!..
- Sen ölmemişsen Reşit!.. Kalh kurban kalh!..
- Jandarma gözü çıha jandarma!.. Niye kıydı Reşit'e?..
- Jandarma zalım jandarma!.. Evi yihıla jandarma!..

Kude Eşşave, Toppe, Elike... Hepsinin gözyaşları sel olmuş-
tu. Eyübbiye'nin, Kötüler'in bütün insanları oraya toplanmıştı.

Urfa'nın her sokağında, çarşıda, pazarda kötü haber tez yayıl-
mıştı:

Delallar, Kaçakçı Pazarı'nda tüccarlara koşmuştu:

- Duydiz mi Kötüler'in Reşit'i vurmuşlar...
- Vah Reşit, yigit Reşit...
- Yazılı oldu adama, aslan gibiydi...

Urfa gazetesi başlık yapmıştı:

- Bir kaçakçı daha vuruldu.

Bu tür haberler o gazetenin sayfalarına hiç yabancı değildi...
Kara mürekkeple kimbilir kaç kaçakçının kanlı haber yazılmış-
tı:

*"İlimiz Suriye hududunda, kaçakçılarla jandarmalar arasın-
da cereyan eden müsademe sonucunda, Reşit namıyla bilinen bir
kaçakçı vurulmuştur. Maktülün naaşı vaka yerinden namlı ka-
çakçılardan Hasano tarafından Kötüler Mehlesi' ne götürülmüş-
tür... Sınır boyunda 10 kilo çay, zıbnlık kumaş, kına ve bir mik-*

tar da esans bulunmuştur. Derdest edilen mallar zabıtaya teslim edilmiştir..."

Haber böyle uzayıp giderdi.

Reşit'e ağıt aylar sürmüştü. Taziye evinde şivan durmamıştı. Hacı Ayıb'ın fırınının yakınlarına gömülen mezarının başında her gün bir bacısı feryat ediyordu.

Suriye sınırında vurulan yalnızca bir kaçakçı değildi... Jandarma kurşunu yalnız Reşit'in bedenini değil, onun kanlı topraklarda bacıları için kazanmaya çalıştığı ekmeği de delip geçmişti...

Kötü kimdi?..

Dönemin ünlü kaçakçıları Hınano, Faruzo, Ettune, Mahmude Şavak, Sülo Adulle, Mıstığe ve diğerleri de Reşit'in ardından ağlamıştı. Onlar da her gün yüzlerce balya kaçak eşyayı kelle koltukta Suriye sınırından yurda sokmuyorlar mıydı?..

Kaçakçı Şıraşo ile Ahmede Şeyho'nun oğlu ünlü kaçakçılardan Mustafa Oruç da Reşit gibi Suruç'ta jandarma kurşunuyla öldürülmüştü. Jandarma onlara da aman vermemişti. Onların cesetleri de diğer kaçakçılar tarafından getirilmiş, Harrankapı Mezarlığı'nda toprağa verilmiş, onlar için de haftalar boyu şivan edilmişti... Kız kardeşi Adile de ağabeyi Mustafa'nın ardından günlerce ağıt yakmış, gözyaşı dökmüştü...

Kötüler'in kötü insanları sınır boylarında, bir bir can veriyordu. Kötüler'de şivan dinmiyordu...

Çok sonraları Faruzo ve çok sayıda arkadaşı ise bacaklarını mayınlı arazide bırakmıştı. Onlar şanslıydı... Kötüler'de artık koltuk değneğiyle yürüyen o kadar çok insan vardı ki...

Yüzlerce yıl önce "Kuti" denilen insanların kaderine terk edildiği mahallede, artık Kürtlerin "Kuti" diye tanımladığı kötürümler de yaşıyordu... Bir ayaklarını sınır boyunda mayınlı topraklarda bırakan kötürümler!..

Yüzlerce yıl önce mağaralarda, yüzlerce yıl sonra da kötülerdeki virane evlerde çileye terk edilen Kutiler!...

Kaderleri hiç değişmemişti...

*Biz lanetli kişiler,ötekiler,
Biz türkü söyleyenler
Biz sürgünler, kefensizler
Biz aylak günlerin upuzun şarkıları
Biz biat etmeyenler!
Bütün namlular bize göredir
Bize göredir çarmıhlar,mezarlıklar
Bize göre yalnızlıklar*

Yılmaz Odabaşı

Kulluke Kuhike!..

Kötüler'in arkasında bağlar vardı...Mahalle genelde kıraç bir bölgeydi. Taş yığınlarından duvarların çevrelediği bahçelerde asmadan başka yeşillik yoktu...

Hasano'nun çardağından ya da çardağın yamacından arkaya bakıldığında Harran Ovası'nın uçsuz bucaksız toprakları görünürdü...

1274'ten bu yana Moğolların susuzluğu terk ettiği topraklar...

Kötülük sanki adını mahallenin doğasından almıştı. Kör kuyular, karanlık sarnıçlar, kasvetli mağaralar, terkedilmiş manastır harabeleri, uçsuz bucaksız gizemli vadileri, bağları vardı.

Doğa hiç cömert davranmamıştı oraya. Her yer kayalık, toprak alanlar ise taşlarla kaplıydı. Yeşil denen güzellik yüzünü göstermemişti oralara. Erkekler dağların gölgesinde, kadınlar kayaların üzerinde piknik yapar, güneşin en acımasız olduğu yaz aylarında insanlar serinliği hasretle ararlardı...

Kötüler Mehlesi...

Kötüler'in arkalarında iki tepenin ortasında gizemli bir kaya vardı. Batıl bir inancın esrarengiz gediği!..

Kulluke Kuhıke!..

Uzaktan bile çok gizemliydi... Asurlardan kalma bir yapıydı bu... Batıl inançlı kadınlar burayı Cuma günü mekan tutardı. 10 metre uzunluğunda 3 metre genişliğindeki bu kaya kitlesi bir uçtan bir uca oyulmuştu. Bir insan sürünerek ancak geçebiliyordu. Çocuk aklıyla kimse çözemezdi bu işi... Çocuklar kış aylarında öksürmeye başlayınca doğruca Kullike Kuhıke'ye götürülür, tünelden geçirilirdi. Sarhoşların attığı boş ispiroto şişeleri onlar delikten geçerken kayanın üzerinde kırılır, korku ve panik, havasız delikte küçük gırtlaklarda düğümlenir, ne öksürük kalırdı ne de ses... Analar, Frankeştayn filminden fırlamış gibi delikten çıkan çocukları kaldırır, tavuk gibi havada silkeler, sırtını okkalı bir tokat yapıştırır, "Hah gördi mi, öksürüğü getti" diye söylenirdi. Kötüler'de o delikten geçirilmeyen çocuk yok gibiydi...

Nereden kaynaklandığı belirlenemeyen bu inanç, çocukların yağmur dansı Çömçegelin kadar gizemliydi... Onun kadar çarpıcı...

"Metekkin!.."

Kötülerde sosyal yaşam kış gecelerindeki ev gezmelerinin sıkıcı havasına sığdırılırdı... Kentin tepesindeki mahallede kış, kurt ulumaları arasında çetin geçerdi. Isınmada genellikle çağ gerisinden kalma bir araç olan "tandır" kullanılırdı. Soba falan girmemişti o garip evlere... İçinde kızışmış kömürler bulunan pirinç ya da sacdan yapılmış mangalın üzerine tel çemberden yapılmış bir kubbe kondurulur, onun üzerine eski püskü kumaşlarla kırk yama bir araya getirilerek özel dikilen genişçe bir yorgan atılırdı. Aile bireyleri omuzlarına kadar bu yorganlarının altına girer, mangaların çevresinde dolanan havayla ısınırlardı...

Zenginler kömürü bulurdu da, yoksulların işi daha zordu. On-

lar Kötüler'in aşağısında Hacı Ayıb'ın fırınının önünde sıraya girer, ekmek üretimi bittikten sonra ocaktan bir teneke odun ateşi alır eve götürürdü. Mangal olmadığı için "Tarıf" denilen çömleklerin içine konulan ateş, tandırın altına yerleştirilir, ev ahalisi ısınmaya çalışırdı...

Tandırlar uzun gecelerin toplantı merkezi gibiydi. Çevresinde daire oluşturan ev sakinleri ve misafirler geçmişin derinliğinden gelen garip öyküler, fıkralar sıralarlardı...

Ailenin en büyüğü, geçmişten bir hikaye anlatır, gaz lambası ışığı altında, soğuk kış gecelerinde bu hikayeler ürküntü yaratır, kömür ateşinin sönmeye yüz tuttuğu geç saatlere kadar çocuklar ürpererek bunları dinlerlerdi... En çok "Şubat karısı" ve "Metekkin" hikayeleri korkuturdu... Metekkin "Tekin olmayan" anlamındaydı... Bir söylence miydi, gerçekten görülen yaratıklar mıydı bilinmezdi. Yalnızca bir gerçek vardı, dağlarında soylu kralların yattığı, her yaşamın, her dramın söylenceye dönüştürüldüğü mahallede, Metekkin hikayeleri de görkemliydi, renkliydi... Onlar da Kötüler'in gizeminin bir parçasıydı.

Hasano'yla ilgili Metekkin hikayeleri de anlatılırdı:

- Hasano bir gece pavyondan dönemiş!.. Bire Meydane'ye ulaşmadan, Mıstıke Turan'ın evinin köşesinde bir Metekkin çıkmış karşısına... Üç metre boyundaymış... Hasano'yu hava kaldırmış, sonra da kerpiç bir evin yüksek penceresine oturmuş!..

Çocuklar lamba ışığında daha da büyüyen gözleriyle, hikayeyi anlatan yaşlı kadunun dudaklarına odaklanır, devamını bir an önce söylemesi için kıvranırlardı:

- Öldürecağmış değil mi Hasano'yu?..

Hikayeci kendinden emin, biraz da sesi titreyerek iki dişinin arasından olumsuz bir mimik savururdu:

- Cıkkk!.. Öldürmemiş... Yahasındaki iğne kurtarmış onu!..

- İğne mi?...

- Hee... İğne... Metekinler iğneden korharmış... Elike bu yüzden Hasano'nun yahasına hep iğne koyardı...

Çocukların merakı daha da artardı:

- Üç metrelik Metekkin, iğneden mi korhi?...

- He korhiii.. Hasano iğneyi yahasından çıharmış göstermiş, Metekkin de onu pencereden aşağı endirmiş sonra kaybolmuş!..

Sabahları evde ne kadar dikiş, hatta yorgan iğnesi varsa kaybolurdu. Tandır altındaki gecenin bayağı etkili geçtiği anlaşılırdı.

Kaçakçılık, mayın, kopan bacaklar, parçalanan bedenler, polis, asker, jandarma ve ihbarcıların yarattığı endişe, açlık, sefilik...

Adında "kötü"lük olan bir mahallede, Metekkin'lerin artması için bahane çoktu... İğne mi dayanırdı bu insanlara?..

Kötülerden Bire Meydane'ye giden yol... Bir zamanlar dere idi... Hasano Metekkin'e burada yakalanmıştı... Mengülo'nun dükkkanı da buradaydı...

Bürokratik bir deli!..

Kötüler'in insanları ilginç portreler de barındırırlardı çelimsiz yaşamlarında. Objektif kimin yüzüne tutulsa, mikrofon kime uzatılsa bir dram sahnelenirdi yoksul bedenlerde... Kötüler diye bir kenara atılmış, kentsoyluluk içinde garip bir yaşama mahkum edilmiş insanlar dramdan başka neyi oynarlardı?.. Her köşesinde tuhaf bir mekan, ucube bir yapı bulunan mahallede, gariplikler ve çelişkiler, akıllarını yitirmiş insanlarla daha da korkuya bürünür, söylenceler dere boylarından filiz verir, tepelerde destana dönüşürdü... Sonra da Mezopotamya Ovası'nın yanı başındaki Kötüler'de, geleceğe miras bir söylence kurgulanırdı. O söylencelerin tam ortasında da kimi zaman kaçakçılığın derbeder ettiği insanlar ve onların belki de Asurlar'dan, Bizanslar'dan kalmış, yuvaya dönüştürdükleri dehlizleri olurdu...

Kullike Kuhuke'nin biraz ötesindeki antik bir mağara da çevrenin ürküten mekanlarındandı... Orada da tekin olmayan biri vardı!..

Çocukların önünden geçmeye bile çekindiği bir mağaraydı bu... İçinde bir insan yaşırdı...

Bir berduş ya da bir garip... Ne olduğunu kimse bilmezdi.

Nereden gelmiş nereye gider, bu mağarayı niye mekan tutardı? Yalnızca adı bilinirdi:

"Deli Hakko..."

Deli Hakko çok kötüydü. Acımasızdı... Ya da çocuklar öyle bilirdi. İç dünyasını kimse çözemezdi. Taş atardı çocuklara... Gizemli mahallenin kötü adamıydı!.. Uzun boylu, yanık tenli, saçları dökülmüş, avutları çökmüş bir tuhaf derbederdi...

O, anasının karnından kötü çıkmamıştı. Ekmek peşinde olduğu, Suriye sınırının mayınlı topraklarında gece karanlığında ilerlerken, öldürülme telaşıyla aklını yitirmiş, arkadaşları mahalleye getirdiğinde insanlardan uzak durmuş ve kendini o mağaraya kapatmıştı...

"Kötü Hakko!..."

Ailesi, yakınları terk etmişti onu... O da tüm çevresini... Anası çaresizdi, hep beddua ederdi:

- Hakko, keşke sen de mayınlarda öleydi, böyle virane olmayaydı!..

Deli Hakko'dan büyük küçük herkes çok korkardı... Yaz kış üzerinde Avrupa malı bir palto bulunurdu... Belli ki bir kaçakçı vermişti ona... Okumayı henüz seçen çocuklar, Deli Hakko'nun bazen kuruması için mağaranın yakınlarındaki kayalara serdiği İngiliz kumaşından yapılmış, ipek astarlı paltosunun markasına bakar, anlam veremezlerdi:

"Special to bureaucrats!..." (Bürokratlara özel)

Mahallenin kaçakçıları onun giysi gereksinimini karşılardı. Kimi zaman takım elbise, kimi zaman defolu Avrupa ceket ya da palto...

"Kötü". bir film!..

Deli Hakko ortada sık görünmezdi... İyi ki görünmüyordu, çünkü günlerden bir gün çocuklar aşağı inip kolçu-kaçakçı oynamayı düşünüyordu...

Kaçakçıların çocukları körebe oynayacak değildi ya... Kaçakçılığın yarattığı endişe ve gerginlik içinde büyüyen çocuklar, babaları ve onları kovalayan kolçuları oyun yapmışlardı. Kimileri kaçakçı, kimileri de onları kovalayan kolçular olur, virane evler arasında kovalamaca sürerdi... Kaçakçılığın stajını yaparlardı bu oyunla... Nasılsa büyüyünce onlar da kaçakçı olacaktı... Onları nasılsa kolçular, polisler, jandarmalar kovalayacaktı... Bir sosyal yarayı oyun yaparak paniğe, endişeye, korkuya alıştırırlardı kendilerini... Bu oyun içinde ihbarcı rolünü kimse oynamak istemezdi... Filmlerdeki "kötü adam" rollerini istemedikleri gibi...

Çocuklar arasında kim kolçu, kim kaçakçı tartışması yaşanırken Hakko'nun mağarasının tam arkasında bir toz bulutu yükselmişti gökyüzüne... Deli Hakko bile korkup mağaraya saklandığına göre belli ki kıyamet kopmuştu!..

Uzaktan gelen bir uğultuya daha sonra zılgıt sesleri karışmış, inanılmaz bir kalabalık binlerce yıl önceki Bedevi savaşlarının görkemiyle tepeleri aşmaya başlamıştı. Bir film sahnesi sanki Kötüler Mehlesi'nin doğal perdesinde yeniden canlanmıştı...

Beyaz entarili, puşulu yüzlerce insan, kadınların zılgıtları eşliğinde, bir başka tepedeki insanlara yöneliyordu. Az sonra diğer tepelerdekilerde de bir hareket gözlenmişti. İnanılması güç görüntülerdi... Kitlelerin önündeki kimileri, kır atlar üzerindeydi...

Ve yine inanılması güç ama bunların bazılarının ellerinde kılıçlar da vardı. Yayalar ise kimi kılıç, kimi sopa, kimi av tüfeği, kimileri bıçak ve kimileri de ellerine aldıkları taşlarla panik içinde bekliyordu... İki ordu savaş hazırlığındaydı sanki...

Birilerinin "Hücuuummmm" demesi bekleniyordu...

Çocuklar dehşet içinde birbirlerine soruyorlardı?

- Ne oldu ula, filim mi çekiler?..

Diğeri gördüğü manzaranın şaşkınlığıyla yanıt vermeye çalışırdı:

- Galiba!.. Bahsana hepsi kötü!..

Yerel giysiler içindeki kalabalıkları, Ortadoğu savaş filmlelerinde oynayan kostümlüler olarak düşünüyorlardı. Başlarındaki adamları da Erol Taş, Danyal Topatan, Bilal İnci, Hayati Hamzaoğlu, Hüseyin Baradan gibi görüyorlardı!..

Kötüler Mehlesi, kötü adamların, kötü filmlerine plato oluyordu!..

Kısa bir süre sonra bir Kızılderili grubunun beyazlara saldırması, iki Bedevi aşiretinin kavgası, ya da iki düşman ordusunun siperlerden fırlamasını andıran görüntüler yaşanıyordu...

"Ya Allah..." diye bir feryat yükselmiş, kulakları yırtan zılgıtlar Ehber Dağı'ndan duyulmuştu...

300 metre uzaklıkta iki ayrı tepeden inen yüzlerce insan, Deli Hakk'o'nun mağarasının da bulunduğu vadide kanlı bir savaşa girişmişti... Hızmalı Arap kadınları kocalarının kavgasını zılgıtlarla desteklerken, Bizans orduları üzerine giden Osmanlılara moral veren Mehter Takımı'nı andırıyorlardı...

Ellerde tefler, çocukların alkışları ve bağırışları arasında yüzlerce yıl öncesinin bir savaşı yeniden canlanıyordu... Çatışma bir süre sonra iki tepeden yoğunlaşan "Sapan Harbi"ne dönüşüyordu. Bir metre uzunluğunda özel örülmüş ipler ve ortasında yine kalınca örülmüş ceviz büyüklüğünde taşların konulabileceği yuvadan oluşan sapan, mermi hızında taşlar fırlatıyordu uzaklara... "Şırrakkkk!.." diye ses çıkıyordu taş yuvadan fırladığında. Havada yüzlerce taş uçuşurken, ortalık ana baba gününe dönmüştü...

1950'den itibaren sık sık yaşanan iki Arap aşiretinin kavgasından başka bir şey değildi bu sahne... "Binizeytler"le "Binie-cil" aşireti bireyleri hayvan borsası olarak bilinen Mezat'ta başlattıkları tartışmayı, yerleşim biriminin ortasına taşımış, ortalık karışmıştı. Akıllı işi değildi bu kavga... O yüzden de en çok Deli Hakko gülerdi onlara.

Böyle kavgaların olduğu mahalleye Kötüler denmezdi de ne denirdi?..

Ortada trajikomik bir durum daha vardı. Bölgede herkes bilirdi ki, 10 Kürt kavga ettiğinde, 5 ölü 5 yaralı olurdu!.. Ama 100 Arap kavga ettiğinde olay 10 hafif yaralıyla biterdi. O, savaşı andıran ve yüzlerce kişinin karıştığı kavgada da 20 kadar kişinin puşularına kan bulaşmıştı... O kadar!..

"Topal Hasano"

Arap aşiretleri, yüzlerce yıl öncesinden kalma aletlerle sürekli savaşıp dururlardı. Sonra bazen Hasano bazen de yakın köylerin ileri gelenleri araya girer barış sağlanırdı...

Onlar böylesine yaşamlarını sürdürürken, kaçakçılığın boyutlarını teknoloji zamanla değiştiriyordu. Çok sonraları giysilerin yerini çay, kına, naylon kadın çorapları, ipek eşarplar, Japonya'dan Lübnan'a oradan Suriye'ye getirilen makyaj malzemeleri almıştı. Gözlerine Halep sürmesinden başka bir şey sürmeyen Kötüler'in kadınları, zaman zaman balyalardan yürüttükleri makyaj

takımlarının suni güzelliklerine sığınır, mayınlı tarlalardan ek-mek getiren kocalarını gözlerlerdi.

Küçüklerin özlemi daha dramatikti. Onlar da pilli Japon oyuncaklarının bazen yalnızca dışını görürdü. Balyalardan çıkan uçaklar, trenler ve otomobillerin en çok deneme sürüşlerini ya-parlardı.

Siyah-beyaz Türk filmlerinde, Sezerciklerin, Ömerciklerin ellerinde görülen lüks oyuncakları onlar çok önceden avuçlamış-lardı. Oyuncaklar Urfa Cesur Turizm'in bagajlarında İstanbul'-un yolunu tutarken, çocuklar da Kötüler'in kayalık sokaklarına, iplik makaraları ve telden yaptıkları arabalarına dönerlerdi...

Babalarının, korkularını gizleyerek mayınlı arazilerden ek-mek uğruna geçirdiği oyuncakların sefasını İstanbul'da zengin çocukları sürerdi.

Kötü kimdi, neydi?..

Kaçakçılığın Kötüler Mehlesi'nde yarattığı zenginlik sür-tüyordu. Mıço Elike ikinci eşi Cemo'yu almıştı. Ondan da çocuk-ları olmuştu. Ramazan, Ahmet, Nedim ve diğerleri... O zengin-lik değil miydi, Hasano'ya büyük oğlu Ali için belediye bando-suyla düğün yaptırır?.. Üç gün üç gece etli pilav ve zerde kazan-ları o zenginlikle kaynamamış mıydı?.. Kebap mangalları, kada-yıf kömürlerinin ateşi o yüzden alevlenip durmamış mıydı?.. Be-lediye bandosu Kötüler'in tarihinde ilk kez o zenginlik nedeni-yle görülüyor muydu?.. Demokrat Partili Belediye Başkanı Ha-cı Tefvik, partidaşı Hasano'ya o düğünde kirve olmamış mıydı?

1940'den 1970'lere kadar yoğunlukla süren kaçakçılık yaşa-mında Hasano, kardeşi Mıço Elike ve diğerleri Suriye'nin yarat-tığı zenginliklerinin zirvesine oturmamışlar mıydı?

O şatafat değil miydi Hasano'yu şımartan?... Hatta başına kö-tü işler getiren?.. Hasano, sinirlenmiş, üçüncü eşi Ziyet'-i beton zeminde kovalarken düşmüş, kalça kemiğini kırmamış mıydı?.. Kimileri bu kırığın attan düşünce meydana geldiğini an-latıp durmuyor muydu?..

"Topal Hasano" efsanesi o günden itibaren yazılmıştı?.. Ankara'ya gönderilen Hasano, başarısız bir ameliyat geçirmiş, sakat kalmıştı... O yüzden aksayarak yürüyordu işte... Bu yüzden "Deli Hasano" lakabını almamış mıydı?.. Bu yüzden "Kuti" olmamış mıydı?..

Ali'den birkaç yıl sonra evlendirdiği oğlu Hüseyin bu durumu nedeniyle yoksul bir düğünle dünya evine girmek zorunda kalmamış mıydı?..

Hasano (sağda) Suriye'de arkadaşlarıyla pavyonda...

Mayınlar patlar, dinamitler patlatılır!..

1971'deki askeri müdahale kaçakçılık işini iyice aksatmıştı. Sınırlarda güvenlik önlemleri de artırılmıştı.

Kaçığın artık tadı tuzu kalmamıştı. Herkes evinde oturuyor, olup biteni anlamaya çalışıyor, ortalığın düzeleceğini tahmin ediyordu. Sınırlardan "anarşistler" girip çıkıyordu. Kaçakçılar tel boyunu geçmeye bu yüzden pek cesaret edemiyordu. "Terörist diye vurulup ölmek de vardı!.."

Devlet bir taraftan terörist avına çıktığı Urfa topraklarında, kalkınmanın da çabasını da vermeye başlıyordu... Yüz binlerce dekar verimli arazi susuzluk yüzünden işletilemiyordu... Kötüler'de yüzlerce insan bu nedenle mayınlı arazide ekmegini aramaya çalışıyordu... Oysa küçücük birer arazileri olsa, suları ak-sa, pamuk ya da sebze ekseler, korkusuzca yaşamlarını sürdürebilseler?..

3 Nisan 1977...

Urfa sarı sığağını henüz giyinmemişti. İlkbaharın coşkusu her şeye rağmen kente hakimdi... İnsanlar Harran Ovası'na Fırat Nehri'nin sularını taşıyacak Urfa Tünelleri'nin temellerinin atılacağı tepede yüzyılların kuraklığının bağına saplanacak hançeri seyrediyordu. Dinamitler patlayacak ve Fırat'ı Harran'a akıtacak toprak delinecekti... Davullar zumalar susmuyordu. Tepedeki pankart her şeyi dışa vuruyordu:

"Dağları değil, çağları deleceğiz..."

Dönenim Başbakanı Süleyman Demirel gururluydu. Yüzünde gülücükler vardı...

"Bugün bir bayram günüdür. Akla hayale sığmayan şeyleri gerçekleştirmeye gidiyoruz. Fırat Nehri bu topraklara bereket verecek. Aşağıda ne kadar ova görüyorsanız hepsi sulanacak ve böylece bu güzel topraklar senede üç mahsul verecek" diyordu.

"20 dönüm toprak bir aileyi zengin yapacak" diye bağıyor-du...

Demirel'i bir avuç toprağı olmadığı için kaçakçılık yapmak zorunda kalan Kötüler'in sakinleri de dinliyordu. Demirel'e bakarken hayallere dalıyorlardı... Artık mayınlı arazilerde değil, bereketli topraklarda ekmek arayabileceklerdi... Demirel hararetle konuşuyordu:

"Fırat vatandaşın hizmetine giriyor. Artık vatandaşa ekmek verecek, ona iş verecek, ona refah ve saadet verecek. Toprak suyun yanına gitmez. Varsa, toprağın yanına su getirilir. İşte onu yapıyoruz. Toprağın yanına su getireceğiz..."

Demirel besmele çektikten sonra tepelerdeki dinamitleri patlatacak düğmeye basmıştı... Patlamalar zılgıtlara, davul zurna seslerine karışıyordu. Ahmede Arap, Müso Kurmanç, Hüseni Hasano, Devlo, Muhammet Zeydi ve diğerleri patlatılan dinamitlerde, patlayan mayınları görüyorlardı...

Urfa'nın, Harran'ın makus talihini yenecek GAP'ın ilk ünitesi için toprağa yerleştirilen dinamitler ardı ardına patlıyordu... Bu patlamalar, Cumhuriyet tarihinin en büyük kalkınma projesinin başlangıcını da duyuruyordu...

Tünellerin 1984 yılında tamamlanacağını açıklayan Demirel, tören alanındaki şeref defterine de şunları yazmıştı:

"Fırat ve Dicle, milletimizin refahına hizmete hazırdır. Dağlar değil, çağlar delinmektedir. Fukaralığa, işsizliğe, çaresizliğe son vermek için giriştiğimiz büyük hamle başarıya ulaşacaktır."

*Yiğit harmanları, yığınaklar,
Kurulmuş çetin dağlarında vatanların.
Dize getirilmiş haydutlar,
Hayınlar, amana gelmiş,
Yetim hakkı sorulmuş,
Hesap görülmüş.*

Ahmet Arif

İhanet acı bir ekmektir!

Urfa'nın bir tepesinde kalkınmanın kavgası yaşanıyordu. Kö-tüler'in kaçakçılarını yıllar boyu ihbar edenler ise kim vurduya gitmemek için çaba harcıyordu... Çoğu evinden çıkmıyordu. İh-barıcı Şükrü'yü devlet belediyeye yerleştirmişti... Mezarlık bek-çiliği yapıyordu. Artık kendi ihbarıyla jandarma kurşununa he-def olanların mezarlarını da bekliyordu...

İhbarcı Sülo ise tamamen işsiz kalmıştı. Kaçakçı yoktu ki ih-bar etsin. O, yapacak bir iş bulamıyordu. Onu koruyan kollayan polisler de çoktan başka şehirlere tayin olmuştu.

Düşmanları ise boş durmuyordu. 1980'lerin başında Haşimi-ye Meydanı'nda yürürken 13-14 yaşlarında bir çocuk tabancası-nı çekmiş, onu yüzlerce kişinin gözleri önünde kurşun yağmuru-na tutmuştu...

Sülo, ihbar ederek ölümüne sebep olduğu Yeniceli bir Arap kaçakçının oğlu tarafından vurulmuştu. Babasının intikamını alan çocuk kalabalığın arasında hızla koşarak kaybolmuştu.

Sülo çok can yakmıştı. İhbarcılığı meslek edinmiş, yüzlerce insanı polise, askere teslim etmiş, çok zavallının hapislerde çile çekmesine neden olmuştu...

Bir gün vurulacağını biliyordu...

İhanet acı bir ekmektir!.. Fazla yenemezdi!..

Söylenceler diyarı Kötüler'de, hiçbir kötülük onunki kadar zorlu, hiçbir kötü onun kadar acımasız olamamıştı!.. Kötülüğün, ihanetin kitabı yazılıysaydı kapağında, şüphesiz bir ihbarcının resmi olurdu!.. Sülo'nun kaçakçı kolladığı Harran'da yüzyıllardır dillendirilen bir söylence ise ihanetin çemberini çiziyordu... Karanlık bir portreye çerçeve olmuştu bu çember!..

Yüzlerce yıl önce deve tüccarı Bedeviler'in mola verdiği Harran'daki Şuayp Peygamber harabelerinde, kara çadırlar içinde bir pazar yeri kurulmuştu... Uzak diyarlardan gelen bir garip adam, bir bezirgan, pazarda kafesler içinde kuş satan bir satıcıya yanaşmıştı... Benekli, bu tuhaf kuşların adını merak etmişti... Harran'ın, Tektek Dağları'nın en sevilen kuşlarıydı bunlar. Satıcı "Keklik..." demişti...

Garip adamın merakı iyice artmıştı... "Öter mi bunlar, nedir marifetleri?" diye sormuştu... Satıcı kendinden emin yanıt vermişti:

- Avcı kuşlardır bunlar... Kafesin içinde, taş kubbelerin içine yerleştireceksin. Bunlar acı acı ötünce diğer keklikler yardımına koşar... Kafese yanaşınca da tuzağa düşerler...

Garip adam irkilmişti...Vadiler, nehirler, ovalar geçmişti... Yılanlar, akrepler, kurtlar ve çakallarla yoldaşlık etmişti... Aynı bendlerden su içmişti onlarca mahlukatla...

Yılanlar dokunmamıştı ona, dudaklarını Fırat'ın, Dicle'nin sularına uzattığında... Kasvetli mağaralarda, abasının içinde derin uykulardayken kalleşlik görmemişti kimseden...

Yağmura, doluya, rüzgara, kum fırtınalarına yakalanmıştı... Çöllerde, kurumuş çalılar siper olmuştu ona... Antik mağaralar korumuştur, soğuktan, ayazdan kış gecelerinden...

İhaneti görmemişti... Kuş uçmaz, kervan geçmez viranelerde gece yıldızlar, gündüz amansız güneş yoldaş olmuştu ona... Ay, ışık tutmuştu karanlığı yarmaya çabalayan gözlerine...

Kimbilir kaç yıldır yollarda bir derviş misaliydi... Kaç insanoğluyla tanışmış, kaçının kuru ekmeğini katık etmişti yoksulluğuna...

Kalleşliği yaşamamıştı...

Geçmişe gitmişti yanık benizli adam... Gözleri görünüyordu yalnızca puşusunun altında... Yüzünü açmış, abasını geriye itmiş, şalvarından bir küçük altın çıkarıp satıcıya uzatmıştı... Kafeslerden birini açmış, keklği çıkarmış gözünü kırpmadan kafasını koparıp yere atmıştı!..

Satıcı ilk kez karşılaşıyordu böyle bir manzarayla... İrkilmiş, garip adama neden yaptığını sormuştu... O, puşusunu tekrar yüzüne kapatmış, keskin bakışlarını satıcıya odaklamış, ürküten bir ses tonuyla yanıt vermişti:

- Kimbilir kaç keklği tuzağa düşürecek!.. Kendi soyuna ihanet edenin sonu ölümdür!..

Kanlar içindeki keklik çırpına çırpına ölürken, o, arkasını dönüp geldiği gibi viraneye kapılıp ortadan kaybolmuştu... İhanetin bağına bir daha çıkmamacasına bir hançer saplamıştı o bezirgan...

Sülo, en mayınlı tarlalarda yaşam çizgisini belirlemişti!..

Onun da sonu içinde yaşadığı topluma ihanet eden keklikten farklı olmamıştı...

Az mı adamlarıyla birlikte Top Dağı'nda, Ehber'de, Çardak Manastırı'nda, Abdike'nin Bağı'nda pusuya yatmıştı?.. Az mı kolçularla, polislerle, jandarmalarla işbirliğine girmiş, ölümü göze alarak sınır boylarında ekmek peşinde koşan kaçakçıları ihbar etmişti?..

Yeniceli çocuk onu vururken neden "El hayın mayıflah" (Hayınlar iflah olmaz!..) diye bağırmıştı?..

Sülo, kanlı topraklardaki ekmek kavgasından rant elde etmenin cezasını canıyla ödemişti... Eski kaçakçılar, hamallar, ekmeğini tel boyundan kazanan yüzlerce insan Sülo'nun ölümünün ardından hiç de üzülmeydi... Cenazesinde ne eski bir kaçakçı, ne

mayınlarda bacaklarını yitirmiş hamallar ne de onun ihbarıyla mapuslarda ömür çürüten kimse vardı...

Hiçbir göz, kefene sarılmış ihanetin fotoğrafını çekmek istemiyor, hiçbir dudaktan rahmet dileyen sözcükler dökülmüyordu... İhanet bir avuç toprakta sonsuzluğa gömülüyordu...

Hasano'nun oğlu Hüseyin (solda), ortada oturan kardeşi Mıço Elike yanında damadı Ali Turan ve arkadaşları... 15 kilo çay uğruna düşmüşlerdi cezaevine... Kötüler Mehlesi'ni mesken tutan bir ihbarcı ihbar etmişti onları... Hasano'da cezaevindeydi, fotoğrafa girmemişti...

*Cabur Dağ'da bağ olur mu
Kara yazı ağ olur mu
Bunca sene gurbet gezen
Yüreğinde yağ olur mu
Yazık oldu genç yaşına...*

(Urfa türküsü)

İstanbul kaçakları...

Kaçakçıların salt jandarma ve polisten uzak durabilmesi ve çevredeki mağaralarda gizlenebilmesi için 1940'larda yerleşime açılan Kötüler, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin de yarattığı durağan dönemde köylerinden kaçanların da göç merkezi olmaya başlamıştı.

Sülo Adule'nin evinden sonra bir tek konutun olmadığı Kötüler'in Ehber Dağı'na bakan yamacı, Eşşave ve Abdike'nin bağları, Kullike Kuhike'nin üzeri hızla gecekondulaşmaya teslim oluyordu. "Apocular" olarak bilinen PKK'lilerin faaliyetleri nedeniyle köylerden Kötüler ve çevresine hızlı bir göç yaşanıyordu.

Artık kaçakçı atlarının koştuğu, Arap aşiretlerinin kanlı çatışmalarına sahne olan topraklarda briketten evler yükseliyordu. Çocuklukların anıları üzerine inşa edilen çirkinlikler, Kötüler gibi çevresinde binlerce yıl öncesinin kalıntılarını barındıran bir mahallenin de çehresini bozuyordu... Hasano ve Mıço Elike'nin, çevredeki arsalara ev yapmaya izin verdiği yakınlarından sonra, mahallede yüzlerce kişi gecekonduda inşa etmişti.

İki kardeşe bölgede artık yaşam hakkı da kalmamıştı. Kaçak-

çılık bittiyse onlar da bitmişti!.. O yüzden sık sık "Yahtın bizi Kenan Paşa" diyorlardı.

Başka çareler aramak zorundaydılar... İki kardeş düşünüp duruyordu.

2 yıl hazırdan yiyerek yaşayan eski kaçakçıların çoğu da ekmek için yeni yollar ararken pek başarılı olamamışlardı.

Bazılarına yine Suriye sınırındaki topraklar kucak açmıştı. Fırat Nehri'ni Harran Ovası'na akıtacak Urfa Tünelleri'nin yapımının sürdüğü 1980'lerin başlarında bir bölümü, ovada artez-yen sulamayla yapılan pamuk üretimine girişmişti. Kiraladıkları topraklarda pamuk çapalarken, ufukta görünen mayınlı arazilerin tel örgülerini, jandarma nöbetçi kulelerini gözlüyorlardı...

Pamuk üretiminden çoğu olumlu sonuç alamamış, zarar etmişti. Elllerinde kalan son parayı da böyle batırmışlardı.

Kaçakçılar Kralı Hasano'nun oğlu Hüseyin ise ekip biçecek toprağı bulamamıştı. Çoluk çoğunu bir kamyonun üzerine atmış Çukurova'nın yolunu tutmuştu. Kötüler'deki birkaç aile ile birlikte Adana'nın Ceyhan ilçesinde 3 ay tarlalarda pamuk toplamış, birkaç kuruş kazanmaya çalışmıştı. Hasano'nun oğlu ve torunlarını yoksulluk Çukurova'ya savurmuştu. Tek tesellisi vardı Hüseni Hasano'nun; ekmek kavgası verdiği topraklarda artık mayın yoktu... Pamuk kozalarına sığınmışlardı yaşamak için...

Hasano'nun büyük oğlu Ali de avlusunda yaptığı küçük bir ahırda besiciliğe başlamıştı. O daha da talihsizdi, çocukları Adnan, Felek ve diğerleri okumamıştı. Yağlıboyacılık yaparak geçimlerini sağlamaya çalışıyorlardı...

Hasano ve kardeşi Mıço Elike'nin mahalleden kopuşunu çocukları başlatıyordu. Mahalleliler, kötülerden kaçıyordu. Kaçakçılığın yarattığı zenginlik içinde çalışmadan yaşayan çocuklar ise bir süre sonra İstanbul'u keşfediyorlardı. Yoksulluktan, işsizlikten, çaresizlikten İstanbul'a kaçıyorlardı.

Her Urfalı gibi İstanbul'da ilk mekanları Laleli, Aksaray ve Fındıkzade oluyordu. Mıço Elike, İstanbul'daki damadının da

yönlendirmesiyle Laleli’de bir market işine giriyor ancak kısa süre sonra batıyordu. Onun öyküsü Züğürt Ağa’yı andırıyordu... Suriye sınırının mayınlı arazileri, jandarma namlusunun yarattığı korku, İstanbul’da ekmeğe bulaşan kahpeliğin yanında hiç kalıyordu!..

Çocuklarının bir bölümü halaları Emine ile birlikte İstanbul’da tutunmaya çalışırken, diğer hanımı ve ondan olan çocukları Urfa’da bir dönem bolluk içinde barındıkları çardaklı evde sefaleti yaşıyordu.

Bir zamanlar Seyfettin Sucu’nun, Kazancı Bedih’in türkülerinin yankılandığı çardak da kaderine terkedilmişti. Antik mahalleye başkaldıran çardaklar!..

Kötüler’in Mıço Elike, kötülüğün dansettiği İstanbul’da bir süre sonra felç oluyor, 1982 yılı gelmeden Urfa’ya dönüyor, yaşamını yitiriyordu.

O, kardeşi Hasano ile birlikte korkunun yenilerek kahramanlığa dönüştüğü yiğit bir yaşam sürmüştü. 40 düğme yelek ve şalvar giyiyordu. Kötüler’de kaçakçılığın yarattığı zengin bir geçmişi vardı. Çocuklarına yokluk göstermemişti. İki hanımından olan 12 çocuğu onun ne kadar yiğit, ne kadar gönlü açık, eli bol bir insan olduğunu öldüğünde daha iyi anlamışlardı.

Aynı dönemlerde İstanbul’a göç eden Hasano kısa süre sonra büyük kentin kargaşasına dayanamıyor geri dönmek zorunda kalıyordu. Kötüler’in en görkemli çardağını sattığı için Urfa’nın yeni gelişen Bahçelievler semtinde bir apartman dairesine yerleşiyordu. Kazancı Pazarı’nda açtığı manifatura mağazasında ikinci eşi Hatice’den olan oğlu Miçe ile birlikte zaman geçiriyordu.

Urfa Belediyesi’nde harç memurluğundan da emekli olan Hasano, her akşam Suriye’den getirdiği nargilesini yanına alıyor, teypte Kepekçi Abde’nin, Kazancı Bedih’in, Keddare’nin kasetlerini dinleyip geçmişe gidiyordu. İkinci sürgününü anımsıyordu. 1950’lerde kaçakçılık işini iyice büyütünce zorunlu ikamete tabi tutulmuş, Ankara’nın Şereflikoçhisar’ına gönderilmiş-

ti... 57 günde elleri kelepçeli yürüyerek ulaştırılmıştı Koçhisar'a... Götürüldüğü her köyde bir gün konaklamış, jandarmalar gözetiminde ilerideki köye teslim edilmiş iki aya yakın süre böylesine sefil bir yolculuk yapmıştı... 6 ay sürgünde kaldıktan sonra af edilince Urfa'ya dönebilmişti...

Urfa'da Yaman Pavyonu'nda, İsmet Kandıralı'nın klarnet çalışı geliyordu gözlerinin önüne. Kadın garsonların servis yaptığı, masalarının arasında ceylan yavrularının dolaştığı pavyonlar... Ehli keyf bir adamdı Hasano... O, gece yarılarna kadar pavyonda kaçakçılarla eğlenirken, eşlerinden Zelo çiğköfte yoğurur, Hatice tezek ateşinde kızarmış saçta şıllık tatlısı yapar, oğulları Ali de sıcak sıcak pavyona yetiştirirdi...

Garsonlar dört dönerdi çevresinde. Mor binlikleri birçok insan onun elinde görmüştü. Bonkör bir adamdı. Yemeyi, yedirmeyi, eğlenmeyi çok severdi.

Bazen pavyonda belediyeden arkadaşı olan Kazancı Bedih'in gazellerini dinler, efkarlanır eve dönerdi...

Hızlı, korku ve heyecan dolu bir yaşam geçirmiş, onlarca torunu olmuştu.

Anılara dalıyordu... Sonra 1960'lara gitmişti... O acı güne... Kirvesi, arkadaşı Urfa Belediye Başkanı Hacı Tevfik'in ölüm haberini almıştı... Kaçaktan yeni dönmüştü o gün... Karısı Zeliha yumurtalı köfte yapmıştı... Dün gibi anımsıyordu, pikaptan bir uzun hava yayılıyordu:

*"Abdo'nun mezarını kayadan oyun,
Sapma taşını da aney, mermerden koyun,
Ya Abdo'yu, kaldırın Müslümü koyun
Vurma zalım vurma, yaram derındır...
Yaram sağalırsa mevlam kêrimdir..."*

Dağda davarlarına bakan Azabı (kahya) haber vermişti, "Hasan ağa, kirveyi vurdılar" demişti...

Nargilenin mefruşu elinden düşmüştü... Tömbekinin altındaki ateş yürümüş, ciğerine saplanmıştı sanki!.. Gözü, kirvesinin kendisine hediye ettiği sandıklı radyoya gitmiş, ağlamıştı...

Atına binmiş Tıfındır Tepesi'ne kirvesinin evine ulaşmıştı... Kanlar içinde yatıyordu Hacı Tevfik... "Memed" diye bir kabadayı vurmuştu onu... Kimse bilemiyordu sebebini...

Çok aramıştı jandarmalar Memed'i... "Babo" lakaplı Vali Kadri Eroğan da jandarmaların önüne düşmüş, dağlarda onu aramaya çıkmıştı...

Kısa süre sonra Cabur Dağı'nda bir mağarada kısırmışlardı onu... Kadri Eroğan, Memed'in atına binmiş onu elleri bağlı şehre getirmişti... Binlerce insan toplanmıştı Hükümet Konağı'nın önünde... Memed yargılanıp idama mahkum edilmiş, Adana'ya götürülüp asılmıştı... Her yaşamın destanlaştığı kentte, Memed için de türkü yakılmıştı:

Cabur Dağ'dan kuş geliyor

Mavzer sesi hoş geliyor

Bölük bölük giden asker

Geri dönmüş boş geliyor...

Yazık oldu genç yaşına vay

Memedim aslan Memedim,

Dağlarda ceylan Memedim...

Hasano bunları düşünmüş, hüznün batağına saplanmıştı... Nargilesinden derin nefesler alıyordu...

20 yıl önce boşadığı eşi Zeliha'nın ardından ikinci hanımı Hatice'de 1983'te ardı ardına yaşamını yitirince iyice çökmüştü. Bir kuşak giderek yok oluyordu. Önce kardeşi Mıço, ardından iki hanımını yitiren Hasano, Hatice'den olan dört kızı, küçük oğlu Miçe ve anılarıyla birlikte ancak 1984'e kadar yaşayabilmişti. 40 yıllık içtiği nargile, tüm organlarını tahrip etmiş onu ölümüne sürüklemişti.

Hasano'nun ölümüyle birlikte bir dönem de kapanıyordu. Bu dönem 1940'ta kaçakçılığın rahatça yapılabilmesi için Urfa'nın antik mağaralarla çevrili bir dağında bir mahalle oluşturan, haksızlığa sürekli direnen, yiğit bir kaçakçının, 1980'de askeri bir darbenin tamamladığı, tehlikeler, acılar ve ızdırapları da barındı-

rıyordu. Artık kadınlar çocuklarını, "Aha Hasano geliy" diye korkutmuyorlardı...

"Topal" lakaplı Osrhoene Kralı Abgar Ukkama'nın mezarının bulunduğu Ehber'in aşağısında, Kötüler'in girişinde, Harrankapı Aile Mezarlığı'nda, kardeşi Miço ve annesi Elike'nin yanında toprağa verildi Topal Hasano... Çok yakınındaki bir mezarda da arkadaşı mevlüthan Tenekeci Mahmut yatıyordu...

Hasano'nun ortanca oğlu Hüseyin'in imdadına ise arkadaşları yetişmişti. Urfa Postanesi'nde memur olmuştu.

Hüseni Hasano'nun kaçak sigara satan oğlu Memed'e de yeni bir uğraş doğmuştu. Kimi zaman Urfa PTT'sinde gişelerin önünde bekliyor, okuma yazma bilmeyen köylülerin çocuklarına göndereceği asker mektuplarını yazıyordu.

"Kaçağ bitti babo!"

Kötülerde bazen mayınlı arazilerden gizlice, bazen de rüşvetin açtığı yoldan sürdürülen ekmek kavgası, 12 Eylül askeri darbesinin ardından bıçak gibi kesilmişti.

Kaçakçılıktan arananlar kısa sürede yakalanmış, Ehber Dağı'nın gizemli mağaralarında, Deyr Yakup Manastırı'nda barınanlar da daha fazla kaçamamışlardı.

Kötüler mevkiinden Urfa'nın Kaçakçı Pazarı'na (Mezat) uzanan yol tenhalaşmış, Bire Meydane'de, Kaleboyu'nda, Hacı Abo'nun Kabaltısı'nda polislerle kaçak elbise taşıyan çocukların kovalamacası da bitmişti.

Artık sırtlarında onlarca takım elbise, palto ya da ceket yüklenen ve polis korkusun altında Mezat'a yönlendirilen çocuk kaçakçılar, Memedler, Hamidolar, Adnanlar, Abdullahlar, Felekler, Azizler, Kemaller, Naciler, Aliler taşeron hamallar olmaktan kurtulmuş, Kel Mahmut'un (Mahmut Binici) müdürlük yaptığı Kötüler Mehlesi'nin aşağısındaki Yavuz Selim İlkokulu'nun yolunu tutmuşlardı.

Kaçakçılığın görkemli döneminde okula gitmeye tenezzül bi-

le etmeyen, ceplerinde Amerikan centleriyle dolaşan çocuklar artık hem hüznü hem de mutluydu. Mutluydular, çünkü artık babalarının mayınlı topraklarda öldürülme endişesi kalmamıştı:

- Artık kaçag bitti babo!..

Hüznüydüler, çünkü kaçakçılığın yarattığı zenginlikten uzaklaşmışlardı.

Çoğunun yüzünde şark çıbanının derin izler açtığı Kötüler'in çocukları, başka kentlerden gelen öğretmenlerin "hangi mahallede oturuyorsun, baban ne iş yapıyor?" sorularına yanıt vermeye utanıyorlardı.

Kötüler Mehlesi'nin kaçakçı çocukları...

Mahallenin büyükleri, artık "eski kaçakçılar" olarak anılıyordu. Sudan çıkmış balığa dönmüşlerdi. Hiçbirinin mesleği yoktu. El sanatlarından anlamazlardı. Bir dönem sınır boylarını aşmayı meslek edinen bu insanlar, uzun süre kaçakçılıktan biriktirdikleriyle geçinmeye çalışmıştı. Sonra kadınların kollarını süsleyen burma ve tahtalı bilezikler, ardından boyunlarındaki gerdanlıklar birer birer Mezat Pazarı'nı çevreleyen kuyumculara götürülmüştü.

Durumları pek iç açıcı değildi. Sülo Adulle, bazı çocuklarını yağlı boyacıya çıkar vermiş, onların getirdiği birkaç kuruşla yaşamını sürdürmeye çalışmıştı.

Oğullarından Hamido, Samsun, Maltepe sigaralarının karaborsa olduğu dönemde baba mesleği kaçakçılığı yürütmeye uğraşmıştı. Deneyimliydi... Az mı kardeşleri ve diğer çocuklarla sırtında kaçak elbiseleri polis kovalamacasında nefes nefese Kaçakçılar Pazarı'na koşturmuştu?.. Sülo Adulle ölmeden önce, Hamido'nun bu çabasını görüp söylenmişti:

- Bu Hamido büyük kaçagçı olacak yav!..

Hüseni Hasano'nun çocuklarından Memed de aynı yolu deniyordu. Ortaokul döneminde Köprübaşı'nda, Asfaltyol'daki Atlas ve Özen Sinemaları'nda karaborsa sigara satmaya başlamıştı. O da yılmamış, yaşam onu ister istemez babasının kaçakçılıkta yaşadığı korkuların içinde barınmaya mahkum etmişti.

"Urfa'nın Bijanları"

Kaçakçılar, 12 Eylül darbesinin sarsıntısını üzerlerinden atamamışlardı. Bir karton karaborsa sigaraya bile kuşkuyla bakıyorlardı. Endişelerini gidermeye çalışırken ekmek kavgasını sürdürmeye de çabalıyorlardı.

Yoksulluk, Kötüler Mehlesi'nde iplik ucuna bağlı bir yaşam kurmuştu. Damlarda kaçakçı kocalarının gelmesini gözleyen kadınlar, artık onların iş aramaktan dönüşünü bekliyordu.

1980'de kaçakçılığın durmasıyla birlikte göç almaya başlayan Kötüler Mehlesi, bir zamanlar çocukların oyun alanı olan dağlar ve tepeler inanılmaz bir hızla kapanıyor, briket yapılar bölgeyi bir ağ gibi sarmaya devam ediyordu.

Yoksulluk giderek artıyordu. Yöreye çok hızlı bir Arap ve Kürt göçü yaşanıyordu. Kötüler'in yerlileri giderek azınlıkta kalıyordu. Bölgeye göç edenler genellikle hayvancılık, seyyar satıcılık ve inşaat işçiliğiyle geçinen yoksullardı. Ancak bir süre sonra en azından meslekleri olan bu insanlar mahallenin en varlıklıları durumuna gelmeye başlıyordu.

1985'e gelindiğinde Kötüler'in yok olma süreci de tamamlanıyordu. Mahallenin az sayıda kalan yerlileri bir süre sonra çevreye göç edenlerle çelişkiye düşüyor, barınma zorluğu çekiyordu. Kötüler Mehlesi yoğun bir dejenerasyon yaşıyordu. Yalnızca adında yaşayan kötülük can buluyor, hırsızı, arsız, yankesicisi, edepsizi mahalleye yerleşiyordu.

Kötüler Mehlesi...

Hasano'nun memur olan oğlu Hüseyin, Tıfındır Tepesi'nde bir apartman dairesine taşınıyordu, diğer oğlu Ali ise Kötüler'den kopamıyordu. Orada çocuklarıyla birlikte yalnız kalmıştı.

Kötüler'in tüm yaşlı simaları, Hasano, Mıço Elike, Ümo Rıhanı, Sülo Adule, Ahmede Arap... Ve diğerleri... Artık hiç biri yoktu...

Onların hayatta kalan arkadaşları ise kaçakçılıkta direniyorlardı.

Yaşamları mayınlı arazilerde geçmiş, çoğu 8-9 çocuğunu kelle koltukta büyötmek için can pazarında ömür tüketmiş bu insanlar Kaçakçı Pazarı'nın yaşlı "dellal"ları olmuşlardı.

Her sabah burada en yaşlı dellal Cuma Akkuş'un 40 yıldır tekrarladiğı mezatın başlama duasını dinlerlerdi:

"Elhi imaaan... Ehli İslam şerifleri için... Allah rızası için fatiha... Yarabbi hayırları fethedesin, şerleri dehfedesin, münkir, münaşık, zalım şerinden emin edesin... Kefilsiz mal alıp satmayın, son parayı kesmeyin, harcı unutmayın. Hayırlı işler..."

Bu dua, Kaçakçı Çarşısı diye bilinen Sipahi Pazarı'nın İsoçu Pazarı girişinde her gün tekrarlanır, mezat öğlene kadar sürerdi. İnsanı 1800'li yıllara götüren çarşı, Gümrük Hanı'na gelen yolcuların barınması amacıyla 1565'te Diyarbakır Valisi Behram Paşa tarafından yaptırılmıştı. 1700'li yılların başında ahır olarak kullanılan, 18. yüzyılda ise restore edilerek halı pazarı işlevi alan çarşı, yalnızca kaçakçıların heyecanları ve ekmek kavgalarına değil, tarihe de tanıklık ediyordu. Gizemli bir havası vardı.

Duanın ardından ceketler, takım elbiseler, paltolar dellallık yapan eski kaçakçıların ellerinde Mezat Pazarı'nın tarihi sokaklarında, "Eyyı çeket, eyi elbise... Eyyı palto" diye dolaştırılıyor-du.

Delallar ceketleri eksper gibi inceler, kol uçlarına, yakalarına baktıktan sonra güneşe doğru tutar, kumaşın inceliş incelmediğini kontrol eder, sonra da işin erbabına götürürlerdi.

Çarşının en deneyimli esnafı da ceketi aynı yöntemle kontrol ettikten sonra fiyat biçerdi:

"Eyi mallı... 2 milyon söleee.."

Ceket dellalın elinde tüm esnafın önünden geçirilir, herkes fiyat söyler, açık artırma sürer giderdi:

- 2 milyon yüz bin...

- 2 milyon dört yüz bin...

Delallar sattıkları malların yüzde 5'ini komisyon alarak alır, geçimlerini bununla sağlarlardı.

Onlar, Suriye sınırından 50-60 kiloluk balyaları sırtlarında geçiren kaçakçı hamalları Kör Hamme, Polatkalesi Hasan, Ahmede Arap, Gavur Abdo'nun arkadaşlarıydı...

Onların biraz daha varlıklı olanları da köhne dükkanlarında, dünya markalarından habersizlikleriyle "temiz eskiler" diye becerikli terzilerin ellerinden çıkmış Avrupa malı giysileri satarak bir geleneği de yaşıyorlardı.

Onlar da önceleri 7-8 ceket üst üste giyer, ellerinde de birkaç takım elbise bulundururlardı. Tüm işleri Aşağı Çarşı'da durup Yıldız Meydanı'ndan inen yabancıları kollamaktı. Gördükleri ilk yabancıya hızla yaklaşıp, mal satmaya çalışırlardı:

"Kaçağ ceket var... Eyyı elbise var..."

Bazen Kazancı Pazarı'nın meydanında çınar ağaçlarına çaktıkları çivileri askı olarak kullanıyorlardı. O yüzden buraları çoğu kez "çınaraltı konfeksiyon" olarak adlandırılıyordu. Vitrinleri yoktu, modayı bilmezlerdi. Ama onlar "Urfa'nın Bijanlarıydı..."

Çok sonraları Kaçakçı Pazarı olarak adlandırılan Sipahi Pazarı ile Halıcılar Pazarı'nın tarihi sokaklarını mekan tutmuşlardı. Yavaş yavaş çoğunda halı satılan dükkanları kaçak eşya ile doldurmuşlardı. Bir dönem yoksulların, sonraları sosyetenin en çok uğradığı Sipahi Pazarı'ndaki 10 dükkanda, yurda önce kaçak, 1980'lerin sonlarından itibaren ise ithal edilerek sokulan takım elbise, ceket, pantolon, kaban, yelek, paltolar satıyorlardı. Ankara'nın ünlü politikacılarından, Yeşilçam'ın "artis"lerine, işadamlarından, Babiali mensuplarına kadar her kesimden insanlar Urfa'ya geldiklerinde Kaçakçı Pazarı'na uğramadan edemiyorlardı.

Çarşıda 10 yıldır giyecek satanlardan Abdullah Azmi Eroğlu'nun Suriye'den getirttiği giysilerin çoğu Wico/Gino Di Roma, J Model, Longbein, Woo/Coshmere, Boss etiketini taşıyordu. 1996'da ceketleri 1.5-3, paltoları da 3-5 milyon lira arasında satıyordu. "Herkes gelip alıyor. Meraklısı çoh bunların" dediği

giysileri "temiz eskiler" diye tanımlıyordu.

Azmi Eroğlu da, delalların elinden aldığı giysileri teker teker kontrol ediyordu. Çok yıpranmışsa vazgeçiyordu. Pantolonların arka kısmını, Sipahi Pazarı'nın tarihi tavanını delip geçen ışığa tutuyor, incelip incelmediğini anlıyordu:

"Yoh ağey... Bu pantol işe yaramaz" diyordu...

Kafasını, "Heee" dercesine sallayınca beğendiği ceketin fiyatı "100 bin lira" artıyordu. Bu işlemi her gün birçok kez tekrar ediyordu. Gözüne kestirdiği giysileri mezattan alıp dükkana asıyordu.

Babasının bu işi 50 yıldır yaptığını, ondan kendisinin devraldığını belirten Kadir Çılpan ise çarşıda "Kadir Koleksın" diye anılıyordu.

Onun da 1996'da 1 ile 3 milyon lira arasındaki fiyatla sattığı kaliteli ceketlerin astarlarında "Top Aochen, Brungsberg, Formtren, Cehec Mate, Hervis, Studio Colleti, Mellow Dathing, Septieme, Sucuhlz, Lambscoll, Original English" etiketleri bulunuyordu.

Kaçakçı Pazarı'nın "dellal"larından Osman Doğrudağ, 50 yıldır bu çarşıda çalışıyordu. 80 yılı aşkın süredir mezat kurulan çarşıda, "Önceleri gramafon, halı gezdirirdim. Sonraları ise kaçak ceket, pantolon, elbise satmaya başladım" diyordu.

Naftalin kokulu yaşamlar

Kaçakçı Pazarı'nın kasvetli koridorlarında eski kaçak elbiseleri andıran naftalin kokulu insanlar da yaşırdı. Sınır boylarında kaçak yaşamış, at sırtında ömür tüketmiş, namlu ucunda ekmeklerine secde etmiş insanlar... Koca bir ömrü korkunun esiri ederek, belirsiz geleceklerinin bulanık düşlerinde, çoluk çocuklarına derme çatma bir yaşam kurmaya çabalarken ayakta zor duran bedenlerine umudu destek etmişlerdi... Kör topal yürümeye çalışırken yaşamın peşi sıra, Azrail'den borç almışlardı günlerini!..

Taksit taksit tüketiyorlardı ömürlerini... Ciğerlerini tüketmiş kaçak tütünler, parmaklarında kahverengi lekeler bırakmıştı... Bu lekeli parmaklarla asılıyorlardı yaşamın bir ucuna...

Harran ve Mezopotamya kokulu sararmış fotoğraflarda, bilinmeyene efkarla, hüznle bakan portreleri andırıyorlardı... Dramları, trajedileri, acıları anlatan şiirlerin kafiyesiz satırları gibiydiler...

Uçsuz bucaksız ovalarda, "Pilpilan"lara, (kelebek), "Panpan Pişşo"lara (Dikenli çiçek meyvesi) yoldaş olurdu yalnızlıkları...

Ramazan Alica da onlardan biriydi...

40 yıldan fazla süredir dellallık yapıyordu. Eski kaçakçılardı... Yıllarca at sırtında mayınlı arazilerden kaçak eşya geçir-mişti. Üzerinde Avrupa malı yıpranmış bir ceket, elinde doksan dokuzluk kehribar tespihiyle geçmişten donmuş bir fotoğraf ka-resi gibiydi...

Önceleri, "Karavanı puşu, Cebelye zıbını, Gabardin kumaş, Acem şalı" taşıdığını söylüyordu. Sonraları giysi getirmiş Suriye'den... Ardından "dellallığa" başlamıştı.

O da her sabah eline aldığı bir ceket ya da takım elbiseyi, çarşındaki dükkanlar arasında "Bir milyon beş yüz elli... Beş yüz altmış... yetmiş... seksen... saaattımm!" diye bağırarak dolaştırıyordu.

Ara sıra Birhe'nin Kahvesi'nde nefes almak için kürsüye çömeliyor, şalvarından çıkardığı gümüş tabakasından Muş tütününü avuçlayıp, Şam kağıdının ortasına bırakıyordu... Sigarayı, kaçakçı balyalarını saran tellerin derin izlerinin bulunduğu parmaklarının arasında yuvarlıyor, diliyle yapıştırıyordu...

Gözlerinin önünden yıpranmış, siyah beyaz bir filmin kareleri geçiyordu... Sabahın köründe anası uyandırırdu. Tan yeri ağarırken:

- Kalh Ramazan, kaçığa gidecahsan... Arhadaşları bekli...

Bacısı bir bakır tasta su dökerdi eline... Saç ekmeğine Urfa peyniri... Kaçak demli bir çay...

Atını ahırdan çıkarır, eğerini yerleştirir, Umman tabancasını beline sokar, kapının önünde diğer hamallarla buluşurdu... Sonra ver elini sınır...

Korkuyu yoldaş ederdi kendine. Sırtındaki küçük heybede kuru ekmeği, ezik birkaç domates ve peynir... Ve umut...

Ekmek için, barut kokusunun sindiği ekmek için...

Kahvecinin tokuşturduğu fincan sesiyle kendine gelmişti. Kahveci adaşıydı. Mırra dolu fincanı her uzattığında dörtlükler mırıldanırdı:

"Kahve-yı ruy-ı siyahın nef'i vardır bedene... Lanet gelsin tütün ile tömbekiği icad edene (Siyah yüzlü kahvemin vücuda yararı vardır. Tütün ile tömbekiği icad edene lanet gelsin.)"

Sigarası sağ elinin parmakları arasına sıkışmıştı yaşlı kaçakçının. Aynı eliyle mırra fincanına uzandı. Katran misali mırra kararmış dişlerinin arasında akıp gitti. Dili, iki dudağının arasında bir sağa bir sola gidip geldi. O, sigarasından bir nefes çekerken, kahveci fincanı yeniden doldurdu. Kehribar tespihi diğer elinde tur atarken, mırra fincanı yeniden dudağındaydı. İçti, cebinden birkaç bozuk parayı kahveciye uzatırken her zamanki sözleri çıktı ağzından:

- Ölüye rehmet kırve...

Sigarasının izmaritini yere attıktan sonra, kürsüdeki ceketleri eline alıp işine koyulmuştu... O, dile kolay Suriye sınırında ekmeğe uğruna 50 yıl yüreği ağzında yaşamıştı. Yoksulluk belini bükmüş, çektiği o kadar çileye değmemişti. Yine yoksuldu, yine ekmeğe muhtaçtı. Ağarmış saçları, bükülmüş beli, çökmüş vücudunu taşıyamayan bacakları dramını yansıtıyordu. O, Kaçakçı Pazarı'nda bir kaçak sigarının dumanı gibi kah görünüyor, kah kayboluyordu. Köhnemiş çarşıda az sonra, diğer delalların ortasında sadece sesi duyuluyordu:

- Bir milyon beş yüz yetmiş...

Halil Alkanat da çarşının 50 yıllık müdavimlerindendi. "Kaçakçılığın ezvahını (çilesini) çok çektik" diyordu.

Anlatımına göre kaçak giysilerin satışı 1940'lı yıllarda yasaklanmıştı. Astarı ipek olduğu için o dönemlerde giysilerden gümrük vergisi alınıyormuş. Tüccarlar bu yüzden az kazanıyormuş giysi ithalatından.

Bu nedenle gümrük kapılarından çok, mayınlı arazilerden, canlarını tehlikeye atarak giysi getirmelerinin daha kârlı olduğunu söylüyordu:

"O dönemde Halep'te Hansabun'da, Yahudi ve Ermeni tüccarlar bunları ucuza toplarmış. Bize de balyalar içinde tane ile satarlardı. Eyyı mallar çıhardı... İnsan kıymazdı ki bâhmaya!.. Ama çarşının eski canlılığı kalmadı... Şimdi İran üzerinden ya da gemilerle getiriler."

Eski kaçakçılar dellal olmuş çeket gezdiriyor... Sipahi pazarı esnafı bir eksper gibi inceliyor...

Sülo kalksa da görse!..

Kötüler'in kaçakçıları ikiye bölünmüştü... Eski sırt hamalları Sipahi Pazarı'nda dellallık yapıyordu. Kimileri de kahvehanelerde anılarını anlatıyordu.

Hasano son günlerinde, bu pazarda, Hacı Bırhe'nin ya da Fak'ın kahvehanesinde eski kaçakçılarla, arkadaşlarıyla zaman geçirmemiş miydi?

Torunu Memed okuldan artan zamanlarında bir dönem kaçak eşya taşıdığı bu çarşıda, Hacı Bırhe'nin kahvesinde müşterilere su dağıtmıştı. Bazen dedesiyle ilgili anıları heyecanla dinlemişti...

Ya diğerleri... Her biri tarihe karışan, Hasano'nun, Mıço Elike'nin, Sülo Adulle'nin çocukları...

2000 yılına gelindiğinde onların çocukları ve torunları yaşam savaşındaydı. Ancak hiçbir şey eskisi gibi değildi... Kimine kötülük devam ediyordu... Kimi ise "yasallaşan kaçakçılığın" zenginliğini yaşıyordu...

Hasano'nun küçük oğlu Miçe, baba mesleğini İstanbul'da sürdürüyordu. Aksaray'ı mekan tutmuş, piyasaya kaçak sigara veriyordu... Kötülüğün, yasadışılığın merkezindeydi artık...

Kötüler'in Miçe!..

Yaşam onu, Eyübbiye'nin çardaklı en görkemli konağından, Aksaray'da derme çatma bir evde zor bir yaşama sürüklemişti. 4 çocuğundan birine babasının adını koymuştu. Ama ona kimse Hasan demiyordu... Herkes "Hasano" diye sesleniyordu. Babasının verdiği sermayeyle açtığı Kapaklı Pasajı'ndaki iki dükkanı batırmasaydı bu hale gelir miydi?..

Kaçakçı Hasano'nun küçük oğlu Miçe...

Direniyordu. Babasının şatafatlı günlerine özeniyordu. Kaçağı terk etmiyordu. İstanbul'un göbeğinde "Hasano" olmaya çalışıyordu. Babasının fotoğraflarına bakıyor, anılarıyla yaşıyordu...

Mıço Elike'nin çocukları da İstanbul'daydı. Görkemli bir kaçakçının çocuklarının durumları hiç de iç açıcı değildi. Kötüler'-

de babalarının yarattığı zenginlik içinde büyüyen Arif, Halil, Ramazan ve diğerleri yaşamlarını esnafılık yaparak güçlkle sürdürüyorlardı. Kader onlara kötülük yapmaya devam ediyordu... Onlar da Eyübbiye’de, Hasano’nun evinin hemen bitişiğinde babaları Mıço Elike’nin davetlere, sazlı-sözlü eğlencelere mekan olan çardaklı evinden, İstanbul’un Şehremini’nde daracık konutlara sığınmış, yaşamak için çırpınıyorlardı.

Sülo Adule’nin çocukları ise şanslıydı. Kötüler’den diğer çocuklarla birlikte Sipahi Pazarı’na kaçak elbise taşıyan Aziz ve Hamido, Turgut Özal’ın yarattığı ortamla 1988’den itibaren kaçakçılıktan ithalatçılığa yükselmişlerdi. Onlar Kaçakçı Pazarı için eski elbiseler ithal etmiyorlardı. Kaçakçılığın çapını çok büyütmuşlerdi. Lüks apartman dairelerinde oturuyorlardı, Urfa’nın kaçak ve ithal eşya satılan Kapaklı Pasajı ile büyük kentlerde dükkanlar almışlardı.

Devletin ekmeğe ferman istediği yıllarda, nice canlar, birkaç kilo kaçak çay uğruna jandarma mermisine hedef olurken, eski kaçakçıların çocukları Turgut Özal’ın yasalaştırdığı ve adına ithalat dediği kaçakçılıkla bellerinde ruhsatlı tabancalarla dolaşıyorlardı...

Yasallaşan kötülük bu muydu?..

Babasının Suriye’den getirdiği elbiseleri Kaçakçı Pazarı’na taşıyan, sokaklarda kaçak sigara kağıdı ve sigara satan Hamido, Kötüler’den yansıyan ilginç bir portreydi. Urfa’nın kaçak eşya satılan ilk çarşısı olan Kapaklı Pasajı’ndaki dükkanında koltuğuna kurulmuş, Dubai’den gelen telefonlara yanıt vermeye çalışıyordu. Artık o, sırtında Mezat’a birkaç takım elbiseyi götürürken korkudan titreyen Hamido değildi...

Üzerinde lüks mağazalardan alınmış takım elbise vardı. Elinde en kaliteli cep telefonu. Lüks arabalara biniyordu. Romanya, Özbekistan, Azerbaycan ve Rusya’dan gelen tüccarlara Dubai’den getirttiği malları satıyordu. Dünya onun için tersine dönmüştü. Kardeşleri de onunla birlikte kalkınmış, İzmir’de mağaz-

zalar açmış, İstanbul'da Doğubank Çarşısı'na TIR'larla mal göndermeye başlamışlardı.

Artık İstanbul'da vapurlarda satılan küçük radyoların, el fenerlerinin kutularının üzerinde Hamido'nun Kapaklı Pasajı'ndaki dükkanının adresi yazıyordu. Artık bir dönem sadece dokunabildiği Avrupa malı oyuncaklarla onun çocukları oynuyordu. Ölmeden önce kaçak tütüne mahrum kalan babası Sülo Abdulle onu görse ne derdi?.. Mayınlı arazilerde geçirdiği saatlere lanet etmez miydi?

Hamido'nun ortağı Mehmet Kurt da eski bir kaçakçıydı. Ona "Hamme Kurt" diyorlardı. Hamido'yla geçmişteki kaçakçılığı konuşurken eskilere gitmişti... 1973 yılının bir yaz gününde Urfa'nın Sarı Mağara mevkiinde aracının önü jandarma tarafından kesildiğinde kalbi duracak gibi olmuştu. Aracında 2 kilo Seylan çayı ele geçirilmiş, o dönem Urfa 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce 2 yıl hapis cezasıyla yargılanmıştı.

Eskinin kaçakçılarındandı... 20 yıl boyunca Beyrut Serbest Bölgesi'nden Suriye'ye getirilen malları, geceleri 70'er kiloluk balyalar halinde sınırdan geçirmiş, 10 kilometreyi yaya yürümüş, sonra malları ciplerle Urfa'ya ulaştırmıştı.

1990'lı yılların büyük ithalatçılarından Hamme Kurt, Kapaklı Pasajı'ndaki dükkanında otururken üzerinde askeri parkelerle, yırtık botlar yoktu. Takım elbiseli, tıraşlıydı. Kaçakçılıktan ithalatçılığa geçişini şöyle anlatıyordu:

"Hepimiz kaçakçıydık kardaş... Allah Özal'dan razı olsun... Bu ithalatı icat etti de kurtulduğ... Eskiden Suriye'den mal getirirdik... Bir gün Hong Kong'da bir zamanlar kaçak mal aldığım Suriyeli bir tüccarla karşılaştık adam şaşırmıştı. Gördüm ki kendisi bizim eski durumumuza düşmüş... Hong Kong'dan memleketine mal götürmeğe gelmiş... Bah şu Allah'ın işine?.. Neydik ne oldik?.. Çok şükür polisten kaçtığımız günler geride kaldı... Şimdi de aynı işi yapıyık ama bunun adı eskiden kaçakçılıktı... Şimdi devlete vergi verdiğimiz için artık kaçakçı değil, itibar edilen işadamı, ithalatçı oldik!.."

1970'ten itibaren Kapaklı Pasajı'nda dükkan işleten Mehmet Dörtkardeş çok daha çarpıcı bilgiler veriyordu. 1984'e kadar Suriye'den kaçakçıların ya da Avrupa'dan işçilerin getirdiği teypleri, fincan takımlarını, züccaciye ve tuhafîye ürünlerini satan Dörtkardeş, 1988'de ithalatın başlamasıyla birlikte hemen belge çıkartarak Tayvan'dan su ve çay termosları getirtmiş. Dörtkardeş, kaçakçılıktan ithalatçılığa dönüşümü şöyle açıklıyordu:

"Korku ile yaşıyorduk eskiden... Ancak ithalatçılığ önümüzü açmıştı. Artık öyle asker, polis korhusu yohtu. Paramızı cebime koyup gidiyorduk. Dubai'ye, Hong Kong'a, Singapur'a, Endonezya'ya, Çin'e, Suudi Arabistan'a, Birleşik Arap Emirlikleri'ne... Mal bağlantısı yapmağa başladık. Akreditif açıldıktan sonra TIR'larla mal taşıyorduk. Artık bir TIR, bazen 100 TIR mal getiriyorduk!.."

Kaçakçılık 1980'e kadar ne kadar görkemliyse, ithalat işi de 1988'den itibaren o kadar büyüktü. Kapaklı Pasajı'nın yanında başka iş hanları da açılmıştı. Halep Çarşısı, Bağdat Çarşısı, Japon Pasajı...

Kötülerin kaçakçı mağaralarından ithalatçı pasajlarına!..

1990'ların sonuna kadar ithal eşya satılan pasajlardaki 3 bin dükkanda en az 15 bin insan ekmek yiyordu. Bu çarşılarda 150 kadar hamal ve bin kadar ayakçı da geçimini sağlıyordu. İstanbul'da Doğubank piyasasını da ele geçiren Urfa'nın eski kaçakçı, yeni ithalatçıları aylık 10 milyon dolarlık bir piyasaya hükmediyorlardı...

10 lira için canlarını hiçe sayan kaçakçıların çocukları!..

Mayınlı tarlalarda parçalanan kaçakçı hamallarının evlatları!..

Suriye'nin Halep'inden başka şehir görmeyen kaçakçıların çocukları!..

Bir ayakları Çin'de, bir ayakları Dubai'de... Dünya artık onlara dar geliyordu. Korkuları yoktu, lüks yaşıyor, trilyonlar kazanıyorlardı.

Kötüler'i kafalarından silmişlerdi. Babalarının sefil bir ya-

şanı sürdüğü evleri, yalnızca anıları için ayakta tutuyorlardı. Bazen orada toplanıyor, eski günlere gidiyor, bakır bir leğende salçalı suyun, kuru soğanla karıştırıldığı "ekmek aşısı"nı yiyorlardı. Çocukluklarının yoksul yemeğiydi ekmek aşısı... Hele kaçakçılığın bitmeye yüz tuttuğu dönemlerde... Hele bir parça kuru ekmeğe muhtaç olunan günlerde... Ekmek aşısı soğuk kış gecelerinde bir kurtuluş olurdu.

Filmler canlanıyordu gözlerinin önünde. Kötü adamın kim olacağını tartışmıyorlardı artık. Erol Taş, Bilal İnci kim olacaktı?.. Onlar artık Hulusi Kentmen rollerindeydiler... Zengin konakların güçlü işadamları!..

Kimi Romanya'da, Ukrayna'da dost edinmişti. Beyaz tenli, mavi gözlü sevgilileri vardı. İstanbul'un lüks semtlerinde ev tutmuşlardı onlar için... Siyah beyaz filmlerinin kötü adamı değil, lerdi artık. Hep başrolleri oynuyorlardı!..

Eski kaçakçı Hamme Kurt, artık ithalatçı (solda), Kötülerin Hamido'suna babası Sülo Adule "eyyi kaçahçı olacak" demişti... İthalatçı oldu... Artık Köprübaşı'nda sigara satmıyor...

Kötü kimdi?...

Bu sorunun yanıtını ise tüm bunlar yaşanırken Kötüler'de yetişmiş bir küçük çocuk aramaya devam ediyordu... Yıl 2002'nin sonlarına gelmişti... Babasının, "Avukat mı olacağsan, eşşegoğ-lueşşek" diye zaman zaman azarladığı, çok soru sormakla eleştirdiği Hüseni Hasano'nun oğlu Memed...

Derin düşüncelere dalıyordu garip yaşamında... Babasının sofrada bölüştürdüğü lahmacunları yufka ekmeğine sararak yiyen, defterini kitabını naylon torbalara sığdıran, salça sürülmüş ekmeğini kitaplar arasında okula götüren, "Cızlave" ayakkabısıyla geçit vermez kayalıkları adımlayan Memed...

Babasına en çok kendisini birileriyle tanıştırtırken kızardı... Hüseni Hasano tüm çocuklarına olduğu gibi onu da birine tanıştırtırken, "Köleydir"derdi... İçinden isyan ederdi ama bir şey söyleyemezdi... Zaten o mahallede kötülüğün damgasında köle olmamışlar mıydı?... Aslında bu tanıştırma yöntemi, karşıdakine saygı göstergesiydi, Urfa'da birçok baba yapardı bunu... Bazıları işi ileri götürür, saygıyı abartırken, çocuklarına saygısızlık ederdi:

"Köleydir, iti ola!..."

Memed, 8 kardeşinin aksine, "Kötüler Mehleli" olmanın üzerindeki perdeyi aralamaya kararlıydı. Kader, onu bu yöne sürük-lüyordu. Ortaokul sıralarında kağıttan yaptığı kameralarla uzak-tan Kötüler'i izlerken bu perdeyi ısrarla aralamaya çabalıyordu. Kimse onun, "neden kötüler" sorusuna yanıt veremiyordu...

Mahallenin çamurlu sokaklarından, Ceyhan'ın pamuk tarlala-rına... Birhe'nin kahvehanesinde eski kaçakçılara su dağıtmak-tan, kaçak sigara kağıdı sattığı Aşağı Çarşı'ya...

Urfa PTT'sinin asker mektuplarının yazıldığı salonundan, Özen Sineması'nda sigara sattığı "5 dakika ara"lara uzanan ya-şamında sorgulamaya hep devam etmişti.

Okulların duvar gazetelerine yansıyan yazılarından ve kaçak-çı mahallesinde başlayan yaşamından kitaplar oluşturduğunda

birçok gerçeğin farkına varmıştı... O, kitaplarını tam 25 yıl aradan sonra, bir dönem kaçak sigara sattığı Özen Sineması'nda imzaladığında Kötüler'in gerçeğini de anlamıştı...

Kötüler'in Memed!..

Ayağında pul izleri bırakan "lastik cankurtaran"ları, "Cızla-ve"leri çoktan atmıştı. Sırtını Kaçakçı Pazarı'nın yanı başındaki Gümrük Hanı'nın asırlık çınarına dayadığında, elinde çok şeyleri araladığı kalemi ve üzerinde takım elbisesi vardı. Geçmişe gidiyordu bir bardak kaçak çayın buharıyla...

Çocukluğuna... Mezat yorgunluğunu Gümrük Hanı'nda, Meçek Hanı'nda Yahudi Hanı'nda iskambil oynayarak atmaya çalışan babasını az mı aramıştı?..

Kaçakçı sohbetlerini dinlediği Gümrük Hanı'nda babasının ısmarladığı "Şekerli Kehke"leri (simit),"Atom Gazozları"nı öz-lüyordu... Kötüler'deki garip evde beslenen kuzularına "Bersim"i (yonca) hep o alıp götürüyordu. Babası "aşlık" (yemeklik sebze) aldığında hamalın eşeğinin üzerine kendisi oturtuluyordu... Ramazan aylarında Kötüler'den kent merkezindeki tek somun fırınına o gönderiliyordu...

Kardeşleriyle Şeker Bayramı'ndan kalan güneşte kurumuş, yamulmuş kahverengi kunduralarını, küçük bebeklerinin "Çapıt legeni"nde ıslatarak heyecan ve hüznle Kurban Bayramı'na hazırladıklarını anımsıyordu...

Mavi gözlü dedesi "Demirci Nuri"nin ta Adana'dan getirdiği rengarenk küçük plastik kamyonlarla çamurlar içinde bocaladıklarını düşünüyordu...

Gümrük Hanı'nda, hamalların "Dama", tavla sesleri arasında bunları anımsarken, "Mide dohtoruuu"diye bağırarak "Biyambalı" (Meyan kökü şerbeti) satan kamburlaşmış garibi, kehribar tespihleri inceleyen ak sakallı yaşlı bir adamı izliyordu...

Gümrük Hanı'ndan Sipahı Pazarı kapısına yönelen simalar hiç de yabancı gelmiyordu ona... 25 yıl önce Kaçakçı Pazarı'nda

ceket, palto, elbise gezdiren delallar, kaçakçı kahvelerinin yaşlı ocakçıları değil miydi onlar?...

Kaçak çayı yudumladığında en çok da Kötüler'in kökeniyle ilgili gerçekleri düşünüyordu. Bir hesaplaşma içindeydi... Kim-senin bilmediği, farkına varmadığı, varmak istemediği, sorgula-madığı gerçeklerin hesaplaşması...

"Kötü" damgasını bir tek onun bedeni mi yemişti?... O mu yalnızca acısını çekmişti, kötülükle damgalanan bir mahalle-nin?..

"Ben kötü degilem!..."

Memed, Gümrük Hanı'nda, mahallesine kara bir leke gibi ya-pışan kötülüğün seceresini arıyordu. Kahveci, kaçak çayın üze-rine bir fincan mırta uzatmıştı ona... Kötülük tadında, kılıç ko-kusunda bir mırta!.. Boğazından içeri süzülen kahvenin özü, yü-züne acımtırak bir burukluk vermişti...

Ve eski bir kaçakçı gelip yanına oturmuştu. Yanık tenli, saç-ları ağarmış, avurtları çökmüş, sırtında yırtık yeleği, üzerinde es-kimiş şalvarı ve ökçesine bastığı ayakkabısıyla gelmişti... Kehri-bar tespihi yine elindeydi. Püskülü sararmış, ipi iyice incelmış... Taneleri erimiş tespihler... Nice öfkeler, nice çileler, nice ızdırap-larla ezilen kehribar parçaları... Ne efkaları yolcu etmişti o tespihle!..

Hiçbir şey söylememişti. Sanki yüzyıllar öncesinden gelmiş-ti!.. Usulce kürsüye oturmuş, şalvarının cebinden çıkardığı tütün tabakasını masaya bırakmış, çakmağının yanıp yanmadığını kontrol etmişti.

Kürsüye çömelen beden, Gümrük Hanı'nın sıradan bir insa-nının bedeni değildi. 80 yaşındaki o bedende ezilmişlik vardı, çile vardı... Gözyaşı, açlık , öfke, yalnızlık vardı...

Tanıdık bir simaydı... Gözlerinin parlaklığından, bakışların-daki keskinlikten eser kalmamıştı. Yaşlılık yumuşak bir ten ya-

ratmıştı yüz hatlarında... Saçı sakalı uzamış, yorgunluk tüm yaşamını ezip geçmişti. 1996'da 50 yıllık bir kaçakçıyken, Birhe'nin Kahvesi'nde tarihin derinliğinden süzülüp gelmiş bir eski fotoğraf gibi duran Hasano'nun, Miço Elike'nin arkadaşı Ramazan Alican, davranışlarını hiç değiştirmemişti.

Bir kaçak çay konuldu önüne... Buharı ak sakallarını yalayıp geçti... Sonra eli tabakasına gitti. Altın rengi tütünün üzerinde duran kaçak sigara kağıdından birini usulce alıp sol baş ve işaret parmağının arasına yerleştirdi. Sağ elinin üç parmağıyla tütünden küçük bir pençe alıp kağıdın ortasına koydu... Sonra her iki elinin baş ve işaret parmaklarının arasında yuvarlayıp durdu... Yusuvarlak olana kadar...

Yanına bir Yusufututan kuşu kondu. Gümrük Hanı'nın ortasındaki dereden su içen kuş, toprak zemini gagasıyla eşiyor, yiyecek bir şeyler arıyordu.

Sigarayı iki elinin parmaklarıyla dudağına götürdü yaşlı adam. Kağıdın ucunu diliyle ıslattı, sonra da küçük parçalar koparıp yere tükürdü. Yusufututan kuşu o parçalara birer gaga vurduktan sonra havalandı... Urfa'da, gri-kahverengi, özel ötüşü ve ağır hareketleriyle tarunan bir kumruydur Yusufututan... Kelaynaklar gibi onların da nesli tükenmekteydi.

Söylenceye göre, Hz. Yusuf, kardeşleri tarafından kuyuya atıldıktan sonra bir kuş, onu kurtarmak için "Yusuf'u tutun" diye ötmüştü!..

Yaşlı adam kuşu izlerken bunları düşünmüştü. Karşısındaki genci kötülüğün sarmaladığı ızdıraptan kurtarmak ister gibiydi... Yusufututan sessizliğindeydi... Sigarası hazır. Çakmağını ta 25 yıl önce Suriye'den getirmişti. Tokmaklı bir çakmak... Küçük bir haznesi vardı. İçinde pamuk ve ucundan sarkan bir ip... Küçük hazneye benzin koyardı. Tokmağını kaldırır, baş parmağıyla taşı çevirir çakmağı yakardı. Kaçak tütünle kalınca sardığı sigaradan yükselen duman, Yusufututanın konduğu Gümrük Hanı'nın kuş takalarına kadar uzandı...

O da Kötüler Mehlesi'nde doğmuştu... 80 yıllık yaşamında "Kötüler" sözü onu da çok yaralamıştı... "Ben kötü degilem..." diyordu...

Kötüler'in arkasında Hz. Eyüb'ün çile çektiği öne sürülen sabır mağarası vardı... Yanında şifalı olduğu söylenen kuyu, Hz. Eyüp'le bağdaştırılıyordu. Eyüb'ün yaralarından bu kuyunun suyunu kullanarak kurtulduğu rivayet ediliyordu. Cüzzam ve benzeri hastalıklara yakalananlar da buradaki hamamlarda tedavi ediliyordu.

Kimi rivayetlere göre "kötü hastalıklar"ın tedavi edildiği bölge olduğu için orası "Kötüler Mehlesi" diye adlandırılıyordu. Bir söylenceye göre Eyyüb'ün yaşadığı bölge "Gut" olarak nitelenen bataklık ve sazlıktı... Burada yaşayanlara bu yüzden "Guti" deniliyordu...

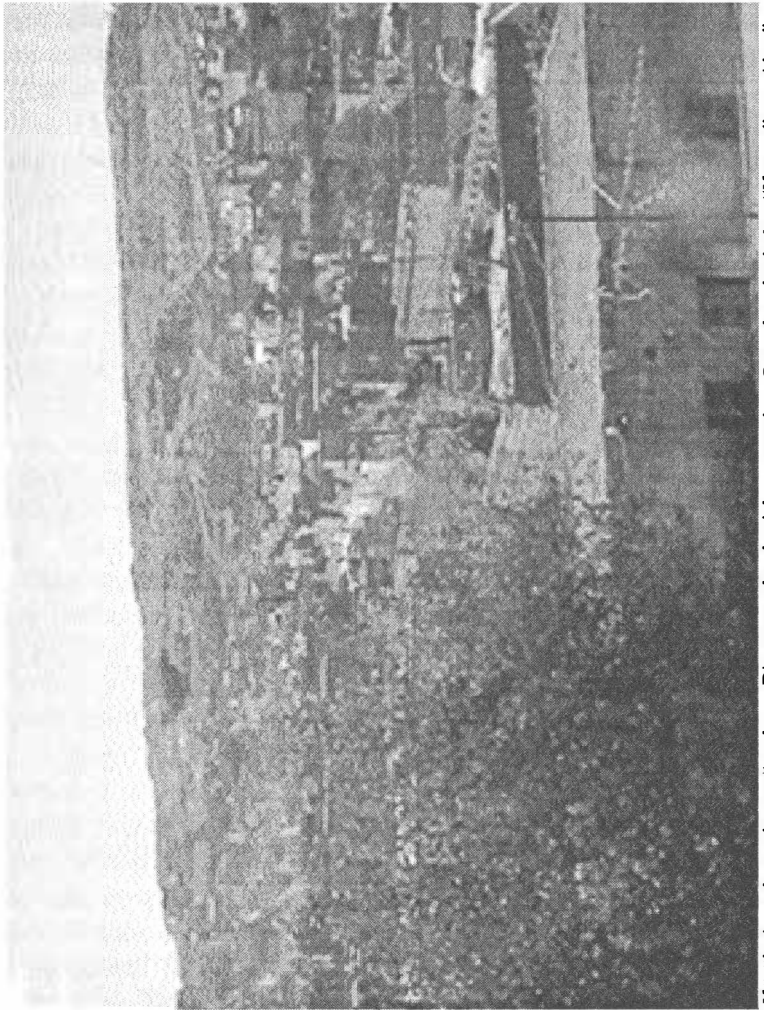
Eski kaçakçı Ramazan bu söylenceleri usulce dinlemişti. Ara sıra başını sallıyor, kimi zaman onaylar gibi yapıyor, sonra da şaşkınlığını dışa vuruyordu. Kötüler adının kökeninin merak edildiğini biliyordu. Kötüler'in adının dayandırıldığı diğer bilgiler sıralandığında ona çarpıcı geliyordu...

Kürtlerin kökenleri üzerine hazırlanan tezlerde de bazı bilgilere rastlanıyordu. Gute ve Önyasya kavimler tezine göre Kafkasya'nın kuzeyinden Önyasya'ya inmiş ve burada Sümerleri yenilgiye uğratarak 125 yıl hüküm sürmüş güçlü bir kuzey (Asya) kavmi vardı... Dicle Nehri ile Urmiye Gölü arasında kalan alanda ayrı ayrı boylar halinde yaşayan, çevresindeki Akad ve Elam Devletleri'nin hücumlarına uğrayan kavim, M.Ö. 23. yüzyılın sonunda saldırgan kavimlere karşı çetin mücadeleler vermiş, 70 boyu bir araya getirerek bir devlet kurmuştu. Halkı "dağlı ejderha" olarak adlandırılan bu devletin başkenti şimdiki adı Kerkük olan Arrahpa şehriydi. Güney Mezopotamya'da geniş bir alana yayılmışlardı. Bu devlette 21 kral hüküm sürmüştü. 15 sene tahtta kalan Kral Yarlagab onlardan biriydi.

Mezopotamya'da önemli uygarlıklar kuran ve hükümdarlı-

ğın babadan oğula geçtiği bir yönetim süren Akad, Sümer ve Elam devletlerinin aksine halk hakimiyetinin egemen olduğu, demokratik seçimlerle hükümdarın belirlendiği bu devlet, Mezopotamya'yı yakıp yıkmasına karşın Uruk Kralı Utu Hegal'e yenilerek M.Ö 2118 yılında ortadan kaldırılıyordu. Çeşitli kaynaklara göre Huri dili ve çivi yazısını kullanan Gutiler aşiret ve devlet federasyonları oluşturmuşlardır.

Kaçakçı Ramazan anlatılanlardan bir şeyler anımsamaya çalışıyordu...

Kötlülerin arkasında mağaralar... Bir zamanlar keşişler yaşırdı... Sonraları kadınlar "Kırme"ye giderdi...

*Kirvem, burada görünmüyor uzun koyaklar
Yine o dağların ardı yar
Ama vuslat bir uzak diyar
Dağlar dağıldı, kentler yenildi diyorlar...
Böyle gezip giderken uzun zamanlar
Kimleri unuttuk kimler kalanlar?*

Yılmaz Odabaşı

"Ben soyluyam!.."

Kendisi de Kötüler Mehlesi'nde yaşayan ve gazelhanların usta diye nitelediği Tenekeci Mahmut, Urfalı sanatçı Mehmet Özbek'le konuyu tartışırken, 4 bin yıl öncesinden günümüze yansıyan ve nasıl bu kadar canlı tutulabilen Kötüler isminin kökenini de aktarmamış mıydı:

"Yok ağam ele değil... Aslı 'Gutiler Mahallesi'dir. Eskilerden işitmiştim. Esasen ağam, Urfa'nın en eski halkı zaten bu Gutiler'miş... Ama bunu bilen kim?.. Bu kavim öyle büyükmüş ki, hatta bu Gerger boyu, Zengi boyu, ve daha birçok Türk boyu hep bu Guti kavminin boylarıymış!"

Gazelhan Tenekeci Mahmut'u doğrulayan bilgiler Büyük Larousse'de yansımıştı:

"Günümüzde böyle bir halk yoktur ama adı Mezopotamya'nın kuzeydoğusunda dağlarda yaşamaktadır!.."

Kaçakçı Ramazan son anlatılanları duyduğunda heyecanlanmış, çökmüş avurtlarının arasında belli belirsiz görünen gözleri iyice açılmış, kaçak çayından bir yudum aldıktan sonra kısık sesiyle heyecanla mırıldanmıştı:

"Demağ ki biz kötü degılıh ağey!.. Degılıh!.. Biz soyluyih!.. Biz Guttülerden geliyih!.. Eskiler biye de öyle anlatıydi!.."

Kötüler'in insanları yüzyıllar boyu, adı kötülükle anılan bir mahallede yaşamının ezikliğini gördü...

Tam dört bin yıl sonra...

Soylu bir kavmin insanlarına verilen isim "Gutiler"den, "Kötüler"e dönüşüyordu... "Ruha" ve "Urhay" nasıl Urfa olduysa... "Tell Futur" nasıl Tıfındır'a dönüştüyse...

Tarih bir hükümdarlığın adını dilden dile, hikayeden söylenmeye taşıyıp yok olmasını önlüyordu... Zaman adları deforme etse de yaşıyordu...

Mezopotamya'da, söylenceler kenti Urfa'nın güneyinde, binlerce mağaranın ortasında, sırtını Edessa Kralı Abgar'ın mezarına, "Nemrut'un Tahtı" diye bilinen Deyr-Yakup Manastırı'nın kalıntılarına, Hz. Eyüb'ün Sabır Mağarası'na, Ehber Dağı'na, Kullike Kuhike'ye ve Çardak Manastırı'na dayamış bir mahallenin üzerindeki kötülük perdesi kalkıyordu...

Abdike'nin Bağı'nda, çocukların canlandığı filmleri görüntüleyen kameralar, makarayı geriye sarıyor, objektif gerçeğin tam ortasına odaklanıyordu...

Ve küçük çocuklar koşuyordu Şeyh Mesud Tepesi'nden, Koko Dağı'ndan aşağıya... Gerçek yalana bir tokat savuruyor, Kötüler'in yüzüne yapışan leke yok olup gidiyordu...

2002'nin sonlarında manzara hiç de iç açıcı değildi...

Orada artık Abdike'nin Bağı yoktu...

Artık film de canlandırılmıyordu...

"Kötü adam kim olacak" kavgasını zenginlik alıp götürmüştü...

Ya Kullike Kuhike?.. O, gecekondular denilen kötülüğün altında yok olup gitmişti...

Kaya mezarları?.. Onlar artık tuvalet fosseptiği idi!..

Antik Bizans mağaraları ahıra dönüştürülmüştü...

Bazı mağaralarda Urfalılar "dağ yatısı" yapıyor, sıra gecele-

rinde meşkler devam ediyordu... Türküler aynıydı, gazeller, hoy-ratlar 50 yıl önceki gibi...

Çardak Manastırı artık bir harabeydi!..

Kaçakçı Pazarı, konfeksiyona yenilmişti...

Kötüler Mehlesi mi?..

Onun adı artık "Şeyh Mesud Mahallesi"ydi...

Ortada yalnızca ama yalnızca bir tek gerçek vardı... Tarih ki-taplarının bir şamar gibi ortaya serdiği bir gerçek...

Kaçakçı Hasano, Mıço Elike, Sülo Adulle, onların çocukları ve diğerleri...

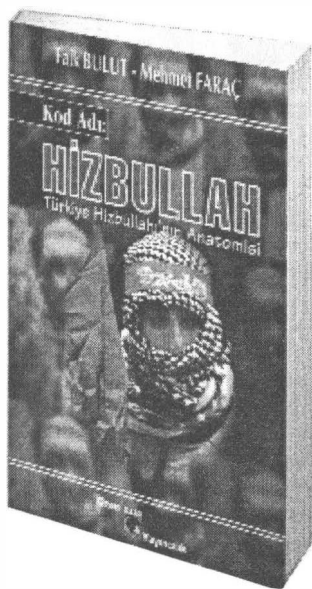
Sizler "kötü"değil... "Soylu"ydunuz...

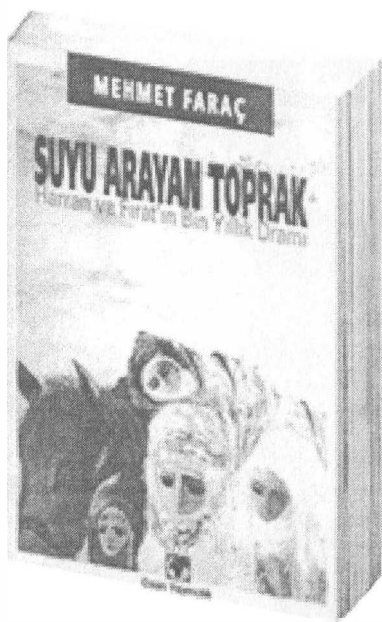

Ramazan Alican (solda), Yıllarboyu Suriye sınırında mayınlı topraklarda ekmek kovaladı... Naftalin kokulu yaşamların son portrelerinden... Yanında Osman Doğrudağ... Onlar artık Dellal...

Ve bir dönem kapandı... Ne kaçak var ne de Hasano... Kötülerin çocukları çardaklı evin önünde...

Mehmet FARAÇ

KÖTÜLER MAHALLESİ

Harran Ovası söylenceler diyarı... Tarihi süsleyen söylenceler... Öykü dilinde araştırmalar yazan Mehmet Faraç, Urfa'da, kral mezarlarının, Bizans mağaralarının ve Süryani manastırlarının gölgesinde, salt kaçakçılık uğruna kurulan Kötüler Mahallesi'ni, orada korkuyu ekmek yapan insanların öykülerini anlatıyor...

Suriye sınırında mayınla son bulan yaşamlar, ihanetler, platonik sevdalar, polis kovalamacasını mistik bir oyuna çeviren çocuklar, tarihten kopan sararmış birer yaprağa dönüşüyor...

Kötüler'in gizemini arttıran günlük yaşamdaki kimi folklorik değerlerin nasıl acı ve ızdırap barındırdığını anlatan yazar, kendi çocukluğunda, "Neden Kötüler" sorusuna da yanıt arıyor...

Gerçeği yine tarih söylüyor:

"Ben kötü degilem!.. Ben soyluyam!.."

ISBN 975-97813-9-5

9 789759 781392